

TANULÓ KÖZÖSSÉGEK ÉS TÁRSADALMI ÁTALAKULÁS KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TAPASZTALATOK

KUTATÁSI ZÁRÓJELENTÉS

ULLPONT
Kulturális Egyesület

TANULÓ KÖZÖSSÉGEK ÉS TÁRSADALMI ÁTALAKULÁS KELET-KÖZÉP-EURÓPAI TAPASZTALATOK

Kutatási zárójelentés

Nullpont Kulturális Egyesület
2019

Szerkesztette:

Márkus Edina

Szerzők:

Barabási Tünde

Barnová, Silvia

Engler Ágnes

Fabó Mária

Gabóda Béla

Gabri Kornélia

Gabri Rudolf

Márkus Edina

Tamásová, Viola

Zachar Piroska

Lektorok:

Benkei-Kovács Balázs

Kozma Tamás

ISBN 978-615-00-7287-6

Tanuló közösségek és társadalmi átalakulás Kelet-közép-európai tapasztalatok

Kutatási zárójelentés

Tartalom

Bevezetés	7
Tanulmányok a vizsgálatban résztvevő országok oktatási, felnőttképzési hátteréről	9
Engler Ágnes – Márkus Edina: A formális és nem formális felnőtt tanulás Magyarországon	11
Barabási Tünde: A felnőttek tanulása Romániában.....	32
Fabó Mária – Gabri Kornélia – Gabri Rudolf – Zachar Piroska: Szlovákia oktatása, külön tekintettel a felnőttoktatás, -képzésre	55
Tamásová Viola – Barnová Silvia: Összefoglaló a szlovákiai oktatásról	68
Gabóda Béla – Gabóda Éva: A kisebbségek anyanyelvű oktatása Ukrajnában (Kárpátalján)	75
A felnőtt tanulás sajátosságai, a felnőtt tanulók tanulási motivációi	117
Márkus Edina: A felnőtt tanulás sajátosságai, a felnőtt tanulók tanulási motivációja	119
Márkus Edina – Juhász-Nagy Ibolya: A felnőtt tanulók tanulási motivációit vizsgáló kutatás eredményei	137
Mellékletek	
Kérdőív a felnőttkori tanulás sajátosságai, a felnőtt tanulási motiváció témakörben	161

BEVEZETÉS

Az általános műveltség és a különböző készségek (alap-, kulcs-, menedzsment-, állampolgári készségek stb.) szerepe felértékelődött. Ezen készségek megléte nélkül nehezen érvényesíthető a szaktudás. Az említett ismeretek és készségek fejlesztése, bizonyos rétegek számára megszerzése, a felnőttképzés révén lehetséges. Többek között ennek is köszönhető, hogy a felnőttképzés (szak- és általános képzési vonatkozásban is) kérdése hazánkban és egész Európában egyre inkább kiemelt szerepet kap, gazdasági és társadalmi megközelítésben egyaránt. A szakképzés és általános képzés egymást kiegészítő, egymásra épülő viszonya egyértelmű.

A hazai és nemzetközi szakirodalmi források és példák egyaránt azt mutatják, hogy a felnőtt tanulás nem csupán gazdasági kérdés. Az általános képzések fontosságára felhívják a figyelmet a gazdaságin túl, társadalmi szerepe miatt is. Az általános képzés szerepe a társadalmi felzárkózásban jelentős. Az általános képzés lehetővé teszi a polgárok tanuláshoz való jogának szabad érvényesülését; megalapozza és kiegészíti a szakképzési, munkaerő-piaci és munkahelyi képzéseket; hozzájárulhat a leghátrányosabb helyzetben lévő rétegek (lemorzsolódott fiatalok, felnőttek, alacsony iskolai végzettségűek, bevándorlók) társadalmi integrációjához. Egy eredményes felnőttképzési program nemcsak a jóléti, foglalkoztatási mutatókra hathat pozitívan, hanem például az egészségügyiekre is.

Az Európai Unió 2010-ben középtávú gazdasági programot fogadott el, amelynek alapja a tudás, a magas szintű foglalkoztatás és a környezetbarát gazdaság. A szakemberek szerint a program megvalósítását a nők, valamint a fiatalabb és idősebb munkavállalók aktívabb bevonása, a bevándorlók jobb munkaerő-piaci integrációja, illetve az alacsony képzettségűek nagyobb mértékű foglalkoztatása és tanulása segítheti elő.

A kutatásunk célja a partnerországok felnőtt tanulóinak vizsgálata volt, megismerni a tanulók képzési motivációit, akadályait, érdeklődését. Ezen túl annak a vizsgálata, hogy milyen területeken tanulnak inkább és látják hatékonynak a tanulást a felnőtt tanulók. Milyen módszerekkel tanulnak. Ezt több dimenzióban vizsgáljuk, egyrészt, hogy az általános, szakmai vagy nyelvi képzést részesítik előnyben.

Másrészt, hogy a formális, nem formális, kulturális vagy közösségi tanulás terén aktívabbak. Cél megvizsgálni, hogy milyen intézményekben, milyen forrásból tanulnak. Mely tényezők befolyásolják a tanulási aktivitást. A kutatási zárójelentés két nagy egységre osztható. Az első részben a kutatásban résztvevő országok oktatási, felnőttoktatási és -képzési rendszeréről szóló tanulmányok olvashatók. A második rész a kutatás kérdőíves vizsgálatának eredményeit ismerteti.

Az egyes egységek más-más szerzők munkái, így a jobb követhetőség érdekében tanulmányonként történik a hivatkozott források feltüntetése és az ábrák, táblázatok számozása is.

TANULMÁNYOK A VIZSGÁLATBAN RÉSZTVEVŐ ORSZÁGOK OKTATÁSI, FELNŐTTKÉPZÉSI HÁTTÉRÉRŐL

A formális és nem formális felnőtt tanulás Magyarországon

A formális tanulás

A formális oktatás különböző oktatási intézménytípusokban és eltérő oktatási szinteken zajlik. A közoktatás hagyományos felosztásban alapfokú végzettséget (általános iskola, szakiskola) és érettségivel záruló középfokú végzettséget (szakközépiskola, gimnázium) ad, a diplomát adó felsőfokú képzés egyetemeken és főiskolákon zajlik. (A közoktatás első szintjével, az óvodai neveléssel ebben a tanulmányban nem foglalkozunk.) A köznevelési intézmények száma a mindenkori társadalmi és gazdasági állapotoknak megfelelően alakul, komoly befolyással bír a demográfiai háttér (ti. gyermekszám alakulása). Az 1. táblázat regionális bontásban mutatja a különböző oktatási intézménytípusok számát, a 2. táblázat pedig a köznevelésben tanulók számát.¹ Az iskolák és tanulók száma minden oktatási szinten és típusban Közép-Magyarország, Észak-Magyarország és Észak-Alföld régióiban tartósan kiemelkedő, amely az utóbbi két esetben leginkább az országos átlaghoz képest magasabb születésszámmal, az előbbiben a kedvezőbb gazdasági mutatók által indukált belső vándorlással (majd népességnövekedéssel) indokolható.

¹ A KSH oldalán elérhető legfrissebb adatokat használtuk elemzéseinkben, ebben az esetben 2014-ig vannak elérhető adatsorok.

1. táblázat: A köznevelési intézmények feladat-ellátási helyeinek száma, 2000-2016.

Iskola típusa	Régió	2000	2005	2010	2014	2016
Általános iskola	Közép-Magyarország	740	704	690	768	773
	Közép-Dunántúl	448	422	391	417	419
	Nyugat-Dunántúl	489	448	391	404	393
	Dél-Dunántúl	473	424	377	400	389
	Észak-Magyarország	645	591	526	566	561
	Észak-Alföld	587	554	518	594	587
	Dél-Alföld	493	471	413	472	470
Szakiskola	Közép-Magyarország	132	143	150	158	152
	Közép-Dunántúl	78	86	104	99	91
	Nyugat-Dunántúl	67	73	81	72	77
	Dél-Dunántúl	65	75	88	89	81
	Észak-Magyarország	63	82	104	114	124
	Észak-Alföld	96	117	155	191	132
	Dél-Alföld	84	97	120	115	112
Gimnázium	Közép-Magyarország	206	249	253	267	264
	Közép-Dunántúl	66	84	87	95	95
	Nyugat-Dunántúl	54	63	66	63	62
	Dél-Dunántúl	55	65	83	68	66
	Észak-Magyarország	61	71	97	92	102
	Észak-Alföld	94	130	171	183	202

Iskola típusa	Régió	2000	2005	2010	2014	2016
	Dél-Alföld	79	99	119	114	103
Szakközép-iskola	Közép-Magyarország	221	262	248	247	216
	Közép-Dunántúl	101	96	112	112	88
	Nyugat-Dunántúl	94	97	97	88	76
	Dél-Dunántúl	82	95	78	77	65
	Észak-Magyarország	98	104	109	108	103
	Észak-Alföld	116	152	157	176	158
	Dél-Alföld	118	125	138	133	116

Forrás: A KSH adatai alapján, saját szerkesztés

2. táblázat: A köznevelésben tanulók száma régiók szerint 2014, fő

Intézmény típusa	Régió	2000	2010
Általános iskola	Közép-Magyarország	232 365	202 479
	Közép-Dunántúl	109 920	80 794
	Nyugat-Dunántúl	90 945	69 840
	Dél-Dunántúl	94 340	70 422
	Észak-Magyarország	130 740	102 752
	Észak-Alföld	168 090	132 569
	Dél-Alföld	131 450	97 713
Szakiskola	Közép-Magyarország	24 700	24 853
	Közép-Dunántúl	15 940	18 422
	Nyugat-Dunántúl	13 455	14 781
	Dél-Dunántúl	14 005	16 246
	Észak-Magyarország	16 585	18 492
	Észak-Alföld	22 415	25 601
	Dél-Alföld	18 430	20 842
Gimnázium	Közép-Magyarország	59 930	67 402
	Közép-Dunántúl	16 830	19 445
	Nyugat-Dunántúl	16 400	17 823
	Dél-Dunántúl	49 870	18 294
	Észak-Magyarország	19 390	21 031
	Észak-Alföld	26 290	30 274
	Dél-Alföld	23 020	24 431

Intézmény típusa	Régió	2000	2010
Szakközépiskola	Közép-Magyarország	67 870	66 171
	Közép-Dunántúl	26 555	26 389
	Nyugat-Dunántúl	25 755	26 411
	Dél-Dunántúl	20 755	18 990
	Észak-Magyarország	31 955	31 803
	Észak-Alföld	34 055	37 118
	Dél-Alföld	32 355	33 482
Összesen		239 300	240 364

Forrás: A KSH adatai alapján, saját szerkesztés

A 3. táblázatban két adatsort helyeztünk egymás mellé. Az első a hallgatók számának területi megjelenését mutatja képzési hely szerint, a második a felsőoktatásban tanulók számát állandó lakhelyük szerint. A felsőoktatási intézmények száma a közép-magyarországi régióban a legmagasabb a fővárosban található számos egyetemnek és főiskolának köszönhetően. Jól látható a főváros nagy vonzóereje, hiszen háromszor annyi hallgató tanul itt, mint amennyi a budapesti hallgatók száma (természetesen nem minden budapesti lakhelyű jár fővárosi intézménybe, a vidéken tanuló fővárosi fiatalok aránya azonban vélhetően kisebb).

Az Alföld két régiója a vidék felsőoktatásának fontos súlypontjait képezik, hallgatói létszámot tekintve a dunántúli megyék közül Baranya emelkedik ki. A tradicionális nagy vidéki egyetemek és azok vonzáskörzetei alkotják hazánk felsőoktatásának csomópontjait, hallgatói bázisukat jellemzően a regionális körzeteikből nyerik. Az így kialakult felsőoktatási régiók nem feltétlenül esnek egybe a tervezési-statisztikai régiók szerinti felosztással: a Debreceni Egyetem hallgatói például Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkeznek, illetve a határon túli területekről (elsősorban Erdély és Kárpátalja). Ez az oka annak, hogy pl. Hajdú-Bihar megyében jelentős a különbség a képzési hely és az állandó lakhely szerinti hallgatói létszámban, az előbbi javára.

Ugyanakkor Borsod-Abaúj-Zemplén megyében kétszer annyi helyi lakos áll hallgatói jogviszonyban, mint amennyi hallgató tanul a megyében. Ugyanezt figyelhetjük meg Csongrád és Baranya megyében, ahol a szegedi és a pécsi egyetemek szívó hatása érvényesül. Ezzel ellentétes a helyzet az Észak-Magyarországi régió összes megyéjében, ahonnan inkább a főváros vagy Hajdú-Bihar felsőoktatási intézményeibe irányul a fiatalok továbbtanulási szándéka. Közép- és Nyugat-Dunántúl esetében magasabb hallgatói létszámot találunk lakóhely szerint a képzési központok létszámadataihoz viszonyítva. Valószínűsíthetően az itt élők Budapesten folytatják nagyobb arányban tanulmányaikat, mert az említett régiókban nem találunk kimagasló hallgatói létszámot felmutató megyét (hasonlóan pl. Dél-Dunántúlhoz Baranyát).

3. táblázat: Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő nappali képzésben tanulók száma képzési hely szerint és a hallgatók állandó lakhelye szerint, fő, 2014,2016

	Hallgatók száma képzési hely szerint, 2014	Hallgatók száma képzési hely szerint, 2016	Hallgatók száma állandó lakhely szerint, 2014	Hallgatók száma állandó lakhely szerint, 2016
Budapest	107514	104321	35297	32051
Pest	5674	4318	22946	22297
Közép-Magyarország	113188	108639	58243	54348
Fejér	1799	1215	7290	6350
Komárom-Esztergom	402	243	5007	4447
Veszprém	3549	2916	6232	5536
Közép-Dunántúl	5750	4374	18529	16333
Győr-Moson-Sopron	10403	9064	7960	7275
Vas	1532	1317	4725	4291
Zala	1731	1553	5470	4903
Nyugat-Dunántúl	13666	11934	18155	16469
Baranya	13293	12989	6628	6114
Somogy	1704	1714	4883	4387
Tolna	369	293	3741	3392
Dél-Dunántúl	15366	14996	15252	13893

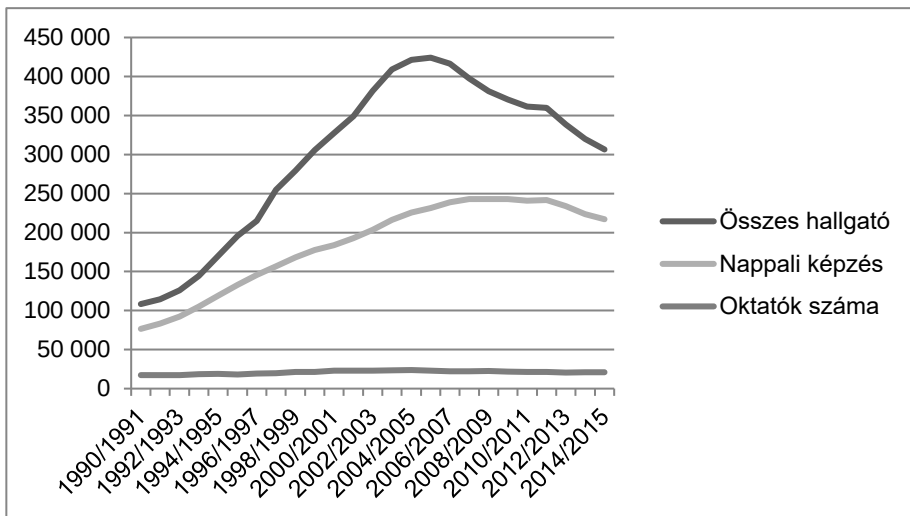
	Hallgatók száma képzési hely szerint, 2014	Hallgatók száma képzési hely szerint, 2016	Hallgatók száma állandó lakhely szerint, 2014	Hallgatók száma állandó lakhely szerint, 2016
Borsod-Abaúj-Zemplén	6726	5955	11974	10544
Heves	3371	2873	5768	5163
Nógrád	–	-	3020	2681
Észak-Magyarország	10097	8828	20762	18388
Hajdú-Bihar	21002	19304	11465	10348
Jász-Nagykun-Szolnok	628	370	6 331	5474
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2903	2234	10 840	9933
Észak-Alföld	24533	21908	28636	25755
Bács-Kiskun	2385	2049	9452	8330
Békés	647	392	6160	5350
Csongrád	17387	16382	8115	7463
Dél-Alföld	20419	18823	23727	21143

Forrás: A KSH adatai alapján, saját szerkesztés

A felsőoktatásban tanulók létszámának országos tendenciáit figyelve elmondható, hogy a kilencvenes években kibontakozó expanzió minden tagozaton jelentősen felduzzasztotta a hallgatói létszámot (1. ábra). A kétezres évek közepén tapasztalható megtorpanás után a nappali (teljes munkaidős) hallgatók számának emelkedése mérsékelten folytatódott, még a levelező tagozaton jelentősen v

isszaesett (az esti tagozat és a távoktatás mindvégig alacsony arányban vonzotta be a hallgatókat a magyar felsőoktatásba a tárgyalt években). Mindeközben az oktatói állomány létszáma csaknem változatlan maradt.

1. ábra: A felsőfokú képzésben tanuló nappali és nem nappali tagozatos hallgatók száma, valamint az oktatók száma 1990 és 2015 között, fő

Forrás: A KSH adatai alapján, saját szerkesztés

Az oktatás egyes szintjeihez kötődő felnőttoktatás elsősorban pótló és korrekciós funkciót lát el. Az alacsony végzettséggel vagy végzettség nélkül rendelkezők munkavállalási esélyeit és a tanulói továbbhaladásának lehetőségét (pl. szakképesítés) egyaránt növeli, ha általános iskolában vagy középfokon pótolja elmaradt tanulmányait. Az általános iskolába járó felnőttek létszáma igen alacsony, ami egyrészt a népesség javuló iskolázottsági mutatóival magyarázható, ugyanakkor még viszonylag mindig magas a 4. osztályt sem befejezettek aránya. A középfokú oktatásban lezajlott expanzió (1970-es, 1980-as évek) a felnőttként érettségit szerzőket is bevonozta. A telítődést követően fokozatosan visszaesett az itt tanulók száma, miközben felnőtté váltak azok a korosztályok, akiket a középfokú expanzió már a nappali képzésbe vont be. Ez a korosztály már a felsőfokú oktatás tömegesedésének is része lehetett, hiszen a felsőfokú nappali képzést a kilencvenes évek elején-közepén érte el az expanziós hullám. A felsőoktatás részüdős képzéseiben tanulók száma ezután szintén jelentősen megnőtt, a felnőttként diplomaszerezést kitűzők beáramlottak az egyetemekre és főiskolákra. A felnőttek felsőfokú továbbtanulási igényeire

érzékenyen reagáltak az intézmények, szélesre tárva képzési kínálatukat számukra. A felsőoktatás „cselelépcsőjén” (*Ladányi, 1994*) érkezők tanulmányainak megítélése eltér a nappali munkarendben tanulókétól (pl. nagyon eltérő tanulói úttal rendelkeznek, nincs lehetőség a tananyagban való elmélyülésre és a minőségi oktatói konzultációra, mások a követelmények stb.), de a nappali tagozat heterogenizálódását követően halványulni látszódtak a különbségek. A felsőoktatás módszertanában (pl. gyakorlatorientáltság hiánya) és tanulásszervezésében (pl. hozott tudás és képességek beszámításának hiánya) nem kezeli eltérő módon a többségében munkaerő-piaci tapasztalattal rendelkező részdíós hallgatókat (*Maróti, 2002, Derényi – Tót, 2011*). A jellemzően munka és család mellett tanulók tanulmányi akadályait és igényeit szintén kevés figyelem övezi (*Tózsér 2013, Engler 2014*).

A felnőttoktatásba tartozónak vélt tanulók meghatározása különböző szempontok alapján történhet, figyelembe vehető például a biológiai és pszichológiai érettség, a gazdasági aktivitás, az önálló egzisztencia, a családalapítás. A jogi megközelítés egységessé teszi ennek eldöntését, amely az életkor alapján húzza meg a határt. A jogi értelemben vett nagykorúság nem minden esetben esik egybe az iskolakötelezettség életkori határával. A tankötelezettség életkori határa a rendszerváltozás után többször módosult (16 évről 18 évre 1996-ban, majd újból 16 év 2012-től). A tankötelezettség körül folyó viták alapvetően két különböző szempontból közelítik meg az iskolában töltött évek kérdését. A jogi nagykorúságot (18 év) preferálók szerint az iskolába járás időben kitolja a pályaválasztási munkába állási döntéseket, időt hagyva a személyiség és az érdeklődés, valamint a képességek kikristályosodásának. A fiataloknak az iskolarendszerben való tartásának célja az élethosszig tartó tanulás megalapozása, de nem elhanyagolható a munkanélküliséget elkerülő parkoltatás sem. A 16 (vagy akár 14) év mellett érvelők a tanulási kudarcokkal küzdő, iskolakerülő, lemorzsolódó réteget kívánják minél korábban munkatapasztalathoz és önálló keresethez juttatni, nem kizárva a későbbi tanulás lehetőségét. (Ld. pl. *Fazekas et al. 2008, Halász 2010, Mártonfi 2011, Fehérvári et al. 2011.*) Magyarországon az intézményi tanulás a felnőttek körében leginkább felsőfokú szinten jelenik meg. A 4. táblázat adatai alapján jól látható, hogy az oktatási szintek növekedésével párhuzamosan növekszik a felnőtt tanulók aránya a képzésben.

A Központi Statisztikai Hivatal és az Oktatási évkönyvek idősoros adatait tekintve elmondható, hogy a népesség iskolázottságának javulásának következményeként az alsófokú közoktatási intézményekben határozottan csökken a beiratkozott felnőttek száma. Középszinten az esti tagozaton érettségit adó gimnáziumok keresettek a tanulmányaikat korábban megszakítók számára. A felsőoktatásban zajló változások (expanzió, Bolognai-folyamat) hatással voltak ugyan a felnőtt hallgatók jelentkezési tendenciájára, de az oktatási intézmények közül a főiskolák és az egyetemek által kínált levelező munkarend továbbra is a legvonzóbb a tanulni vágyók számára.

4. táblázat: Az oktatási intézmények nappali tagozatos és nem nappali tagozatos tanulóinak száma és aránya, 2014/2015. tanév

Tanulók száma	Általános iskola	Szakiskola	Szakközép iskola	Gimnázium	Felsőoktatás
Összes tanuló, fő	751 034	109 978	221 144	216 368	306 524
Nem nappali tagozaton tanulók, fő	2 548	9 946	32 382	34 140	89 276
Nem nappali tagozaton tanulók, az összes tanuló százalékban	0,3	9,0	14,6	15,8	29,1

Forrás: A KSH adatai alapján, saját számítás és szerkesztés

A nem formális felnőttkori tanulás

A nem formális tanulást a tanulmányunkban széles értelemben használjuk, az általános tanulással foglalkozó elemeivel és a szakképzéssel egyaránt foglalkozunk, kifejezetten az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés intézményeire és tanulóira összpontosítva. Az intézmények számának, területi elhelyezkedésének, meghatározó képzési jellegének áttekintésén túl, a résztvevők oldaláról közelítünk, megnézzük, hogy a felnőttek milyen arányban vesznek részt képzéseken és ennek milyen területi sajátosságai figyelhetők meg. A nem formális területre vonatkozóan Koltai (2005) és Farkas és munkatársai (2011) végeztek vizsgálatokat, igaz más módszertani háttérrel, kifejezetten az akkreditált intézményekre és programokra fókuszálva és kérdőíves módszert alkalmazva.

A felnőttképzést tekintve Magyarországon többféle nyilvántartás rendelkezésünkre áll, az engedélyezési eljáráson átesett intézmények és engedélyezett felnőttképzési programok nyilvántartásán túl, az OSAP 1665 számú felnőttképzési statisztika adatait, valamint a közművelődési és közgyűjteményi intézmények adatszolgáltatása révén összegyűjthető adatokat is figyelembe vehetjük. A munkánkban mi az OSAP 1665 adatbázist használjuk. Azért ennek az adataira esett a választásunk, mert tanulókra (az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésekben inkább a résztvevő kifejezés a jellemző) vonatkozó adatokat területi bontásban a képzés jellege szerint, itt találhatunk.

Az OSAP 1665 számú felnőttképzési statisztika az iskolarendszeren kívüli képzések adatait² tartalmazza³. Meg kell említsük, hogy gyakran éri az a kritika az OSAP adatbázist, hogy nem teljes, az adatszolgáltatási

²Az adatok a képzések következő jellemzőire vonatkoznak: a képzés jellege, óraszám, ideje, formája, típusa, a képesítéssel betölthető munkakör foglalkozási csoport (FEOR-) kódja, a képzés megkezdéséhez megkívánt legalacsonyabb befejezett iskolai végzettség, elméleti-gyakorlati képzés helye, részvételi díj, a képzésbe beiratkozottak részvételi díjának költségviselői, vizsgaszervező intézmény, OKJ képzésbe beiratkozottak száma, képzésben résztvevők munkaerő-piaci státusza, a képzésben résztvevők csoportjai (korcsoport, iskolai végzettség).

³A 2013. évi LXXVII. törvény a felnőttképzésről és a 288/2009. (XII. 15.) Korm. rendelet az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatgyűjtéseiről és adatátvételeiről jogszabályok alapján a bejelentési kötelezettség a felnőttképzést végző intézményre vonatkozik, a vizsgát /képzés befejezését/ követő 10. nap, a hatósági jellegű és a 25 óránál kevesebb képzési idejű felnőttképzések esetében évet követő 10. nap.

kötelezettségének számos szervezet nem tesz eleget. Azonban, ha az elmúlt évek válaszadó szervezeti/intézményi számaikat tekintjük, rendkívüli eltérés nem tapasztalható.

Az alábbi táblázatban (5. táblázat) régiós bontásban láthatjuk a képzést folytató intézmények számát 2011 és 2017 között. 2015-re jelentős csökkenés figyelhető meg, amelynek legfőbb oka véleményünk szerint nem az adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása, mert 2011 és 2013 között már viszonylag állandósult szervezeti szám volt megfigyelhető, hanem a 2013-as felnőttképzési törvény rendelkezései miatti átstrukturálódás. A szervezeti szám csökkenése mellett a területi arányok nem változnak, Közép-Magyarország mellett Észak-Alföld, Dél-Alföld és Nyugat-Dunántúl régiókban magasabb a szervezetek aránya. Valószínűleg más okból. Észak-Alföld és Dél-Alföld a hátrányos helyzete révén kedvező helyzetben van a forráselosztás szempontjából. Közép-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon pedig feltételezhetően nagyobb fizetőképes kereslet van a felnőttképzések iránt, akár az egyének, akár a munkahelyek finanszírozásában. Azonban az is látható, hogy 2017-re emelkedik újra a szervezeti szám.

5. táblázat: A képzést folytató intézmények száma régiók szerint, 2011-2017.

Régiók	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Közép-Magyarország	803	811	819	690	637	620	648
Közép-Dunántúl	115	113	135	105	99	100	108
Nyugat-Dunántúl	146	139	145	114	111	113	110
Dél-Dunántúl	106	105	97	88	89	91	104
Észak-Magyarország	144	123	123	109	91	93	108
Észak-Alföld	196	204	198	190	169	156	190
Dél-Alföld	176	158	174	133	114	124	138
Összesen	1686	1654	1691	1429	1310	1298	1407

Forrás: OSAP 1665 <https://statisztika.mer.gov.hu/>

Ha a képzést folytató intézményeket képzési jelleg szempontjából vizsgáljuk (6. táblázat), megállapíthatjuk, hogy 2011 és 2017 között nagyobb arányban vannak azok az intézmények, amelyek szakképzést (az állam által elismert OKJ szakképesítést adó, szakmai továbbképző) folytatnak, de nem elhanyagolható a nyelvi képzés és az általános felnőttképzést folytató intézmények száma sem.

6. táblázat: A képzést folytató intézmények száma képzési jelleg szerint, 2011–2017.

Képzési jellege	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Szakképesítést megalapozó szakmai alapképzés	33	22	27	18	15	20	21
Állam által elismert OKJ szakképesítést adó	445	459	456	375	326	433	467
Munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó	110	117	105	76	77	74	72
Szakmai továbbképző	339	306	313	235	232	179	189
Hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzése	7	9	4	6	6	9	9
Elhelyezkedést, vállalkozást segítő képzés	38	30	27	26	27	19	21
Hatósági jellegű (közlekedési, hírközlési és vízügyi ágazat) képesítésre felkészítő képzés	65	74	68	63	63	59	52
Okleveles könyvvizsgálói képesítés megszerzésére felkészítő képzés	0	0	1	0	0		
Nyelvi képzés	276	287	294		201	198	170
Általános felnőttképzés	280	271	308	287	299	254	279

Képzési jellege	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzése	1	2	1	2	8	1	0
Informatikai képzések	93	75	87	73	52	46	122
Bemeneti kompetenciára felkészítő	0	4	1	4	5	5	5
Összesen	1686	1654	1691	1429	1310	1298	1407

Forrás: OSAP 1665 <https://statisztika.mer.gov.hu/>

A 7. táblázatban 2011 és 2016 között iskolarendszeren kívüli felnőttképzés befejezők száma szerepel megyei bontásban, és azt láthatjuk, hogy Budapest és Borsod-Abaúj-Zemplén megye mellett Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Győr-Moson-Sopron megyében legmagasabb az utóbbi években a számuk. Ez az adat részben összhangban van az intézmények számának adataival, mivel az intézmények száma Közép-Magyarországon, Észak-Alföldön és Nyugat-Dunántúlon magasabb.

7. táblázat: A képzést befejezők száma képzés lebonyolításának megyéje szerint (2011-2016)

A képzés helyszíne (megye)	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Baranya	22858	21870	26950	30280	24939	14111
Borsod-Abaúj-Zemplén	32019	27955	39941	63309	56055	22719
Budapest	289378	250199	234614	255160	264530	271151
Bács-Kiskun	27491	24312	31882	36771	25279	22719
Békés	14681	12630	18063	19683	15369	8308
Csongrád	22345	18013	26410	34114	27023	18493
Fejér	21515	17858	29189	29046	28475	19646

A képzés helyszíne (megye)	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Győr-Moson-Sopron	34163	40560	53055	45632	41109	36157
Hajdú-Bihar	28719	24718	40068	64663	42814	26255
Heves	13288	13445	17795	24382	19355	12794
Jász-Nagykun-Szolnok	16166	14601	22961	30114	18922	11042
Komárom-Esztergom	14846	11201	15178	14823	14684	12012
Nem besorolható	0	0	0	1176	335	0
Nógrád	7081	7377	10442	11292	9412	3500
Pest	39722	29203	36503	33373	32306	28847
Somogy	15297	11806	18770	19032	15700	10712
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22207	22679	38317	49245	36977	23784
Tolna	8042	8868	14688	12491	11465	8628
Vas	15454	17326	22125	21583	16557	14992
Veszprém	13954	11298	17950	21309	20312	13064
Zala	13348	13039	15890	17169	16007	8939
Összesen	672574	598958	730791	834647	737625	593114

Forrás: OSAP 1665 <https://statisztika.mer.gov.hu/>

Ha a képzést befejezők számát a képzési jelleg szerint nézzük (8. táblázat), egyértelműen látható, hogy a szakmai jellegű képzések⁴ közel azonos létszámmal folynak, bizonyos képzések (hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzése; elhelyezkedést, vállalkozást segítő képzés; nyelvi képzés, általános felnőttképzés, informatikai képzések) esetében az átlagosnál magasabb résztvevői/képzést befejezői szám az Európai Unió forrásokból finanszírozott egyes projekteknek köszönhető.

⁴ szakmai jellegű képzések: államilag elismert OKJ szakképesítést nyújtó, a munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó és a szakmai továbbképző

A nyelv és az informatikai képzések résztvevői számának emelkedése mögött feltehetően a Tudásod a jövőd program áll, míg az általános felnőttképzések résztvevői létszámának alakulására a közfoglalkoztatottak képzései hathattak.

8. táblázat: A képzést befejezők száma képzési jelleg szerint (2011-2016)

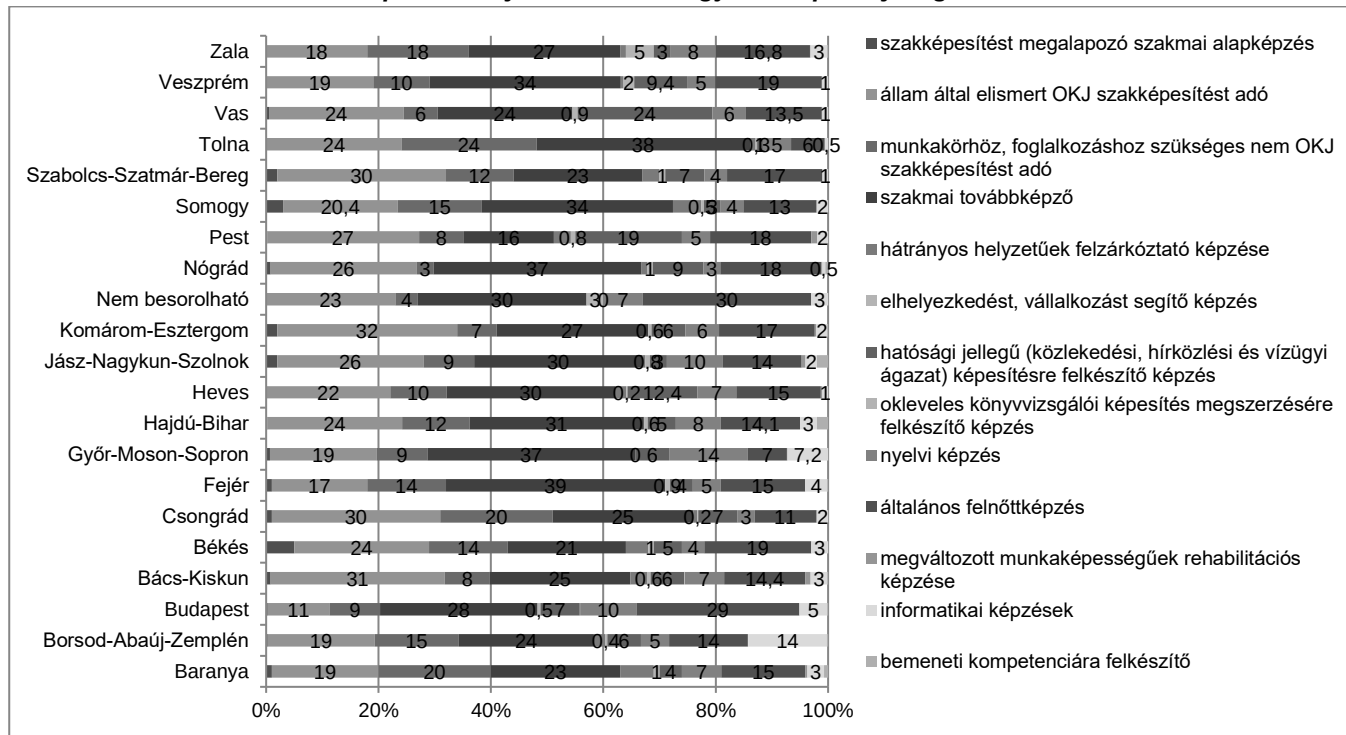
Képzés jellege	2011	2012	2013	2014	2015	2016
szakképesítést megalapozó szakmai alapképzés	6995	3442	4654	7142	4123	3801
állam által elismert OKJ szakképesítést adó	107644	110908	148197	140436	139185	130169
munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó	50062	52860	55855	80362	83600	51480
szakmai továbbképző	234627	224260	205978	236198	207474	140398
hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzése	1494	2810	4853	35797	7822	1501
elhelyezkedést, vállalkozást segítő képzés	6692	5829	8558	16268	5419	2736
hatósági jellegű (közlekedési, hírközlési és vízügyi ágazat) képesítésre felkészítő képzés	45197	48956	49961	47452	53923	72098
okleveles könyvvizsgálói képesítés megszerzésére felkészítő képzés	0	0	286	406	453	432
nyelvi képzés	82805	62421	121319	93177	55036	47178
általános felnőttképzés	72988	60687	84161	117740	144805	111327
megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzése	391	432	803	2598	859	55
informatikai képzések	63626	25930	45622	55812	33118	23510
bemeneti kompetenciára felkészítő	53	423	544	1259	1808	8429
Összesen	672574	598958	730791	834647	737625	593114

Forrás: OSAP 1665 <https://statisztika.mer.gov.hu/>

Ha a 2015-ben képzést befejezők számát megyei és képzési jelleg szerint nézzük (2. ábra), akkor azt láthatjuk, hogy az állam által elismert OKJ szakképesítést adó, a szakmai továbbképző és az általános képzéseken vannak a legnagyobb számban a képzést befejezők. A szakmai képzések (ezekbe tartozónak véljük a következőket: az államilag elismert OKJ szakképesítést nyújtó, a munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó és a szakmai továbbképző) a meghatározóbbak.

A szakmai jellegű képzések esetében abban van azért különbség, hogy a szakmai képzések hogyan oszlanak meg az egyes képzés típusok között, tehát, hogy az államilag elismert OKJ-s szakképesítést nyújtó; a munkakörhöz, foglalkozáshoz szükséges nem OKJ szakképesítést adó vagy a szakmai továbbképző képzéseken végzők száma-e a magasabb.

2. ábra: A képzést befejezők száma megye és képzési jelleg szerint, 2015

Forrás: OSAP 1665 <https://statiztika.mer.gov.hu/>

A változó számok mögött valószínűleg nem elsősorban a tanulási hajlandóság csökkenése-növekedése van, hanem a kínálat és a pénzügyi források változása. Ezek összessége hat a szektor alakulására. A regionális és megyei különbségek összefüggésbe hozhatók a források (Európai Unió támogatás) alakulásával, valamint a régió-megye keresleti viszonyaival is. Tekintettel arra, hogy itt – az iskarendszerű képzéssel ellentétben – nem rajzolódik ki vertikális struktúra, így a résztvevők számának egésze jól leírja a rendszert, vagyis indikátorértéke van (Györgyi, 2015).

Összegzés

A formális és nem formális tanulás intézményi számait tekintve térségi szempontból megállapítható, hogy mindkét tanulási formához köthetően a Közép-Magyarországi, Észak-Alföldi régióban magas az intézmények száma. Ezen túl a formális területen még az Észak-Magyarországi régióban, a nem formális területen a Nyugat-Dunántúli és a Dél-Alföldi régióban figyelhető meg magasabb intézményszám. Ennek hátterében egyrészt a kedvező vagy épp kedvezőtlen gazdasági helyzet, másrészt demográfiai mutatók állhatnak.

Az adatokat tekintve azt láthatjuk, hogy a formális felnőttképzésben és a nem formális felnőttképzésben való részvétel nem mutatnak funkcionális összefüggést, nem magasabb azokban a térségekben a nem formális tanulásban résztvevők aránya, ahol a formális tanulás alacsonyabb szintű. Az alacsony vagy magas részvétel mindkét területen egy adott térségre jellemzően jelenik meg. A rendelkezésre álló adatok alapján a formális tanulást kompenzáló vagy pótló funkcióját nem láttuk a nem formális felnőttképzésnek.

Hivatkozott források:

- Bajusz Klára (2008): Felnőttek az iskolapadban? Az iskolarendszerű felnőttoktatás helyzete és problémái. In: Bábosik István (szerk.): Az iskola korszerű funkciói. Budapest, Okker 60-75.
- Csoma Gyula (2002): Felnőttoktatási sajátosságok. In: Mayer József – Singer Péter (szerk.): Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban 1. – Problémák, kérdések – megoldások, válaszok. Budapest, Országos Közoktatási Intézet 72-104.
- Engler Ágnes (2014): Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulói. Debrecen, Debreceni Egyetem Felsőoktatási K&F Központ
- Derényi András – Tót Éva (2011): Validáció. A hozott tudás elismerése a felsőoktatásban. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
- Farkas Éva – Farkas Erika – Hangya Dóra – Leszko Hajnalka (2011): A dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeinek működési jellemzői. Szeged, SZTE Juhász Gyula Pedagógiai Kar Felnőttképzési Intézet
- Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.) (2008): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért 2008. Budapest, Ecostat
- Fehérvári Anikó – Imre Anna – Tomasz Gábor (2011): Az oktatási rendszer és a tanulói továbbhaladás. In: Balázs Éva – Kocsis Mihály – Vágó Irén (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2010. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet 133-197.
- Halász Gábor (2010): Oktatáspolitikai az első évtizedben. In: Balázs Éva – Kocsis Mihály – Vágó Irén (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2010. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet 17-35.
- Felkai László (2002): A felnőttoktatás története Magyarországon. In: Mayer József – Singer Péter (szerk.): Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban. 1. Problémák, kérdések – megoldások, válaszok. Budapest, Országos Közoktatási Intézet 7-18.

- Györgyi Zoltán (2015): Szakképzés I. – Országos szint. In: Kozma Tamás és munkatársai: Tanuló régiók Magyarországon. Az elmélettől a valóságig. Debrecen, Debreceni Egyetem Felsőoktatási K&F Központ 116-127.
- Koltai Dénes (2005): Felmérés a hazai akkreditált felnőttképzési szervezetek működéséről. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet
- Ladányi J. (1994): Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban. Budapest, Educatio
- Maróti Andor (2002): Hatékonyabbá tehető-e a levelezős oktatás? In: „A tanári mesterség gyakorlata. Tanárképzés és tudomány”. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó – ELTE Tanárképző Főiskolai Kar
- Mártonfi György (2011): A 18 éves korra emelt tankötelezettség teljesülése és (mellék)hatása. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
- Mayer József (2003): A tanulási környezet átalakulása az iskolarendszerű felnőttoktatásban. In: Mayer József – Singer Péter (szerk.): Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban 5. – Tanári kulcskompetenciák. Budapest, Országos Közoktatási Intézet
- Mayer József (2006): A munkaerőpiac elvárásai és az iskolarendszerű felnőttoktatás. Educatio, 15. évf. 2. sz. 288-304.
- Márkus Edina (2014): Az általános képzést végző intézmények regionális megközelítésben. Képzés és gyakorlat 22. évf. 3-4 szám. 2-25.
- Schoof, U. – Blinn, M. – Schleiter, A. – Ribbe, Elisa – Wiek, J. (2011): Deutscher Lernatlas. Ergebnisbericht 2011. Gütersloh, Bertelsmann Stiftung
- Tőzsér Zoltán (2013): Résztudós hallgatók a felsőoktatásban. PedActa. 3. kötet, 2. szám. 27-38.

A felnőttek tanulása Romániában

Történeti háttér

Romániában közvetlenül 1989 előtt a felnőttnevelés, -képzés fogalomköre inkább a tömegkultúra kifejezés értelmezéseként az akkori politikai ideológiának alárendelten, annak kiszolgálójaként jelent meg, így igazi tanulási színtérként nehezen volt értelmezhető.

Amennyiben azonban az ezt megelőző időszakot vizsgáljuk, Sava (2007) úgy véli, hogy jól körülhatárolható periódusok jeleníthetők meg a romániai felnőttképzés tekintetében.

Az *első, kezdeti időszak*, a XIX. században teljesedik ki amikor is népnevelő, népművelő szándékkal több olyan kezdeményezéssel találkozunk, amelyek célja elsődlegesen a nép művelődés általi felemelkedése volt. Román vonatkozásban az egyik legjelentősebb ebben az időszakban a „Școala Ardeleană”, melynek jeles képviselői tankönyveket, illetve a néphez szóló könyveket írtak felvilágosítási szándékkal. Ekkor több olyan egyesület is születik, amelyek kulturális mozgalmak szervezői (pl. az ASTRA), illetve folyóiratokat jelentetnek meg, könyvtárakat hoznak létre. Ebben a vonatkozásban az egyházi szervezeteknek is jelentős szerepe van. Az 1864-es oktatási törvény már támogatja a felnőttek tanulási tevékenységét is, létrejön a *Societatea pentru învățătura poporului român* elnevezésű társaság, amely rendeltetésszerűen a tömegek tanulásának előremozdítását tűzi ki céljául. Kisebbségi magyar vonatkozásban kiemelkedő a felnőttkori tanulás szorgalmazása terén az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE), amelynek céljai a következők: a magyar nyelv és nemzeti öntudat erősítése, főleg Erdély szórványmagyar közösségei körében; kulturális intézmények létesítése, szintén főleg szórványban: kisdudóvók, népiskolák, könyvtárak, kórusok, stb. alapítása, alfabetizáló tanfolyamok megszervezése, a magyar nyelv terjesztése; valamint a magyar közösségek gazdasági felemelkedésének a segítése (Sándor, 2009).

Ebben az időben az iskolák a felnőttek számára is képzési és művelődési központokká váltak, hiszen főként vidéken a művelődés egyetlen megvalósulási módját jelentették. Ugyanakkor városokon és vidéken egyaránt kulturális köröket, kis konferenciákat szerveztek a felnőttek tanulásának lehetőségeként.

A második szakasz, a XX. század elejétől a második világháborúig tart. Míg az előző szakaszban a felnőttek nevelése különböző helyszíneken megtartott előadások, illetve a már említett konferenciák által valósult meg, és ebből adódóan töredezett és esetleges jellegűek, addig ebben a második szakaszban rendszerebb és intézményesített jelleget ölt. Ebből az időszakból román vonatkozásban kiemelkedik Dimitrie Gusti, aki úgy próbálta a kulturális felemelkedést biztosítani, hogy munkatársaival együtt terepen ismerkedett meg a román falu valóságával, tárta fel a művelődési szükségleteket és igényeket, amellyel előkészítette a „falu pedagógiáját” és igyekezett a vidéki embereket a „korszakukhoz felemelni” (Sava, 2007, 71). Ugyanakkor ebben az időszakban több népőiskola is létesül: Universitatea Populară de la Vălenii de Munte, Școala Superioară Țărănească de la Poiana Cămpina, stb. A felnőttnevelés romániai történetének a második szakaszában a legeredményesebb a két világháború közötti időszak, amelyben a fő hangsúly a falvakon élő, kulturális szempontból lemaradt emberek művelődési igényének alakítása és lehetőségek biztosítása ezen igények kielégítésére.

A harmadik szakasz, amely a második világháborútól 1989-ig terjed. Anélkül, hogy tagadnánk olyan előrelépéseket ebben az időszakban, amelyek az analfabetizmus felszámolására irányultak, vagy a kultúra iránti érdeklődés felkeltését célozták, összességében megállapítható, hogy minden kezdeményezés a pártideológia lenyomatát viseli. Ennek következtében sem a kulturális tevékenységek (amelyet a kulturális értékekhez való hozzáférés egyenlő esélyének biztosítási szándékával valósítottak meg, de legtöbbször a pártot dicsőítő és az emberekből inkább ellenérzést, mint igényt kiváltó alkalmak lettek), sem a felnőttképzés jellemzői (amelyek öt évente kötelezően megvalósítandó továbbképzőkön való részvétel formáját öltötte, és amelyeken a „tananyagnak” jelentős hányadát képviselte a párt megvalósításainak számbavétele és a további célok tudatosítása), nem kedvezett a felnőttnevelési rendszer érdemi kiépülésének.

Flóra, Győrbíró és Szilágyi (2012) is azt hangsúlyozzák, hogy romániai felnőttoktatás igazi kezdetei a két világháború közötti időszakra nyúlnak vissza, amikor megalakultak az ország több településén azok a „népi egyetemek”, „paraszi főiskolák”, amelyek a falvak gazdálkodó népének kulturális felemelését, a „népművelést” tekintették fő célkitűzésüknek. A kommunista uralom időszakában az ilyen jellegű tevékenységet nagymértékben kiterjesztették és a rendszer jellegének megfelelő ideológiai tartalmat kapott, a falvak lakói mellett a városi, ipari dolgozókat is elsődleges célcsoportjának tekintette.

1989 után Pepelea (2011) szerint a felnőttképzési kezdeményezések elég lassan indultak be. Kezdetben inkább egy-egy korábbi modell újraszervezési próbálkozásaival találkozhatunk, melyeknek célja elsődlegesen a felnőttek képzése általános jellegű tanfolyamok révén, valamint a szakmai tudás bővítése. Hatékonyabbnak tekinthetjük a nyugati modellek alapján létrejövő intézetalapítási kezdeményezéseket, például a képzők képzőjének fejlesztési műhelyeit.

Simona Sava (2005) az 1989 utáni időszakot három további korszakra bontja, amelyek jól láttatják a romániai felnőttképzés fejlődésének állomásait:

a. A szocialista-kommunista rendszer megdőlését követő első három évben a felnőttnevelés iránti érdeklődés erőteljes hanyatlása figyelhető meg, hiszen a fejlesztési törekvések sokkal inkább a gazdasági egyensúly biztosítására és egy koherens politika kialakítására irányultak. Ennek következtében, mivel a nevelésre általában, ezen belül a felnőttnevelésre méginkább elenyésző figyelmet és anyagi forrást fordítottak, a felnőttnevelési intézményeknek (amelyek a Kulturális Minisztérium fennhatósága alatt működtek) több mint fele bezárt ebben az időszakban.

b. A fokozatos újjáépülés és a fejlődési stratégia keresésének időszaka az 1993-1997 közötti periódus. Az átmeneti gazdasági helyzet nehézségei a felnőttek nevelésében is éreztették hatásukat. Megteremtődött ugyan a változatos kínálat kialakításának lehetősége, valamint megvalósult a decentralizáció ezen a területen is, de a pénzügyi alapokat nem sikerült a lehetőségek mellé rendelni. Ennek ellenére a fejlődés egyértelmű. 1993 február 23-án megalakul a Népfőiskolák Nemzeti Egyesülete (Asociația Națională a Universităților Populare), amely az akkor

Romániában létező kb. 360 népfőiskolából több mint 100-at tömörít (Pepelea, 2011). Az egyesület megalakulása azért is jelentős, mert tagja a Felnőttnevelés Európai Egyesületének (European Association of Adult Education), amely révén több nemzetközi együttműködés is megvalósulhatott. Ezek az együttműködések serkentőleg hatottak a hazai felnőttképzési rendszerre is. Ugyanebben a periódusban érzékelhetővé vált számos új szakma, valamint a munkanélküliség (ami a szocialista-kommunista rendszerben ismeretlen volt) megjelenése, aminek felismerésével egyidejűleg a Munkaügyi és Szociális Védelmi Minisztérium masszív összegeket kezdett a munkanélküliek szakmai felkészítésére, valamint a hátrányos helyzetűek felzárkoztatását biztosító programokra kiutalni. Ekkor több olyan intézmény is alakult, amely az állandó átképzést valósította meg. (1996-ban országszerte 14 regionális központ volt, amit a minisztérium működtetett, és amelyek fő rendeltetése a munkanélküliek képzése, illetve átképzése volt.) Állami és magánintézmények egész sora jött létre ebben az időszakban, amelyek többnyire továbbképzések formájában igyekeztek képzési kínálatukat a felnőttek képzettségi igényeihez igazítani.

c. Sava (2007) szerint a változásokat követő harmadik szakasznak az 1997 utáni periódust tekinthetjük. Maga a szakasz több ok miatt is előrelépés az előző időszakhoz képest: egyrészt, mivel a Népfőiskolák Nemzeti Egyesülete egyre inkább szorgalmazza egy felnőttképzési törvény kidolgozását (amely végül 2000-ben születik meg), másrészt, a nemzetközi konferenciáknak szemléletformáló hatása érzékelhető a szakmberek körében, harmadrészt pedig a Nemzeti Nevelési Minisztérium (Ministerul Educației Naționale) felnőttnevelési iránti érdeklődésének növekedése a jellemző. Ennek következtében megalakulnak olyan kulcsfontosságú intézmények (Felnőtt Szakképzés Országos Tanácsa <CNFPA>, Foglalkozási Szabványügyi Tanács <COSA>, stb.), amelyek a felnőttképzési törvény kidolgozásában és érvényesítésében jelentős szerepet töltenek be, és ezzel egyidejűleg a felnőttképzés professzionalizálódásához jelentékenyen hozzájárulnak. Ugyanakkor a Nemzeti Nevelésügyi Minisztérium az egyetemek továbbképzési programjainak kidolgozását szorgalmazza, amelyekhez megfelelő anyagi alapokat is létrehozna. Ezek következtében épült ki az egyetemek távoktatásos képzési kínálata.

Egy másik intézkedése a minisztériumnak a különböző felnőttképzési intézetekben szerzett oklevelek elismertetésével összfüggően jelenik meg. 2000-ben megjelent egy kormányhatározat (OG 129/2000), amely a felnőttek szakmai képzését szabályozza. A fogalmi zűrzavar miatt fennmarad ugyan a szinkron hiánya az elméleti elképzelések és a gyakorlati megvalósulás között, mégis, előremutatónak nevezhető az érdeklődés, ami ezt a területet övezi, és amit az ilyen profilú intézmények alakulása és a gyakorlat egyre szerteágazóbb jellege fémjelez (felnőttképzési konferenciák – Temesvár 2001, 2006; Jászvásár – 2002, 2005, 2006, stb.; megalakul a Román Felnőttnevelés Intézete <Institutul Român de Educare a Adultilor>).

A periódus második felében Románia európai uniós csatlakozásának küszöbén a közösség által támasztott elvárásoknak való megfelelés hatása alatt (is) a felnőttképzésre vonatkozó szabályozások egész kiegészítő sora jelenik meg, az odafigyelés ezen a területen is egyre rendszeresebbé válik és egyre nagyobb összegeket fordítanak a felnőttképzésre (bár az összegek még messze nem fedezik az ágazat szükségleteit). Összegezve azonban kijelenthető, hogy a felnőttképzés gyakorlata állandóan optimalizálódik, az elméleti kutatások és a gyakorlati tapasztalatok felhalmozódása következtében.

Jogszabályi háttér

A rendszerváltás utáni Romániában a felnőttképzésről/oktatásról rendelkező jogszabályokat Márton János (2005/1) három korszakra osztja:

- 1990–1994 – a felnőtt-szakképzés, mint a munkanélküliek szakképzési formája;
- 1995–2001 – a felnőttoktatás/képzés és élethosszig tartó oktatás megjelenése, párhuzamosan a munkanélküliek szakképzésével;
- 2002–2004 – a munkanélküliek szakképzésének módosulása és a felnőttképzési jogszabályok gyakorlatban való alkalmazása;
- Ezt egészítjük ki a 2004-től napjainkig terjedő korszakkal – amelyben a korábbi szakaszokban megalkotott jogszabályok és alkalmazási metodológia mentén szerveződik ma is felnőttek

képzése, de sajnos a célcsoport bevonzásának területén alacsony eredményességgel (az Európai Unió a legalacsonyabb értéket mutatva – Comisia Europeană, 2016)

Az egyes korszakok jellemzőit a fent nevezett tanulmány mentén jelenítjük meg (Márton, 2005/1, 122-124 alapján)

a). Az 1990–1994 közötti időszak:

Ebben a korszakban a felnőttképzés, mint olyan nincs megnevezve egyetlen jogszabályban sem. A felnőttek szakképzése elsőként szociális kérdésként jelentkezik, a munkanélküliség enyhítésére vonatkozó politikák részeként. A két alapjogszabály ebből a korszakból: az 1991/1-es munkanélküliségi törvény, valamint az 1991/288-as, a munkanélküliek képzésére és átképzésére vonatkozó kormányhatározat. Ezekben a szakképzés a munkanélküliség visszaszorításának egyik eszközeként jelentkezik *munkanélküliek képzése és átképzése által*. Emellett megjelennek arra vonatkozó rendelkezések is, hogy költségtérítés ellenében a nem munkanélküli személyek is részt vehetnek képző és átképző tanfolyamokon. A képzési tevékenységek elsősorban a Munkaügyi és Szociális Védelmi Minisztérium által létrehozott, a munkaügyi és szociális védelmi igazgatóságok alárendeltségében működő képző/átképző központokban zajlanak. Az ebben a korszakban elfogadott többi jogszabály jórészt a két fent említett jogszabály módosítására és kiegészítésére vonatkozik. A *képzés* és *átképzés* fogalma mellett megjelenik a *továbbképzés* fogalma is. (az 1994/57-es törvény szövegében). Ezeket a „szakképzés” gyűjtőnévvel illetik.

b). Az 1995–2001 közötti időszak:

A romániai felnőtt-szakképzésre, felnőttoktatásra és élethossziglani tanulásra vonatkozóan ez a legtermékenyebb időszak a jogszabályok szintjén. Igaz ugyan, hogy a legtöbb jogszabály elfogadására nem ebben a korszakban került sor, azonban ekkor születtek meg az alapkérdésekről rendelkező és a legfontosabb intézményeket létrehozó alkalmazási szabályozások. A képzési tevékenységet megvalósító és összehangoló intézmények jönnek létre, definiálják a felnőttképzéssel kapcsolatos egyes fogalmakat és az európai normáknak megfelelően próbálják alakítani a felnőttképzési rendszert.

Ez az időszak további két korszakra tagolható:

- **1995–1997** között a korábbi időszakban szerepet vállaló intézmények mellett néhány újabb intézmény is csatlakozik, ugyanakkor újabb fogalmak bevezetése és a képzési tevékenység lezajlására vonatkozó egyes alkalmazási előírások kidolgozása is megtörténik.
- **1998–2001** között nagyobb eredmények születnek, amikor teljesen új intézmények jelennek meg, a fogalmi kereteket egyre jobban az európai előírásoknak megfelelően alkalmazzák, illetve kidolgozzák az alapvető jogszabálykereteket is.

Jelentős változás, hogy a Munkaügyi és Szociális Védelmi Minisztérium mellett az Oktatási Minisztérium is egyre nagyobb szerepet kap a felnőttképzésben, valamint megjelenik a szereplők között a Művelődési Minisztérium is. Ekkor történt meg az áttörés: a képzés tehát már nem csupán a munkanélküliekre vonatkozó prioritás, hanem az egész felnőtt lakosságot érinti. Nemcsak a munkaügyi és szociális védelmi igazgatóságok alárendeltségében és velük kapcsolatban működő intézmények, hanem oktatási intézmények is részt vehetnek a képzési tevékenységben. Ugyanakkor belépnek a körbe a képzési tevékenységet szolgáltatásként biztosító intézmények – cégek, civil szervezetek és állami intézmények, mint pl. művészeti népiskolák, népőiskolák, művelődési házak, művelődési otthonok, kulturális központok, könyvtárak, múzeumok, ifjúsági vagy szakszervezeti házak és klubok – is. Ilyen vonatkozásban egyre inkább felnőttnevelési tevékenységről beszélhetünk.

Mint említettük, különböző felelős intézményeket is létrehoznak, amelyek a felnőttképzési tevékenység szervezésében, koordinálásban, működtetésében jelentős szerepet töltenek be. Előbb létrehozzák az Országos Foglalkoztatási és Szakképzési Ügynökséget (ANOF) (1998/145-ös törvény), amely a munkanélküliek szakképzési tevékenységét felügyeli; majd a Felnőtt Szakképzés Országos Tanácsát (CNFPA) (1999/132-es törvény), amely a felnőtt- szakképzés koordinálását látja el országos viszonylatban, és a Foglalkozási Szabványügyi Tanácsot

(COSA) (1999/779-es kormányhatározat), amelynek feladata a foglalkozási szabványokra alapozva kidolgozni a szakmai kompetenciák értékelésének rendszerét. Később az ANOFP-t átszervezik, az új neve Országos Munkaerő Foglalkoztatási Ügynökség (ANOFM) lesz (2000/294-es sürgősségi kormányrendelet), a COSA-t pedig megszüntetik és feladatait a CNFPA-ra ruházzák át (2003/253-as törvény). Létrejönnek a szakképző szolgáltatók engedélyezését végző bizottságok (2000/129-es kormányrendelet) és az ANOFM alárendeltségében működő regionális szakképző központok (2001/1318-as kormányhatározat).

Fogalmi téren a következőképpen fejlődési ívet követhetjük nyomon: a korábban használatos „szakképzés” mellett megjelenik az „élethossziglani tanulás” (educație permanentă) és a „felnőttoktatás/képzés” (educația adulților) fogalma is (1995/84-es tanügyi törvény). Megjelenik a „folyamatos szakképzés” (formare profesională continuă) fogalma (1998/102-es kormányrendelet). Ez utóbbit aztán a jogszabályok „élethossziglani tanulás” fogalmával írják felül (2000/133-as törvény). Az élethossziglani tanulást és felnőttoktatást nemzeti prioritásként határozzák meg a 2000/3062-es számú minisztériumi rendelettel.

Nagy és várt fejlemény az országos felnőttképzésben a keretszabályozást jelentő első jogszabály megjelenése a 2000/129-es kormányrendelet által, amiben definiálják a felnőttek szakképzésével kapcsolatos jogi kereteket a felnőtt fogalmának és a felnőttképzési célok meghatározásával indítva, a szervezés feladatának ellátásán át, majd a képző intézményekre és oktatókra lebontott elvárások megjelenítésén keresztül, eljutva az értékelési és finanszírozási kérdések szabályozásáig. Ebben a dokumentumban elhatárolódnak a különböző képzési típusok is: betanítás (inițiere), képzés, átképzés, továbbképzés és szakosodás.

A három szakasz közül ez a legtermékenyebb és a legtöbb újdonságot hozó. Azonban a jogszabályokban megjelenő számos új elem gyakorlatba ültetése sokat váratott magára. Valószínűsíthető, hogy e jogszabályok legnagyobb hányada a reformfolyamat részeként, az Európai Unió integráció követelményeinek való megfelelés céljából került elfogadásra, kevés gyakorlati vonatkozással.

Nagyon jól tükrözi ezt az a tény is, hogy a jogszabályok között több kormányrendeletet vagy sürgősségi kormányrendeletet is találunk, ezeket pedig nem, vagy későn terjesztették a parlament elé jóváhagyás céljából; valamint az a tény is, hogy az általunk elemzett kérdésben áttörő és lényeges változást eredményező szinte egyik jogszabály mellé sem dolgozták ki időben az alkalmazási előírásokat.

c). A 2001–2004 közötti időszak:

Ez az az időszak, amikor igen kevés új dolog jelent meg a témában. Újdonságnak számít, hogy a formális oktatási formák mellett megteremtették a nemformális és informális oktatási formák szabályrendszerét is (2002/375-ös törvény). Az egyik leglényegesebb dolog a munkanélküliek jogállását szabályozó törvényi keret teljes átalakítása a 2002/76-os törvény által. Ezzel – és a 2002/174-es kormányhatározattal, valamint a 2002/377-es kormányhatározattal – az első korszakban meghatározó jogszabályokat hatályon kívül helyezték és megteremtettek egy új szabályozási keretet a témában. Ezáltal nagyrészt megszűnt a munkanélküliek szakképzése és a felnőttképzés korábbi évekre jellemző összefonódása, mindkettő megtalálta a helyét és szerepét a rendszerben, a maga sajátos intézményeivel együtt.

Az előző korszakhoz képest mégis jelentős változásnak számít, hogy a korábban elfogadott, a felnőttképzésre/oktatásra vonatkozó jogszabályokat szinte kivétel nélkül módosították és kidolgozták alkalmazási előírásaikat. Tehát az addig jórészt csak papíron létező rendelkezések a gyakorlatban is kezdtek kibontakozni. A 2004. év elejére sikerült a gyakorlatban is megteremteni a felnőttképzés/oktatás többé-kevésbé átláthatóan működő rendszerét (Márton, 2005/1).

d). A negyedik szakasz, ami 2004-től napjainkig tart ugyanarra a jogszabályi keretre támaszkodik, amivel korábban is találkoztunk. Ennek egy felülvizsgálása és kiegészítése 2014-ben történt meg, amikor a beépítették azokat a módosító-kiegészítő jellegű kormányhatározatokat, amelyek az eltelt 10 év alatt megjelentek.

Ez azt jelenti, hogy napjainkban a felnőttképző intézetek ennek a jogszabálynak az értelmében működnek, amelyet az 522/2003-as kormányrendelet és ennek módosítórendeletei (887/2004; 1829/2004; 918/2013; 481/2015 kormányhatározatok) egészítenek ki, és amelyek az alkalmazási normákat is tartalmazzák.

Minthogy jelenleg a romániai felnőttképzés a nemzeti nevelési törvény (Legea Educației Naționale, 1/2011), illetve az említett jogszabály mentén szerveződik, szintetikusán bemutatjuk ezek struktúráját (a nemzeti nevelési törvény 2018-ban aktualizált változata, illetve az OG 129/2003, 2014-ben újradolgozott változata alapján).

A **nemzeti nevelési törvény** V. címe az élethosszig tartó tanulás kérdéskörét szabályozza és leszögezi, hogy ez formális, nonformális, illetve informális kontextusokban valósulhat meg, illetve körülhatárolja a fogalmakat és az intézményeket, az adott típusú tanulási tevékenységek mentén. Az állam támogatja a neveléshez és folyamatos szakmai képzéshez való hozzáférést mindazok vonatkozásában, akik nem fejezték be a kötelező oktatási fokozatokon tanulmányaikat; akik kiléptek az iskolarendszerből, anélkül, hogy bármilyen szakmai képesítést szereztek volna; akik befejezték ugyan tanulmányaikat, de egy olyan szakirányban, amely nem releváns a munkaerőpiacon; olyan felnőttek esetében, akik külföldi munkavállalást követően térnek vissza az országba; a szociálisan és gazdaságilag hátrányos közegekből származók esetében; 40 év felettieket, akik alacsony képzettségűek; az iskolai kudarc veszélyének kitetteket, valamint mindazokat az állampolgárokat, akik permanens nevelési programokban kívánnak részt venni. A felsorolásból kitűnik, hogy a felnőttképzéssel igen komoly társadalmi és gazdasági problémára is igyekeznek megoldást nyújtani. Romániában egy alapvető és meghatározó jelenség a felnőtt lakosság tartós külföldi munkavállalása. A hazatérők felnőttképzésben való részvételének támogatása motiváló jellegű lehet a hazatérés és itthoni munkavállalás motivációjának vonatkozásában is.

A nemzeti nevelési törvénynek fontos szabályozó intézkedése, a Szakképesítések Nemzeti Hatóságának létrehozása (ANC), amely a felnőttképzési intézményeknek a kínálat kialakításában teremt keretfeltételeket.

A szakképesítések országos keretének megjelenése ugyanakkor azt is lehetővé teszi, hogy a formális, nonformális és informális tanulási térben szerzett tudást egyaránt el lehessen ismertetni. A helyi hatóságok felelőssége – különböző képzési szolgáltatókkal partnerségben – az élethosszig tartó tanulás lehetőségét biztosítani. Ezek lehetnek önálló képzési intézmények vagy az önkormányzattal együttműködő intézmények, mint művelődési házak, szakképzési szolgáltatók, szociális partnerek, civil szervezetek, akik képzési kínálatukat a helyi igényekhez igazítják. Látható, hogy az nemzeti nevelésügyi törvény a felnőttképzés általános kereteit jelöli ki csupán. Ennek részletezésével a felnőttek szakképzésére vonatkozó kormányhatározatban (129/2000) találkozunk.

A **felnőttképzési törvény** abból az alapgondolatból indul ki, hogy a felnőttek szakképzése a nemzeti nevelési és szakképzési rendszer szerves részét képezi és általános érdekként kezelendő. Ez így önmagában is megfelelő rangra helyezi Romániában a felnőttoktatást. A felnőttek szakmai képzésének céljai közül a legkiemelkedőbbek:

- Az egyének társadalmi integrációjának segítése, összhangban a munkaerőpiaci igényekkel és a személyes szakmai elképzelésekkel
- A szakmai tudás aktualizálása és továbbképzés az eredeti foglalkozási területen vagy rokonágazatokban
- A szakképesítések módosítása a gazdasági újjászerveződéseknek, a társadalmi mobilitásnak, vagy a munkaképesség módosulásának megfelelően
- Korszerű ismeretek szerzése adott munkaterületen a munkakör minél teljesebb betöltése érdekében
- Az élethosszig tartó tanulás népszerűsítése, promoválása

Az élethosszig tartó tanulás megvalósulása hozzájárul az alábbi sajátos célkitűzések eléréséhez is: új munkahelyi kihívásoknak megfelelő munkaerő biztosítása; az alkalmazottak átképzése a változó munkahelyi elvárásoknak megfelelően; az átalakulási, átszervezési folyamatok negatív társadalmi hatásainak kivédése; a dolgozók szakmai mobilitásának növelése, új munkahelyek létrehozása.

Alapvetően fontos elemként jelenik meg a törvényben a megfelelő, jó minőség biztosítása, amely érdekében az ellenőrző szervek megjelöléséről is rendelkezik, különböző közigazgatási szintre bontva ezeket. Ezeket a szerveket a felnőttek képzéséért felelős minisztériumok (Munkügyi és Társadalmi Igazságosság Minisztériuma, a Nemzeti Nevelésügyi Minisztérium) jelölik ki.

A felnőttek szakképzésnek megvalósulási formái az alábbiak:

- Szakmai képzési szolgáltatók által szervezett képzések
- Munkahelyi képzések a munkaadó igénylése mentén
- Szakmai gyakorlat és szakosodás az országban vagy külföldön
- Más szakképzési formák

A felkínált képzések összhangban kell, hogy legyenek a Romániai Képzési Jegyzékkel (COR), de nyújthatnak olyan képzéseket is, amelyek több szakmában szükséges kompetencia egyidejű alakítását vállalja, kulcskompetenciák, vagy ún. transzverszális (több területet is átfogó) kompetenciák alakítását célozza (a COR 2016-tól kezdődően átalakult és a Képesítésnek Nemzeti Keretként <CNC> tartjuk számon).

A kormányhatározat továbbá rendelkezik a szakképzési szolgáltatók engedélyeztetésének, illetve ellenőrzésének kérdéséről, a kimeneti kompetenciák mérésének kívánalmairól (amely elméleti és / vagy gyakorlati próbák sorából kell, hogy álljon, és amely által a képzésben résztvevő bizonyosságot tesz a sajátos kompetenciák elsajátítási szintjéről), a képzések finanszírozásának részleteiről (amelyek származhatnak a munkaadótól, a munkanélküli biztosítási alaphól, adományokból és szponzorizálásokból, valamint külső lehívott forrásokból, illetve terhelhetik magát a résztvevőt is). A zárórendeletkezés leszögezi egyebek között, hogy a felnőtt szakképzési szolgáltatók ÁFA-mentességet élveznek.

A kormányhatározat két ponton is kitér a kisebbségek felnőttképzésére. Egyrészt kiemeli, hogy amennyiben írásban igénylik a résztvevők, részesülhetnek a kisebbségek nyelvén megszervezett képzésben, szem előtt tartva minden igénylő szabad választását, akik egy adott képzési programban részt kívánnak venni.

Másrészt, azok a felnőttképzési szolgáltatók, akik a kisebbségek nyelvén szervezik az oktatást, a képzési programot román nyelven is kötelesek elkészíteni. Kisebbségi vonatkozásban a résztvevők bevonásának kulcskérdése a képzés nyelve. Papp Z. Attila (2005) kiemeli, hogy míg a képzés nyelve az iskolarendszerű oktatásban folyamatosan a politikai harcoknak van kitéve, a kibontakozó felnőttképzési rendszerben teljes mértékben piaci logika érvényesül: ez egyaránt érvényes a magyarokra, akik, kellő igény esetén román nyelvű képzéseket is szerveznek, illetve a románokra is, akik megfelelő toleranciával közelítettek azokhoz a résztvevőkhöz, akiknél azt tapasztalják, hogy nyelvi, kifejezésbeli akadályokkal küszködnek a román nyelv használata során.

Intézményrendszer

A romániai felnőttképzés szerteágazó intézményrendszer keretében valósul meg, amelyek méretükben, szervezetükben, funkciójukat tekintve is igen változatosak. Számbavételük során a felnőtt szakképzés, illetve a felnőttek általános nevelésének intézményeit különítjük el.

a.) A **felnőtt szakképzési rendszer** kialakításának felelőssége a Nemzeti Nevelésügyi Minisztériumra, valamint a Munkaügyi és Szociális Védelmi Minisztériumra hárul. Szerveződhet elsődleges szakma elsajátítása (betanítás), azaz alapképzési céllal, szakképesítés, átszakosodás, továbbképzés céljával egyaránt.

A felnőtt szakképzés intézményrendszerét a megvalósulási formának megfelelően rendszerezzük:

Az elsődleges szakképzés koordinálása országos szinten a Nemzeti Nevelésügyi Minisztérium fennhatósága alá tartozik és az iskolai szakképzési rendszert foglalja magába: szakiskolák, szaklíceumok, posztlíceális képzés. A minisztériumon belül több olyan intézményt is találunk, amelynek feladatköre a felnőtt szakképzés ezen szegmensére vonatkozik.

Ide tartoznak: az Országos Szakképzési és Fejlesztési Központ; a Továbbképzési Nemzeti Tanács; a megyei tanfelügyelőségek, a szakiskolák, szakközépiskolák, technikai posztliceumok; a minden megyében létező Pedagógusok Háza, amelyek a pedagógusok szakmai továbbképzéséért felelősek; felsőoktatási intézmények, amelyek az elsődleges szakképesítések biztosításában vállalnak nagyobb szerepet, bár a szakmai továbbfejlődésnek is jelentős fellegvái.

A szakmai továbbképzés szervezésében és koordinálásban a már említett Munkaügyi és Szociális Védelmi Minisztériumnak van jelentős szerepe, hiszen a képzési programok kidolgozásában, a szakképzéssel és munkábaállással összefüggő törvényi háttér kidolgozásával, az Országos Munkaerő és Foglalkoztatási Ügynökség implementálási tevékenységének ellenőrzésével, az egyes szakmai tanfolyamok szervezési keretének kimunkálásával (a Nemzeti Nevelési Minisztériummal együttműködve), illetve a munkaerőpiacon elismert bizonyítványok kiállításával foglalkozik. Ennek a minisztériumnak alárendelten az alábbi intézmények szolgálják a folyamatos szakmai képzést: Országos Munkaerő és Foglalkoztatási Ügynökség (ANOFM); regionális, illetve Megyei Munkaerő Foglalkoztatási Ügynökségek (AJOFM); Országos Felnőtt Szakképzési Tanács (CNFPA), amely mindkét minisztérium hatáskörébe tartozik és amely magában foglalja a Foglalkozási Szabványügyi Tanácsot (COSA) is.

Ugyanakkor a szakmai felkészítésben más minisztériumok is szerepet vállalhatnak, sajátos tevékenységi területekre biztosítva a szakemberutánpótlást, illetve a szakmai kompetenciák folyamatos fejlődésének lehetőségét (pl. honvédelem, igazságügy, egészségügy, stb. területe).

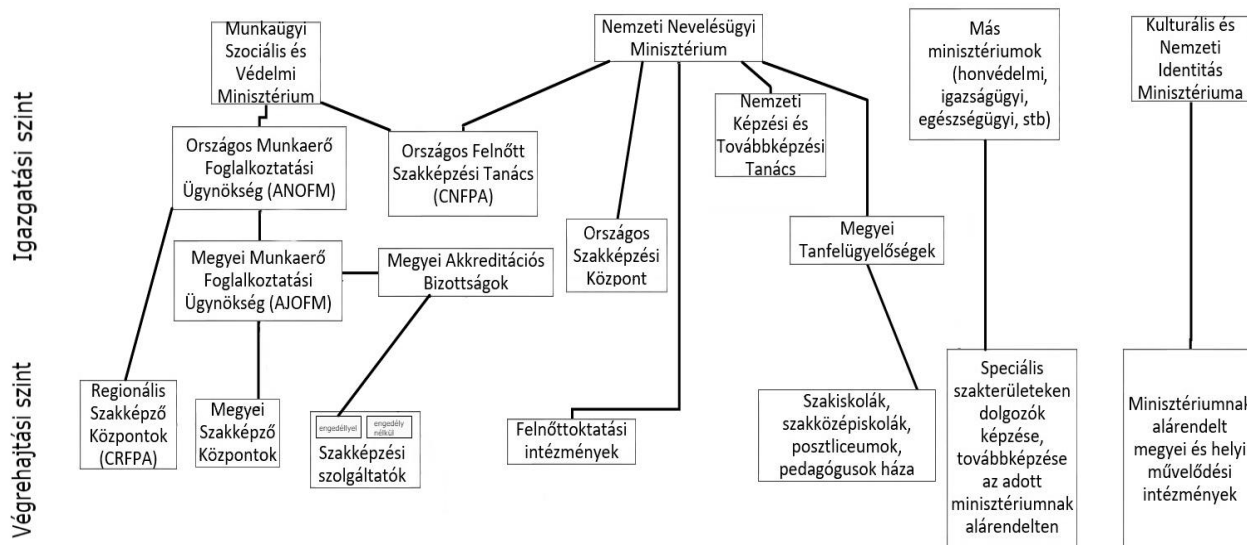
A felnőttképzési szolgáltatóknak két nagy csoportját különböztetjük meg:

- Közsférába tartozó szolgáltatók: az oktatási rendszerbe tagolóód intézmények felnőttképzési tanfolyamai, az ANOFM-nek alárendelt képzési központok, bizonyos szakmai területekhez kapcsolódó képzési központok.
- Magánszektorba tartozó képzési szolgáltatók: különböző képzések, amelyeket civil szervezetek, egyesületek, alapítványok, szakszervezetek, stb. nyújtanak.

b.) A **felnőttek művelődési rendszere**, amely az általános nevelés, fejlesztés célját szolgálja, elsődlegesen a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának koordinálása alatt áll, és kulturális intézmények engedélyeztetését javasolja, továbbképzési programokat szervez bel- és külföldi szervezetekkel partnerségben, felkarolja és segíti az akkreditált közintézményeket továbbképzési feladataik ellátásában, együttműködnek a megfelelő szervekkel a kulturális rendszerek szakembereinek továbbképzésben. Intézményhálózata elsődlegesen a kulturális létesítményeket tömöríti, mint kultúrotthonok; művelődési házak; népfőiskolák; népművészeti és népi mesterségek iskolái; kulturális központok; területi és regionális hagyományőrzési központok; megyei, városi könyvtárak; színházak, múzeumok, képtárak, amelyeknek fejlesztő szerepe megkérdőjelezhetetlen a felnőttek művelődése vonatkozásában. Képzési, nevelési kínálatuk a felnőttoktatás teljes területét lefedi, bár elsődlegesen általános művelődésre irányulnak.

Az alábbi ábra összefoglalóan láttatja a felnőttek tanulásában szerepet játszó igazgatási és végrehajtási szintjeit, szereplőit:

3. ábra: A felnőttek tanulásának intézményrendszere

Forrás: Márton, 2005/2, 61 alapján átdolgozva, aktualizálva

Sajátos, egyedi jellemzők

Az egész életen át tartó tanulás fejlesztése az intézmények közötti nemzetközi együttműködéssel TÁMOP-os projekt keretében készült egy helyzetkép (2009) a romániai felnőttképzésről is. A kutatási projektben közzétett eredmények rendjén elkészült egy SWOT-analízis is, amely az alábbiak mentén jellemzi a romániai felnőttképzést:

Erősségek:

- Létezik megfelelő jogszabályozás a felnőttképző tanfolyamok működéséhez
- Marginalizálódott, veszélyeztetett személyek képzése (egyedülálló anyák, hosszú ideje munkanélküliek, romák) megvalósítható
- A képzésben résztvevő személyek bátorítása, ösztönzése
- Olyan tanulmányok megjelenése, amely különböző iparágak munkaerő iránti keresletét tárja fel

Gyengeségek:

- A kiterjedt bürokratikus rendszer megléte különböző hierarchikus szinteken, különösen a jóváhagyások megszerzésénél – főként a képzési szolgáltatókat érinti
- Drága akkreditációs díjak (három átlagbér/képzés)
- Egységes értékelési rendszer hiánya

Lehetőségek:

- Egy bizonyos szakágazatból kikerült személyek számára egyenlő hozzáférés biztosítása bármely átképzéshez
- A szaktudás felmérése egységes szabványok alapján történjen
- Ingyenes, államilag támogatott helyek biztosítása a képzésekben
- Átképzési lehetőségek nyújtása, a munkaerőpiacon való könnyedebb eligazodás érdekében

Veszélyek:

- Az Európai Unióban alkalmazott szociális gazdasági jogszabályozás szerint, tömeges vándorlás következhet be a minősített képzések elvégzése után
- Tisztességtelen verseny alakulhat ki az oktatók vagy képzést biztosítók között

A romániai felnőttképzés modernizálásának tendenciáit és a tanulási igény terjesztését a felnőtt lakosság körében a Nevelési és Kulturális Igazgatóság (Direcția de Educație și Cultură) éves jelentése alapján (Comisia Europeană, 2017), az aktuális statisztikai mutatókat figyelembe véve dolgozza ki. Minthogy 2017-ben is Románia sereghajtónak bizonyult a felnőttek tanulási folyamatban való részvételi arányát tekintve, amint azt a Eurostat statisztikái is láttatják (lásd 10. táblázatot), sok optimalizálásra váró intézkedésnek kellene még a gyakorlatban is megjelennie.

Az említett jelentés a felnőttek oktatásra, nevelésére vonatkozóan az alábbi három megállapítást teszi:

1. *A szakképzés és nevelés optimalizálása folyamatban van*, bár még számos kihívással is szembesülünk. Románia nagy hangsúlyt fektet a szakmai képzésre, aminek eredménye, hogy a szakiskolákban résztvevő diákok száma magasabb, mint az Eu-s átlag. Ennek ellenére, még mindig amolyan második választás a diákok számára, amennyiben nem jutnak be elméleti középiskolákba. Ezért fontos lenne ezeknek az iskoláknak a vonzerejét növelni. A tartozkodás oka lehet az is, hogy a szakoktatásban részesülők elhelyezkedési aránya az Eu-s átlag alatt van (63%, az Eu-s 75%-hoz képest). A vonzerő növelésének esélyét a duális képzés megerősítésében látják, hiszen így könnyebb összhangot teremteni a képesítés, szaktudás és a munkahelyi elvárások rendszere között.

2. *A felnőttek oktatásban való részvétele továbbra is nagyon alacsony szintű*, bár széles körben szükség lenne a szakmai kompetenciák aktualizálására. Azt mutatják a statisztikák, hogy Románia (1,2%) messze elmarad az Eu-s átlagokhoz (10,8%) viszonyítva, ami a felnőttek oktatásban való részvételét illeti. Ugyanakkor éppen azok a népességi kategóriák maradnak távol az oktatástól akiknek a legnagyobb szükségük lenne erre. A részvétel a következőképpen alakul: a munkanélküliek 2,1%-a (Eu-s átlag: 9,5%), alacsonyan képzettek 0,3%-a (Eu-s átlag: 4,3%), de az idősebbek is ódzkodnak a tanulástól, hiszen mindössze 0,3%-uk kapcsolódik be ilyen programokba, az Eu-s társaik közül pedig 6,9-%. Amennyiben azonban az Eu-s értékek fejlődését vizsgáljuk, megállapítható, hogy átlagosan nagyon lassú a felnőttek bevonódási folyamata, hiszen tíz év alatt mindössze 1,1%-os növekedést regisztrálhattunk (MEN, 2016). Romániában a problémát az is okozhatja, hogy az oktatási rendszernek sok olyan törésvonala van, ami

kedvez ennek a helyzetnek. Például a képzési előzmények elismertetésének rendszere megfelelően ki van alakítva és működik, de ugyanakkor nem látható egy olyan adatbázis a lehetséges tanfolyamokat összegzendő, ahonnan a felnőttek kiválaszthatnák azt, amelyik leginkább összhangban van az igényeikkel. Ugyanakkor az élethosszig tartó tanulási lehetőségek igénybevétele vidéken, falusi környezetben, a hátrányos régiókban a legalacsonyabb, minthogy ki sem alakul a felnőttoktatásban való részvételhez megfelelő szemléletmód, de a képzéshez való hozzáférés is korlátozott a csökkenő nevelési infrastruktúra miatt (pl. nincs iskola, művelődési ház a településen) (Comisia Europeană, 2017).

3. A felnőttképzésre vonatkozó *intézkedések gyakorlatba ültetése nagyon lassan valósul meg.*

- 2016 áprilisában megjelent *A felnőttek szakképzésének és nevelésének nemzeti stratégiája* mentén a négy fő célkitűzés: nagyobb összhang a munkaerőpiac igényeivel; a részvételi arány növelése; a minőség javítása; az innováció és nemzetközi együttműködés növelése a szakképzés területén.
- 2016 júniusában elfogadták ugyan a *Élethosszig tartó tanulás nemzeti stratégiáját*, melynek a részvételi ráta növelése és a minőségbiztosítás célkitűzése mellett az egyik lényeges célpontja azoknak a népességrétegeknek az elérése, megszólítása, akik rendszerint kimaradnak, nem élnek a felnőttképzés lehetőségével: idős dolgozók, alacsony képzettségi szinttel rendelkezők, romák, nők, falvak lakossága, pályakezdők, sérültek. Emellett azonban lényeges cél a pedagógusok, felnőttoktatók, munkaadók, képzési szolgáltatók továbbfejlődésének a lehetőségét is megteremteni (Comisia Europeană, 2016).
- 2017 augusztusában elfogadták az élethosszig tartó tanulás megvalósítási központjainak jogi kereteit, ellenben a megvalósításhoz szükséges humán erőforrás (felnőttoktatók, változatos nevelési tevékenységet nyújtók) fejlesztésének támogatása még elmaradt. Mi sem láttatja ezt jobban, minthogy a romániai felsőoktatásban igen alacsony a reprezentáltsága a területnek: a jászvárasi egyetemen egy mesteri szak, illetve

neveléstudományi szakok esetében mint stúdiumlehetőség merül fel, de kidolgozott többlépcsős felsőfokú képzési programmal nem találkozunk.

- Elmaradt az országos képzési jegyzék felújított változatának elfogadása, ami lehetővé tenné a szakképzésben résztvevőknek és oklevelet szerzőknek, hogy az országos és európai munkaerőpiacon méltányosan tudjanak elhelyezkedni, képzettségi szintjüknek megfelelően. Szintén nehezíti a középfokú szakképzés kiteljesedését, hogy az általános iskola felső fokozatának sikeres záróvizsgálója a részvétel előfeltétele, amely több potenciális résztvevő számára reális akadály.

Az említett 2017-es jelentés (Comisia Europeană, 2017) összegzése szerint, ami a felnőttoktatásban (formális és nonformális) való részvételt illeti, maga az Eu-s átlag (10,8%) is alulmarad a 2020-ra megjelölt 15%-hoz képest, de ebben a viszonyrendszerben Románia mindenképpen gyenge láncszemként van jelen, és mint ilyen jelentősen rontja az uniós statisztikákat is. A neveléssel és oktatással kapcsolatos jelenségek nem választhatók mereven el egymástól. Az tapasztaljuk, hogy a kompetenciaorientált oktatási szemlélet és gyakorlat bevezetése folyamatban van, de ezzel együtt is az alapkompenciák alacsony szintű fejlettsége tekintetében igen magas a diákok aránya (az egyik legmagasabb az Eu-ban). A szakértők ennek okát leginkább az oktatáshoz való hozzáférés méltányosságának nem megfelelő szintjében látják. A legnagyobb kihívás e tekintetben a roma tanulók és a vidéki-falusi tanulók számára minőségi oktatást biztosítani annál is inkább, hogy az oktatás alulfinanszírozott. Az oktatásból való korai kilépés kockázata különösen ezen rétegek esetében magas, ami nyilván hatást gyakorol a munkaerőpiac jellegére, de természetesen a felnőttoktatásban való részvételre is. Ennek okán még mindig elérendő cél és kíváncsi szintjén fogalmazódik meg a felnőttek oktatásba való bevonódásának növelése és nem egy megvalósuló tényként.

Popescu, Popescu és Popescu (2016) empirikus kutatási eredményekre támaszkodva kiemelik, hogy Romániában az egyik legnagyobb probléma, ami a felnőttoktatásban is egyértelműen érezteti hatását, hogy egyrészt nem fektet eleget a fiatal generációkba, másrészt, hogy nem tekinthető biztonságosnak amiatt sem, hogy az élethosszig tartó, folyamatosan változó

társadalomként jellemezhető. Érzünk ebben a megközelítésben némi iróniát, amivel a szerzők elsősorban az állandóan változó jogi, gazdasági és üzleti, oktatási, főként curriculáris, pénzügyi, munkaerőpiaci, stb. keretekre utalnak. Összegezve a romániai helyzetképet, megállapítható, hogy a felnőttek oktatásának, nevelésének rendszerében számos előrelépés volt meg tapasztalható a rendszerváltást követően. Nem volt könnyű helyzetben a romániai felnőttképzési rendszer, hiszen szinte teljes egészében az alapoktól kellett megújulnia. Az európai trendekhez való felzárkózás jelentős célpontként fogalmazódik meg, azonban amint az a Romániai nevelés és képzés monitorából is kiderül, nagyon kis lépések elve mentén haladunk ugyan, de formális terepen (különösen ami a duális szakképzést illeti), a nonformális tanulási színtereken (egyre bővülő képzési kínálat felnőttképző szervezetekben), a kulturális és a közösségi tanulás tekintetében is kínálóznak lehetőségek. (Ezek tárházának feltárása és jellemzése a tanulmány és a kutatás egy következő lépése.) Természetesen ezt a skálát árnyalni és aktualizálni kell és lehet, és érzékenyíteni a felnőtteket minél szélesebb körben, hogy éljenek ezekkel a tanulási, képzési és továbbképzési, művelődési, életminőség-növelési lehetőségekkel.

Hivatkozott források:

- 129/2003-as kormányhatározat (OG), 2014-es átdolgozása (2014): A felnőttek szakmai képzése. http://www.dreptonline.ro/legislatie/og_129_2000_formarea_profesionala_adultilor_republicat_a.php
- ANOFM (2018): Rata șomajului în luna ianuarie 2018, cea mai mică din ultimii 25 de ani. URL: <http://www.gds.ro/Actualitate/2018-03-10/rata-somajului-in-luna-ianuarie-2018, cea-mai-mica-din-ultimii-25-de-ani/>
- Comisia Europeană (2016): Monitorul educației și formării 2016 – România.
- Comisia Europeană (2017): Monitorul educației și formării 2017 – România URL: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/monitor2017-ro_ro.pdf

- Flóra Gábor – Györbíró András – Szilágyi Györgyi (2012): Felnőttoktatás és szakképzés Romániában. URL: http://adlearning.creathink.ro/uploads/publicari/11760_12434_Feln%C5%91ttoktat%C3%A1s%20%C3%A9s%20szakk%C3%A9pz%C3%A9s%20Rom%C3%A1ni%C3%A1ban%20HU%20javított.pdf
- [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Lifelong_learning,_2011_and_2016_\(%C2%B9\)_\(%25_of_the_population_aged_25_to_64_participating_in_education_and_training\)_YB17.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Lifelong_learning,_2011_and_2016_(%C2%B9)_(%25_of_the_population_aged_25_to_64_participating_in_education_and_training)_YB17.png)
- https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tps00158.html
- <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&type=metadata&series=NY.GDP.MKTP.CD>
- Institutul Național de Statistică (2017): România în cifre. URL: www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/romania_in_cifre_2017_0.pdf
- Institutul Național de Statistică (2018): Indicatori statistici de dezvoltare durabilă. URL: http://www.insse.ro/cms/files/Web_IDD_BD_ro/index.htm
- Legea Educației Naționale, 1/2011 URL: <https://lege5.ro/Gratuit/geztsobvgi/legea-educatiei-nationale-nr-1-2011/26>
- Liviu Voinea (2017): <https://ziarulunirea.ro/13-din-populatia-romaniei-si-aproximativ-30-din-forta-de-munca-lucraza-in-strainatate-446957/>
- Márton János (2005/1): A felnőttoktatás/képzés jogi kerete a rendszerváltás utáni Romániában (1990–2004). In Papp Z. Attila (szerk.): Kihaszíratlanul. A romániai (magyar) felnőttképzés rendszere. Soros Oktatási Központ, Csíkszereda, 67-128. URL: <http://adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf3632.pdf>
- Márton János (2005/2): Felnőttképzés Romániában. Jogi keretek, szereplők, finanszírozás, statisztikai adatok. In Regio 2005/2 16.évf., 57-83. URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00058/pdf/>
- Ministerul Educației Naționale / MEN (2016): Raport privind starea învățământului preuniversitar din România. URL: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2017/transparenta/Stare%20preuniv%202016.pdf

- Papp Z. Attila (2005): Összegzés. Felnőttképzés és iskolarendszerű szakképzés viszonya (kisebbségi közegben) Papp Z. Attila (szerk.): Kihasztnátlanul. A romániai (magyar) felnőttképzés rendszere. Soros Oktatási Központ, Csíkszereda, 197-203. URL: <http://adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf3632.pdf>
- Popescu, Veronica Adriana – Popescu, Gheorghe – Popescu, Cristina Raluca (2016): Education and Lifelong Learning in Romania – Perspectives on the year 2020. In Education Provision to Every One: Comparing Perspectives from around the World. BCES Conference Books, Volume 14, Number 1, 305-310. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED567078.pdf>
- Sándor István (2009): Mi az EMKE? URL: <https://www.emke.ro/node/4> (2018.07.23.)
- TÁMOP-2.2.4.-08/1-2009-0012 (2009): Az oktatási intézmények szerepe a felnőttképzésben. Helyzetkép – Románia. In: Az egész életen át tartó tanulás fejlesztése az intézmények közötti nemzetközi együttműködéssel. Interstudium. URL: http://interstudium.hu/pdf/romania/r6_kolozsvar.pdf
- Törvények, kormányhatározatok:
 - 1999/779-es kormányhatározat
 - 2000/294-es sürgősségi kormányrendelet
 - 2003/253-as törvény
 - 2000/129-es kormányrendelet
 - 2001/1318-as kormányhatározat
 - 1995/84-es tanügyi törvény
 - 1998/102-es kormányrendelet
 - 2000/133-as törvény
 - 2000/3062-es számú OM rendelet
 - 2002/375-ös törvény
 - 2002/174-es kormányhatározat
 - 2002/377-es kormányhatározat

Szlovákia oktatása, külön tekintettel a felnőttoktatás, - képzésre

Alapinformációk Szlovákiáról

Demográfiai helyzet

Szlovákia lakosainak száma 2001-ben 5 379 455 fő volt, ebből 520 528, azaz 9,7% vallotta magát magyarnak. A magyarulakta területek Szlovákia déli részén húzódva Pozsonytól egészen a szlovák–ukrán határig terjednek és öt kerületet ölelnek fel. Ezek a következők: a pozsonyi, nyitrai, nagyszombati, besztercebányai és kassai kerület. A 2025-ig szóló prognózisok szerint Szlovákia lakosainak számában nem várható drámai változás. Kb. 16 járásban a lélekszám a maival csaknem azonos marad. A fennmaradó járások közül többséget alkotnak azok, amelyekben csökkenni fog a lakosok száma. A legnagyobb szaporulat Pozsonyban és környékén, Közép-Szlovákia északi részén és a kelet-szlovákiai járások többségében várható. Míg azonban Pozsony és környéke lélekszámának növekedése a migrációnak köszönhető, a többi területen a természetes népszaporulatnak.

Foglalkoztatottság és munkanélküliség

Az SZKSH (Szlovák Központi Statisztikai Hivatal) adatai szerint 2009. első félévében 2 276,1 ezer foglalkoztatott volt Szlovákiában, ezek közül

- 1 978,6 ezer alkalmazott,
- 216,1 ezer önfoglalkoztató vállalkozó (akinek nincs alkalmazottja),
- 71,9 ezer alkalmazottakat foglalkoztató vállalkozó,
- 1,1 ezer vállalkozásban segítő családtag.

A Munkaügyi, Szociális és Családügyi Központ 2009 szeptemberi adatai szerint a munkanélküliség 0,4 százalékkal, 12,45 százalékra nőtt Szlovákiában, ez a négy és fél éves maximum. A tavaly szeptemberi adatokhoz képest 4,91 százalékkal nőtt. A központ szerint a munkanélküliség tovább nő majd az év végéig, elsősorban a világgazdasági válság hatásai miatt. Jelenleg 329 860 embert tartanak számon a munkaügyi hivatalokban.

Míg a hivatalok majdnem 49 ezer új munkanélkülit vettek nyilvántartásba, körülbelül 36 ezren kikerültek a rendszerből. Köztük 22 ezren új munkahelyet kaptak. Az elemzők korábbi becslései szerint a jövő évben 14 százaléknál éri el a csúcst a munkanélküliség.

Jelenleg a Rimaszombati járásban a legmagasabb a munkanélküliek aránya, 32,84 százalék. A Rőcei járásban 30,41, a Rozsnyói járásban 26,92, a Tőketerebesi járásban 25,04 százalék az állástalanok aránya. A legalacsonyabb munkanélküliséget Pozsonyban mérték. Szlovákiában nagyon kevés a munkalehetőség, egy munkahelyre 48 állástalan jut.

A munkaügyi hivatalok 7 és fél ezer munkanélkülinek tudnak munkahelyet ajánlani, azonban az állástalanok száma 2009 augusztus végén meghaladta a 355 ezret. A munkanélküliek közül majdnem 320 ezren azonnal munkába tudnának állni. Minden szabad munkahely azonban nem található meg a munkahivatalok kínálatában. Szlovákiában a munkáltatónak ugyanis nem törvényes kötelessége bejelenteni a szabad helyeket. Leginkább Pozsonyban van lehetőség álláshoz jutni. A szlovák fővárosban a munkanélküliség hosszútávon a legalacsonyabb az országban, és itt van a legtöbb szabad munkahely is.

Szabad állások száma a megyékben

Megye	Szabad helyek száma
Pozsony	2 284
Nagyszombat	1 038
Trencsén	707
Nyitra	779
Zsolna	609
Besztercebánya	696
Eperjes	778
Kassa	576
összesen	7 467

Stratégiai fejlesztési koncepciók az oktatásban

Az "ÚJ MAGYARORSZÁG FEJLESZTÉSI TERV 2007-2013"-nek szlovákiai megfelelője a „SZLOVÁK NEMZETI STRATÉGIAI REFERENCIAKERET 2007-2013”, melynek két operatív programja foglalkozik az oktatás stratégiai fejlesztésével:

6.1. Oktatás Operatív Program 2007–2013

Az Operatív program globális célja: a Szlovák Köztársaság hosszú távú versenyképességének biztosítása az oktatási rendszer, a tudásalapú társadalom szükségleteihez történő átszervezéssel.

A program prioritás-tengelyei:

1. Az oktatás és szakképzés rendszerének reformja

A prioritás-tengely fő célja az alap- és középiskolai oktatás reformjának végrehajtása, az egyetemi képzés, valamint a kutatásfejlesztésben részt vevő humán erőforrás minőségének emelése, a végzősök olyan irányú felkészítése, mely igazodik a munkaerőpiac és a tudásalapú társadalom aktuális és jövőbeli elvárásaihoz. A cél elérése érdekében olyan stratégia kiválasztása történt meg, amely két kulcselemre összpontosít: regionális oktatás és felsőoktatás.

2. Az egész életen át tartó tanulás, mint a tudásalapú társadalom alappillére

A prioritás-tengely fő célja kialakítani és fejleszteni az egész életen át tartó tanulás és egész életen át tartó tanácsadás hatékony rendszerét, a kulcskompetenciák és képzettség mindenki által hozzáférhető, egész életen át tartó fejlesztése által, mely igazodik a tudásalapú társadalom aktuális és jövőbeli igényeihez. Olyan tevékenységek támogatása válik lehetővé, mint a felnőttképzési intézmények és minőségi programok támogatása, a gazdaságilag aktív lakosság részvétele továbbképzési programokban, kulcskompetenciák fejlesztése, a képzettség folyamatos növelése a munkaerőpiac szereplői számára, továbbá összeegyeztethetőség és átjárhatóság kialakítása az egyes képzési rendszerek közt. A program támogatja az egészségügyben dolgozók intézményi és adminisztratív kapacitásainak fejlesztését is.

3. Egyedi szükségletekkel rendelkezők képzésének támogatása

A fő cél a hátrányos helyzetű egyedi oktatási igényekkel bíró csoportok és személyek életkörülményeinek, társadalmi- és kulturális környezetének javítása, képzettségi szintjének növelése, különös tekintettel a kirekesztődött roma közösségekre. A támogatható tevékenységek a célcsoportok alap- és középfokú oktatására, továbbképzéseire összpontosulnak, valamint azon szakemberek továbbképzésére, akik hozzájárulnak a hátrányos helyzetű csoportok szociális-, gazdasági-, kulturális- és oktatási problémáinak megoldásához.

6.2. Foglalkoztatás és Társadalmi Befogadás Operatív Program 2007–2013

Az operatív program az NSRF 3. stratégiai prioritásán belül a 3.2 prioritást – a foglalkoztatás növekedése és a társadalmi befogadás támogatása – hajtja végre. A kohéziós politika két élvét tartalmazza, a Konvergencia célon kívül a

Regionális Versenyképesség és Foglalkoztatás célt is tartalmazza. Az operatív program a Pozsonyi kerület számára is érvényes, elsősorban azért, mivel Szlovákia felosztása a kohéziós politika két céljára nem fedi a régiók közti különbségeket a foglalkoztatás és társadalmi befogadás területén. A másik ok az adminisztráció, irányítás, végrehajtás egyszerűsödése. A program globális célja a foglalkoztatás növelése, a munkaerő-piaci kínálat minőségének emelése, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi elfogadottságának erősítése és a közpolitikai kapacitások növelése.

1. Prioritás: A foglalkoztatás növelésének támogatása

A munkaerőpiac területén a prioritás-tengely a foglalkoztatás növelésére, a munkanélküliség csökkentésére orientálódik aktív munkaerő-piaci intézkedések foganatosításával, elsősorban a fiatalok, idősök, hosszú távú munkanélküliek számára, új, kurrens ismeretek elsajátítása, munkaerő-mobilitás növelése által. Támogatott terület továbbá a humán erőforrás minőségének emelése, innovatív és rugalmas munkarendek és munkaidő kialakítása, a feketemunka visszaszorítása, a gazdasági szerkezetváltozások előrejelzése és kezelése, szociális párbeszéd támogatása. Ezen kívül hangsúlyos a társadalmi gazdálkodás, köz- és magánszolgáltatások adminisztratív kapacitásainak megerősítése, új készségek elsajátítása által is.

2. Prioritás: Társadalmi befogadás támogatása

A társadalmi befogadást elősegítő tevékenységek terén az operatív program stratégiája a szociális szolgáltatások hozzáférhetőségének, minőségének emelése, gyermekvédelem, szociális gondozó szolgálatok felé irányul, minden hátrányos helyzetű, kirekesztett csoport számára, különös tekintettel a városi és vidéki roma koncentráció, szeparált és szegregált területekre. A tevékenységek továbbá elő kívánják segíteni az elszegényedés veszélyének és a társadalmi kirekesztődés elhárítását, különös tekintettel a marginalizálódó roma közösségekre.

Támogatott terület továbbá a humán erőforrás-fejlesztés a szociális szolgáltatásokat nyújtó intézményekben

3. Prioritás: A foglalkoztatás növelése és társadalmi befogadás támogatása a Pozsonyi kerületben

A foglalkoztatás növelésére és társadalmi befogadás támogatására irányuló tevékenységek a Regionális Versenyképesség és Foglalkoztatás cél keretein belül sok esetben kapcsolódnak a Konvergencia célon belüli intézkedésekhez. Ezek globális célja a foglalkoztatás növelése, a munkaerő-piaci kínálat minőségének emelése, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi befogadásának emelése és emberi erőforrások minőségének emelése a közpolitikában.

A szlovák és a magyar vonatkozó OP-k prioritásait vizsgálva az alábbi területeken *mutatkozik jelentős koherencia*:

- foglalkoztathatóság javítása;
- egész életen át tartó tanulás, alkalmazkodó képesség javítása;
- minőségi oktatás hozzáféréseinek javítása, különös tekintettel a hátrányos helyzetű régiók vonatkozásában.

Mindezen prioritások esetében javasoljuk olyan – *innovatív és a kohéziós politikával, valamint a magyarországi kormányzati törekvésekkel összhangban álló* – nemzetközi műveletek kezdeményezését, amelyet a két ország összehangoltan végez, szem előtt tartva az OP-kban megfogalmazott célokra, és a megvalósítás során törekszik a minél intenzívebb nemzetközi együttműködésre. Ilyen lehetnek a fenti területeken: foglalkoztatás javítására vonatkozó nemzetközi együttműködése kiterjesztése; a társadalmi befogadást segítő – határon átnyúló – komplex képzés-foglalkoztatási programok (különös tekintettel Kelet-Szlovákiában és Északkelet-Magyarországon együttes eszközök alkalmazása a romák társadalmi integrációja érdekében)

Az oktatás irányítása Szlovákiában

Szlovákiában az oktatás Szlovákia Iskolaügyi Minisztériumának hatáskörébe tartozik.

Az oktatás irányításának felépítése:

1. A minisztériumban működő tanácsadó testületek
2. Az oktatást közvetlen irányításában résztvevő költségvetési szervezetek és hivatalok
3. Az oktatás irányításának háttérintézményei

A minisztérium tanácsadó testületei:

- a tantervek összeállításával foglalkozó tanács
/Kurikulárna rada/
- az iskolai informatikával foglalkozó tanács
/Rada pre informatizáciu a informatiku v školstve/
- gyermek-, és ifjúsággal foglalkozó tanács
/Rada pre deti a mládež /
- az egész életen át tartó tanulással és a tudománnyal foglalkozó tanács
/Rada pre školský systém, celoživotné vzdelávanie a vedu/
- a nemzeti kisebbségek oktatásával foglalkozó tanács
/Rada pre národnostné školstvo/
- a szakképzéssel foglalkozó tanács
/Rada pre odborné vzdelávanie/
- a sportügyi tanács
/Rada ministra školstva pre šport/

Az oktatást közvetlen irányításában résztvevő költségvetési szervezetek és hivatalok:

- Megyei Oktatási Hivatal, Pozsony
/Krajský školský úrad v Bratislave/
- Megyei Oktatási Hivatal, Nagyszombat
/Krajský školský úrad, Trnava/
- Megyei Oktatási Hivatal, Trencsén
/Krajský školský úrad, Trenčín /
- Megyei Oktatási Hivatal, Nyitra
/Krajský školský úrad, Nitra/

- Megyei Oktatási Hivatal, Besztercebánya
/Krajský školský úrad v Banskej Bystrici/
- Megyei Oktatási Hivatal, Zsolna
/Krajský školský úrad, Žilina/
- Megyei Oktatási Hivatal, Eperjes
/Krajský školský úrad, Prešov/
- Megyei Oktatási Hivatal, Kassa
/Krajský školský úrad, Košice/
- Pedagógiai és Módszertani Központ, Pozsony
/Metodicko-pedagogické centrum, Tomášikova 4, Bratislava/
- Állami Szakképzési Hivatal
/Štátny inštitút odborného vzdelávania/
- Nemzeti Sportközpont
/Národné športové centrum/
- Állami Pedagógiai Intézet
/Štátny pedagogický ústav/
- Szlovák Pedagógiai Könyvtár
/ Slovenská pedagogická knižnica/
- Kutatási és Fejlesztési Ügynökség
/Agentúra na podporu výskumu a vývoja/
- Az Iskolaügyi Minisztérium az EU strukturális alapjaival foglalkozó
ügynöksége
/Agentúra Ministerstva školstva Slovenskej republiky pre štrukturálne fondy
EÚ/
- Állami iskolai tanfelügyelet Hivatala
/Štátna školská inšpekcia/
- Az állami certifikátokkal foglalkozó nemzeti Hivatal
/Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania/

Az oktatás irányításának háttérintézményei

- Szlovákia tudományos és műszaki információs Központja
/Centrum vedecko-technických informácií SR/
- Academia Istropolitana
/Academia Istropolitana /
- Gyerekpszichológiai és patopszichológiai Kutató Intézet
/Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie /
- Szlovák Dopingellenes Ügynökség
/Antidopingová agentúra SR/

Az oktatás regionális szintű irányítása

A megyei önkormányzatok a felügyeletük alá tartozó megyei oktatási hivatalok által biztosítják az államigazgatás feladatait az oktatásban, hangsúlyozottan az alábbi területeken:

- biztosítják a szakmai tevékenységet azon döntéshozatali kérdések második szintjén, amelyben első szinten a középiskolák igazgatói döntenek
- biztosítják a szakmai tevékenységet az ellenőrzés területén, a különböző általános jogszabályok betartását az iskolákban és az oktatási intézményekben, és a megye területén az állami tanfelügyelet kompetenciáját ők gyakorolják.
- biztosítják a szakmai tevékenységet az iskolaigazgatók számára az egyes tanévekre szóló szervezeti iránymutatások kidolgozásakor.
- biztosítja a szakmai tevékenységet a képzési és tanácsadási kérdésekben az iskolák és oktatási létesítmények számára, és az iskolai étkeztetés területén
- biztosítják a szakmai tevékenységet a pedagógiai alkalmazottak továbbképzésének ellenőrzésekor

A regionális iskolaügyi finanszírozása normatív alapú támogatásra alapszik.

A szlovákiai szakképzés irányításának intézményes háttere

A szakképzés folyamatának szakmai irányítása és tartalmának meghatározása kizárólag a Szlovák Köztársaság Iskolaügyi Minisztériumának hatáskörébe tartozik, ahol a kérdéses területet a jelenlegi szervezeti keretek közt a közoktatásért felelős szekció részeként működő szakképzési főosztály felügyeli. A szóban forgó szervezeti egység nyolc alkalmazottal dolgozik, és azokat a feladatokat, amelyeknek bizonyos nemzetiségi vonatkozásai is vannak, a kisebbségek oktatásáért felelős részleggel közösen igyekszik megoldani. Az utasítások és rendelkezések az államigazgatás központi szervétől az iskolafenntartókon, értelemszerűen elsősorban a megyei önkormányzatokon keresztül jutnak el az egyes intézményekbe. A döntések a minisztériumban születnek, de a határozatok meghozatalához szükséges elemzéseket, koncepciókat és egyéb információkat a tárca háttérintézménye, az Országos Szakképzési Intézet (*Štátny inštitút odborného vzdelávania*) szolgáltatja. Itt készült el a szlovákiai

középiskolai szakképzés sztenderdje (*Štandard stredoškolského odborného vzdelávania a výchovy v Slovenskej republike*) is, melyet a minisztérium 2002-ben fogadott el, s ez a dokumentum az oktatási keretprogramok kidolgozásának alapja. Az anyag részletesen taglalja a kulcskompetenciák kérdését, illetve a célkövetelményeket az ISCEDrendszer egyes szintjein és a különböző szakirányokon, valamint a szakképzés általános és szakmai összetevőit és lehetséges irányait. Egyetlen szépséghibája, hogy megfelel a nemzetiségi intézmények léteiről, s azok számára nem ad útmutatást. Ennek elsődleges oka abban keresendő, hogy megfelelő szakemberek (és részben szándék) hiányában — az Országos Pedagógiai Intézetétől eltérően — a szakképzésért felelős kutatóintézet nem foglalkozik külön a nemzetiségi oktatás kérdéseivel, annak sajátosságaival, és külön pedagógiai dokumentumok sem készülnek a nem szlovák nyelven oktató iskolák számára.

A szakképző intézmények fenntartása, illetve a szakképzés együttműködése a munkaerőpiaccal

Szlovákiában a szakképzést biztosító középfokú intézmények fenntartói lehetnek a megyei önkormányzatok, az egyházak vagy magánszemélyek. Az iskolaalapítás feltételeit jogszabályok határozzák meg. Egyes esetekben előfordulhat, hogy az iskola nem az oktatási tárca hatáskörébe tartozik, hanem más minisztérium fennhatósága alatt működik. A fenntartó felel az ifjúság szakmai felkészítéséért, megtervezi és irányítja azt, ugyanakkor köteles kedvező feltételeket kialakítani a tanulók képességfejlesztéséhez. A szakképzés finanszírozása az állami költségvetésből történik, ennek szabályait külön törvény (Tt. 597/2003) rögzíti. Gazdasági szerződések megkötését kormányrendelet szabályozza. A szakképző intézmények nem szakadhatnak el a gazdasági élet gyakorlatától, nem lehetnek függetlenek a munkaerőpiactól, hiszen csakis az igények figyelembevételével végezhetnek hatékony és racionális munkát. Erről a körülményről nem feledkezhet meg a szakképzést irányító tárca sem.

Ezért az oktatási minisztérium illetékes főosztálya is rendszeres egyeztető találkozókat tart a Szlovák Kereskedelmi és Ipari Kamara, valamint különböző munkáltatók szervezeteinek képviselőivel, illetve a szociális partnerekkel, s ezeken megvitatják az aktuális fejlesztési és szervezési kérdéseket, valamint számos közös feladatot fogalmaznak meg. Az ilyen jellegű találkozók jegyzőkönyveiből és emlékeztetőiből arra a következtetésre juthatunk, hogy a piac szempontjából rugalmasabb tartalmi szabályozásra volna szükség, az alapképzés időbeli kitolásával és az élethosszig tartó tanulással lehetne versenyképesebbé tenni az iskolák végzőseit.

Felnőttoktatás¹

Az élethosszig való tanulással Szlovákiában a az **568/2009 Tt. sz.**¹⁷ – es törvény foglalkozik.

Az élethosszig tartó tanulást, mint az oktatás és nevelés alapvető elvét két részre bontjuk:

- a.) iskolai képzésre
- b.) továbbképzésre (felnőttoktatásra), mely az iskolában szerzett végzettségre épül

Az iskolai képzést – szakképzést – az előzőekben taglaltuk, nézzük most a felnőttképzés aspektusait. A felnőttoktatás az alapfokú, középfokú és főiskolai képzés mellett a Szlovák Köztársaság oktatási rendszerének szerves része.

A felnőttképzés továbbképző (felnőttképzési) intézményekben folyik és az iskolai végzettségre kapcsolódik. Részleges, vagy teljes képzettséget (kvalifikációt) biztosít, illetve kiegészíti, felújítja, bővíti, vagy mélyíti az iskolában szerzett kvalifikációt, valamint kielégíti a tanulni vágyók érdeklődési köreit. A továbbképzés sikeres befejezése nem biztosít iskolai végzettséget.

A továbbképzések fajtái:

- **Szakképzés** – akkreditált oktató program keretén belül folyik, amely valamely szaktevékenység elvégzéséhez nyújt megfelelő kvalifikációt, illetve kiegészíti, felújítja, vagy bővíti azt.

¹ A fejezet Fabó Mária munkája.

- **Rekvalifikációs képzés** – akkreditált oktató program keretén belül folyik, amely részleges, vagy teljes kvalifikációt – szakképzettséget – biztosít egy, vagy több szaktevékenység elvégzésére, mely más hivatásban hasznosítható, mint amelyben az adott személy iskolai végzettséget szerzett.
- **Kontinuális képzés** – olyan oktató programok keretén belül, amelyekben a résztvevő kiegészíti, felújítja, bővíti, vagy mélyíti kvalifikációját, melyet az iskolában, illetve rekvalifikációs képzéssel szerzett.
- **Érdeklődési körön belüli képzés, szeniorok képzése, más képzések** – melyek keretén belül a résztvevő saját érdeklődési körét bővíti, személyiségét fejleszti.

Az iskolai képzés a **Formális képzés**, a továbbképzéseket a **Nem formális képzés** kategóriába soroljuk.

Felnőttképzést háromféle intézmény folytathat.

- **Iskola** – gimnázium, szakközépiskola, konzervatórium, speciális szakiskola, művészeti alapiskola, nyelviskola és főiskola, melyek az iskolai képzésen kívül oktatóprogramokat is nyújtanak – ezek akkreditált intézmények.
- **Jogi személy**, akinek tevékenységi körébe tartozik az oktatás és az azzal összefüggő tevékenységek.
- **Fizikai személy** – vállalkozók, akinek tevékenységi körébe tartozik az oktatás és az azzal összefüggő tevékenységek.

Szlovákiában a felnőttképzés rendszere alakulóban van, egyelőre ellenőrizhetetlen keretek között folyik, megoldatlan. Különböző statisztikák szerint 2500 – 3000 felnőttképző intézmény van Szlovákiában.

A szakképzés magába foglalja a szakképző iskola hálózat mellett a felnőttképzést és az átképzési programokat, tanfolyamokat. Szlovákia EU csatlakozásával komoly pályázati támogatásokra nyílt lehetőség. Ugyanakkor az intézmények felkészületlensége és az együttműködések hiánya miatt a számukra hozzáférhető források is sokszor kiaknázatlanok.

A helyi önkormányzatok, mint az iskolák fenntartói, forráshiánnyal küszködnek és felkészületlenek, sok esetben még „nem tudnak mit kezdeni” ezen intézmények fejlesztésével, ugyanakkor a szakképzési intézmények fejlesztésével egyetlen szakmai szervezet sem foglalkozik.

A szakképzés folyamatának szakmai irányítása és tartalmának meghatározása kizárólag a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériumának hatáskörébe tartozik, ahol a kérdéses területet a jelenlegi szervezeti keretek közt a közoktatásért felelős szekció részeként működő szakképzési főosztály felügyeli.

Az utasítások és rendelkezések az államigazgatás központi szervétől az iskolafenntartókra, értelemszerűen elsősorban a megyei önkormányzatokra keresztül jutnak el az egyes intézményekbe.

A döntések a minisztériumban születnek, de a határozatok meghozatalához szükséges elemzéseket, koncepciókat és egyéb információkat a tárca háttérintézménye, az Országos Szakképzési Intézet (Štátny inštitút odborného vzdelávania) szolgáltatja. Itt készült el a szlovákiai középiskolai szakképzés sztenderdje (Štandard stredoškolského odborného vzdelávania a výchovy v Slovenskej republike) is, melyet a minisztérium 2002-ben fogadott el, s ez a dokumentum az oktatási keretprogramok kidolgozásának alapja. Az anyag részletesen taglalja a kulcskompetenciák kérdését, illetve a célkövetelményeket az ISCED-rendszer egyes szintjein és a különböző szakirányokon, valamint a szakképzés általános és szakmai összetevőit és lehetséges irányait.

A szakképző intézmények nem szakadhatnak el a gazdasági élet gyakorlatától, nem lehetnek függetlenek a munkaerőpiactól, hiszen csakis az igények figyelembevételével végezhetnek hatékony és racionális munkát.

Erről a körülményről nem feledkezhet meg a szakképzést irányító tárca sem. Ezért az oktatási minisztérium illetékes főosztálya is rendszeres egyeztető találkozókat tart a Szlovák Kereskedelmi és Ipari Kamara, valamint különböző munkáltatók szervezeteinek képviselőivel, illetve a szociális partnerekkel, s ezeken megvitatják az aktuális fejlesztési és szervezési kérdéseket, valamint számos közös feladatot fogalmaznak meg.

Az ilyen jellegű találkozók jegyzőkönyveiből és emlékeztetőiből arra a következtetésre juthatunk, hogy a piac szempontjából rugalmasabb tartalmi szabályozásra volna szükség, az alapképzés időbeli kitolásával és az élethosszig tartó tanulással lehetne versenyképesebbé tenni az iskolák végzőseit.

Összefoglaló a szlovákiai oktatásról

A szlovákiai oktatási rendszert az Oktatási Minisztérium irányítja. Szlovákiában az Alkotmány biztosítja az anyanyelvi oktatás lehetőségét, a hatályos jogszabályok azonban nem definiálják a nemzetiségi oktatást. A magyar nevelési és tanítási nyelvű intézmények a szlovák iskolák magyar nyelvű változatai, melyek bizonyos nemzetiségi sajátosságokkal rendelkeznek. Az iskolákban a tantárgyak oktatási nyelve a magyar, a szakközépiskolákban a szaktantárgyak oktatására ez csak részben érvényes. Az oktatás tartalmát 2008-tól az Országos Művelődési Program (Štátny vzdelávací program) határozza meg, melyet az iskoláknak lehetőségük van a saját iskolai programmal kiegészíteniük. Ebben megfogalmazhatják az iskola nevelési elveire, az oktatási formákra és módszerekre vonatkozó prioritásait. A közoktatás törvényi szabályozása az oktatási minisztérium (OM) feladata.

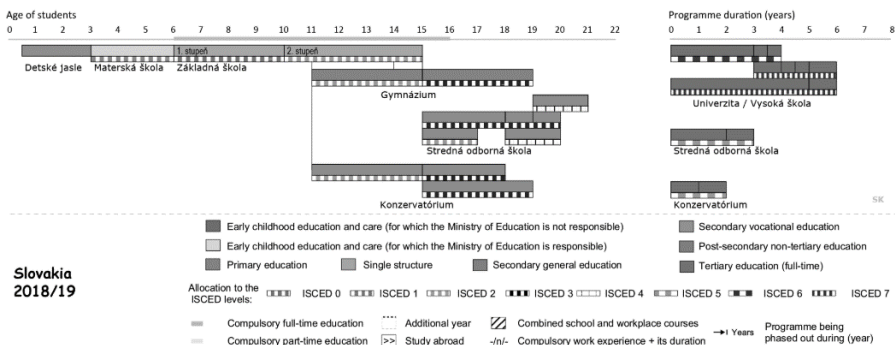
A nemzetiségi oktatással kapcsolatos ügyek kezelésére a minisztériumban a Nemzetiségi Osztály az illetékes. Az iskolák, így a nemzetiségi iskolák szakmai irányítását is, a minisztérium háttérintézményei: az Állami Pedagógiai Intézet (ŠPÚ), a Szabványosított Mérések Nemzeti Intézete (NÚCEM), a Pedagógiai Módszertani Központ (MPC), a Szakoktatási Intézet (ŠIOV) stb. igyekeznek ellátni. Az állami oktatási intézmények működtetési költségeit az állam biztosítja. Az iskolák fenntartói jogkörét az alapiskolák részére a helyi, a középiskolák részére a megyei önkormányzatok látják el, de léteznek egyházi és magán fenntartású iskolák is. Az iskolák ellenőrzését a tanfelügyelet látja el. A törvény értelmében az iskolai dokumentáció kötelezően kétnyelvű. Az iskolatanácsok az iskolák belső önkormányzati kompetenciákkal rendelkező szervei, melyek közé az igazgató személyének a kiválasztása is beletartozik. Az iskolák száma és a diáklétszám a rendszerváltás, ill. Szl. megalakulása óta folyamatosan csökken (1. táblázat). A szlovákiai magyar nyelvű kisebbségi oktatás ma is kiépített hálózattal bír. A 263 magyar tanítási nyelvű iskola, az összes szlovákiai iskolának 12 %-át teszi ki. A statisztikákban egyértelműen tetten érhető a diáklétszám fogyása.

A 2003/4-es és a 2013/14-es tanév között 32 magyar iskola szűnt meg, a diákok száma 7875 fővel csökkent. A volt Információs és Prognosztikai Intézet statisztikái alapján kimutatható, hogy a magyar nemzetiségű diákoknak a rendszerváltás előtt 25%-a járt, ma 13%-a jár szlovák tanítási nyelvű oktatási intézménybe. Az óvodák többsége a magyarok által lakott településeken magyar nevelési nyelvű, de jelentős számmal működnek közös magyar-szlovák nevelési nyelvű óvodák is. A magyar vagy a szlovák óvoda iránti szülői igényeket az önkormányzatok nem mindig tudják teljesíteni, ezért napjainkban kétnyelvű óvodai csoportok is létesülnek, ahol a foglalkozások a gyermekek nyelvismeretéhez igazodva mindkét nyelven folynak. A magyar iskolai hálózatban jelentős, közel 50% az alsó tagozatos iskolák aránya, melyek közül 86 iskola, az alsó tagozatos iskolák kétharmada 20-nál kisebb tanulószámmal rendelkezik. Az iskolák között vannak közös igazgatású szlovák–magyar iskolák (az összes iskola 10 %-át alkotják), melyek az állami központosító törekvések eredményeképpen jöttek létre. Az elmúlt évtizedekben több alkalommal, legutóbb 1995-ben merült fel az ún. alternatív oktatás bevezetésének szándéka az oktatási kormányzat részéről, mely a tantárgyak többségében a szlovák nyelvű oktatást kívánta elérni.

A szlovákiai magyar közoktatást érintő változások a rendszerváltás óta a politikai átalakulásnak köszönhetően 1990 jan.-jában a szlovákiai magyar pedagógusok szakmai és nemzetiségi érdekvédelmi szervezeteként létrejött a *Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége* (SZMPSZ). A szabadabb társadalmi légkör, a pártok, az SZMPSZ és a Szlovákiai Magyar Szülők Szövetsége (SZMSZSZ) erőfeszítéseinek köszönhetően újranyíltak a központosító törekvések miatt bezárt kisiskolák, magán- és egyházi iskolák alapítására került sor. Az 1994–98 közötti évek a magyar iskolák megvédésének időszaka volt. A magyar oktatást sújtó „alternatív tervezet”, majd a kétnyelvű bizonyítványok kiadását megtiltó állami oktatásirányítási rendeletek és lépések ellen tömeges tiltakozásokra került sor országszerte. A tiltakozások miatt több magyar iskolaigazgatót leváltottak, azonban az OM által tervezett változásokat a tiltakozásokkal sikerült megakadályozni. Az 1998-as parlamenti választások után megerősödött az intézmények önállósága. 2000–2006 között az iskolák önkormányzati fenntartásba kerültek, létrejött a fejkvótára épülő normatív támogatási rendszer, az iskolatanácsok jogkörei bővültek.

A törvényi változások kedvező lehetőségeket teremtett az anyanyelvi oktatás számára. Növekedett a működtetés és az oktatásirányítás decentralizációja, a szubszidiaritás elvei jobban érvényesülhettek.

1. ábra: A szlovákiai magyar iskolarendszer

Forrás: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/slovakia_en

Középiskola. A kötelező oktatás második szakasza, a középfokú oktatás tanintézete, amelybe az alapiskolát sikeresen befejező tanulók léphetnek. Feladata az alpműveltségre épülő általános képzés és/vagy szakképzés biztosítása. Mivel Szlovákiában a tankötelezettség jelenleg 10 esztendő, így 16 éves koráig minden tanuló köteles látogatni. Különböző típusai közé tartoznak a gimnázium, a szakközépiskola, valamint a konzervatórium. Elvégzésük után a tanulók a tanulmányi szakiránytól függően érettségi vizsgát vagy szakvizsgát tesznek, s ennek megfelelő végzettséget kapnak. A középiskola sikeres elvégzése a felsőoktatásban való részvétel előfeltétele.

Gimnázium. Feladata az érettségi vizsgára és a felsőfokú tanulmányokra történő felkészítés. A gimnáziumoknak az oktatás időtartamának függvényében több fajtája létezik (négy-, ill. nyolcosztályos), és bennük különböző tagozatú osztályok működhetnek. Szl. által megkötött kétoldalú kulturális egyezmények értelmében létrehozhatók kétnyelvű (bilingvális) oktatást biztosító gimnáziumok is, melyek képzési ideje 5 év.

Szakközépiskola. A középiskola egyik típusa, mely alpműveltséget, valamint középfokú képzettséget egyaránt biztosít, ugyanakkor felkészít a felsőoktatásban való részvételre. Szakmai képességeket is mérő érettségivel zárulhat, de szintén szakmunkásokat képez az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem számára. Ebben az esetben az elméleti és gyakorlati képzés szakvizsgával fejeződik be. Az oktatás a piac igényei szerint különböző ágazatokban folyhat.

Középfokú sportiskola. A középfokú sportiskola belsőleg tagolt középiskola, amely a sporttehetséggel rendelkező tanulókat készíti fel az oktatási programján keresztül egy adott szakágban. A középfokú sportiskola oktatási programjai arra irányulnak, hogy a sporttehetséggel rendelkező tanulókat felkészítse a főiskolai tanulmányokra és a sporttal kapcsolatos hivatások és szakmai tevékenységek elvégzésére. A középfokú sportiskola által biztosított nevelés és oktatás fejleszti a sporttehetséggel rendelkező tanuló tudását, ügyességét és képességeit, amelyeket a korábbi képzés során szerzett, valamint sporttal kapcsolatos hivatások és szakmai tevékenységek elvégzéséhez szükséges tudást, ügyességet és képességeket nyújtja. A középfokú sportiskola középfokú szakirányú műveltséget, teljes középfokú általános műveltséget, és teljes középfokú szakirányú műveltséget nyújt.

Konzervatórium. A konzervatórium átfogó művészeti és művészetpedagógiai műveltséget nyújt. Felkészíti a tanulókat a hivatásos művészként való érvényesülésre, valamint művészeti tantárgyak és szaktantárgyak oktatására a művészetorientált oktatási programok keretében.

Felsőoktatás. Az oktatás szerkezetének harmadik (az alap- és a középfokra épülő) szintje. Tartalmi és szervezeti kereteiben autonóm rendszerét a felsőoktatási törvény értelmében működő intézmények (egyetem, főiskola) alkotják, amelyek a különböző jellegű és időtartamú képzések végén meghatározott szakképesítést igazoló diplomát biztosítanak. A képzés három részre tagolódik: alapképzés (Bc.), mesterképzés (Mgr.) és doktori képzés (PhD.). Az intézmények feladata a képzés mellett a tudományos kutatás is. Jelenleg a Komáromi Selye János Egyetem minden egyes karán (pedagógia, közgazdaságtudomány, ref. teológia), a Nyitrai Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán, a Pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom tanszékén és a Besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Filológiai Karának hungarisztika tanszékén folyik hivatalosan magyar nyelvű felsőfokú oktatás.

A magyar pedagógusokat a *pozsonyi Comenius Egyetemen*, a *komáromi Selye János Egyetemen* és a *nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karán* képzik. A karok fokozatos fejlesztésével napjainkban folyamatosan növekszik a végzősök száma. Megszűnt az elmúlt évtizedekben problémát okozó magyar pedagógushiány, sőt a magyar iskolák diáklétszámának csökkenése miatt pedagógus túlkínálat jelentkezik. Mindhárom intézményben folyik baccalaureátusi (Bc.), magiszteri (Mgr.) és doktori (PhD) képzés.

Városi egyetem. A felsőoktatás egyik speciális formája az általában hároméves képzést nyújtó (Bc.) önkormányzatok által alapított iskolák. Az elmúlt időszakban Komáromban és Királyhelmeceen alakult ilyen magyar intézmény.

Állami vagy önkormányzati iskola. Olyan iskola, melynek fenntartója az állam. A 2002-ben lezajlott közigazgatási decentralizáció óta Szlovákiában önkormányzati iskolaként funkcionál. Központi költségvetéséből működik, de a hatályos jogszabályok értelmében alkalmazott többforrású finanszírozás elve megköveteli az iskolafenntartó helyi vagy megyei önkormányzat anyagi hozzájárulását is. Az állam ugyanakkor a más fenntartók — egyház, magánszemély — által működtetett iskolák finanszírozását is hasonló mértékben vállalja.

Egyházi iskola. Valamely hivatalosan működő egyház fenntartása alatt lévő iskola, amely elsősorban nevelési szellemében, a vallásos és erkölcsi szemlélet kihangsúlyozásában különbözik. A hatályos jogszabályok értelmében állami normatív támogatásban részesül. A rendszerváltás utáni restitúció következményeként az egyház visszakapta a vagyonát, s így a törvénymódosításoknak köszönhetően a múltban hosszú évszázadokon keresztül nagy szerepet játszó egyházi iskolák újra elkezdheték ténykedésüket. Mára már az oktatás minden szintjén megtalálhatók.

Magániskola. Olyan oktatási intézmény, amelynek alapítója és fenntartója magánszemély vagy jogi személy. Szlovákia területén újfent csak az 1989-es rendszerváltás után jelenhettek meg. Támogatásuk több forrásból történik, jogosultak az állami költségvetésből járó normatívára és tandíjat is szedhetnek. Programjukat az iskola vezetése szabja meg, de összhangban kell lennie a hatályos jogszabályokkal és egyéb rendelkezésekkel.

Speciális nevelési-oktatási igényű gyermekek és tanulók iskolái. A hagyományos alapiskolától vagy középiskolától eltérő tantervű gyógypedagógiai intézmény, amely a sajátos képzést igénylő tanulók oktatásával foglalkozik. Mivel a tankötelezettség a speciális nevelési-oktatási igényű gyermekek és tanulókra is vonatkozik, az állam feladata megszervezni a működését és fenntartását.

Közös igazgatású iskola. A szlovákiai magyar nyelvhasználatban az a fajta intézmény, melyben mind magyar, mind szlovák tanítási nyelvű osztályok helyet kapnak, és közös igazgatás alatt működnek. Elsősorban olyan településeken található, ahol a magyarság képviselője nem elegendő egy önálló intézmény fenntartásához.

Oktatási háttérintézmény. Az oktatási minisztérium irányítása alatt álló szervezeti egység, melynek feladata elsősorban a kutatás, mérés, értékelés és minőségbiztosítás. Szlovákiában több oktatási háttérintézmény létezik, ezekben készülnek többek között az iskolai szttenderdek, tantervek, tanmenetek és a különböző tesztek, ill. vizsgafeladatok, valamint szakembereik hagyják jóvá a tankönyvek és segédeszközök használatát. A rendszer hiányossága, hogy nincs önálló oktatási háttérintézmény, vagy autonóm csoport, mely a nemzetiségi oktatás kérdéseivel foglalkozna.

Oktatáshoz kötődő szervezetek

A *Katedra Társaság* a *Lilium Aurum Könyvkiadó* gondozásában jelenteti meg a *Katedra*, míg a *Pedagógus fórum* című pedagógiai folyóiratot. Országos szinten megalakult a *Történelemtanárok Társulása*, mely a pedagógusoknak nyújtott szakmai segítség mellett érdekvédelmi kérdésekben is megfogalmazza álláspontját. Az SZMPSZ keretei között létrejött a *Pázmány Péter Alapítvány (PPA)* és a *Comenius Pedagógiai Intézet (CPI)*. A PPA a kedvezménytörvény értelmében a magyar oktatásban részesülő diákok számára biztosítja az oktatási, nevelési támogatások eljuttatását az iskolák szülői szövetségeinek. A CPI a magyar pedagógusok szakmai fejlődését hivatott segíteni továbbképzései, szakmai programjai és kiadványai által.

A közoktatás helyzete 2006-tól a magyar oktatási intézmények érdekében az SZMPSZ mind erőteljesebben kényszerült reagálni az OM-nek a magyar nyelvű oktatás ellenében tett intézkedéseire.

Az OM-ben a nemzetiségi főosztály leminősítése osztállyá és a magyar pedagógusok elbocsátása, az alsó tagozaton a magyar nyelv órakeretének csökkentése, a földrajztankönyvekben a magyar helynevek használatának a korlátozása, a kétnyelvű dokumentációból adódó adminisztrációs terhek növelése, a magyar iskolák átlagnál kisebb mértékű sikeressége az EU pályázatok során – példaként szolgálnak az intézkedésekre. Az iskolákban a tankönyvellátás hiányosságai okoznak leginkább gondokat, miközben az OM a szlovák nyelv jobb elsajátítását kérte számon az iskolákon. 2011-ben létrejött a *Módszertani Pedagógiai Központ* komáromi részlege, mely a pedagógus-továbbképzések terén vállal feladatokat. A 2013. dec.-ében elfogadott iskolatörvény módosítása veszélyezteti az alacsonylétszámú iskolákat, köztük jelentős számban a magyar oktatási intézményeket.

Hivatkozott források:

- Tt. 245/2008. Törvény a köznevelésről és a közoktatásról, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről (közoktatási törvény)
- https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/slovakia_en
- <http://www.cvtisr.sk>
- <http://katedra.sk/katedra-tarsasag/>
- <http://www.liliumaurum.sk/>
- <http://www.minedu.sk>
- <http://www.mpc-edu.sk>
- <http://www.nucem.sk>
- <http://www.siov.sk>
- <http://www.statpedu.sk>
- <http://www.szmpsz.sk>
- <http://www.szmszsz.sk>
- <http://www.ukf.sk>
- <http://www.umb.sk>
- <http://www.uniba.sk>
- <http://www.ujs.sk>

A kisebbségek anyanyelvű oktatása Ukrajnában (Kárpátalján)

Ukrajna oktatási rendszere - Az új oktatási (közoktatási) rendszer struktúrája, az oktatás nyelvi problémái

Az ukrán parlament által 2017. szeptember 5-én elfogadott új oktatási törvény (általános kerettörvény) a közoktatás korszerűsítését tűzi ki célul 2018 szeptemberétől bevezetendő reformokkal, egyebek közt 11-ről 12 évre emelve a kötelező elemi, általános és középfokú oktatás időtartamát, s a jelenlegi 22-ről 9-re csökkentve a tantárgyak számát. A törvény jelentős autonómiát ad az iskoláknak, és béremelést ír elő a pedagógusok számára. A törvény strukturális reformot is előír: az *első fokozat* az 1-4. osztály (elemi iskola), a *második* az 5-9. osztály (általános középiskola), a *harmadik* pedig a 10-11. osztály (középiskola)¹. (Fedinec-Cserniczkó, 2017a. p.7-8.)

Az új közoktatási séma (1. ábra) szerint az *óvodai nevelés* a gyerek hatéves koráig tart, az elemi iskola 4 éves lesz (6-tól 10 éves korig), melyben azonos követelményrendszert vezetnek be².

¹ Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án.

² Az oktatási rendszer szerves része: az iskola előtti nevelés; teljes általános középfokú oktatás; az iskolán kívüli oktatás; speciális oktatás; szakképzés; felsőoktatás; felnőttoktatás és diploma utáni képzés. (Forrás: ЗАКОН УКРАЇНИ Про освіту- <http://www.golos.com.ua/article/294010>)

СТРУКТУРА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

I. ПОЧАТКОВА ШКОЛА

II. БАЗОВА СЕРЕДНЯ ШКОЛА (ГІМНАЗІЯ)

III. ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ШКОЛА

Академічного спрямування - академічний ліцей

Професійного спрямування - професійний ліцей

1. ábra: Az új iskola struktúrája (szerkezete)

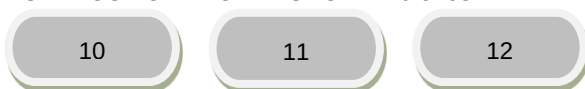
I. ELEMI ISKOLAI OKTATÁS – 4 éves

II. ALAPISKOLA (GIMNÁZIUM) – 5 éves

III. SZAKOSÍTOTT KÖZÉPISKOLA – 3 éves

Akadémiai szintű oktatási intézmények – líceumok (egyetemi felvételire készít fel)

Szakirányú (szakoktatási) oktatási intézmények – szaklíceumok (szakmai oktatás)

Az ötödik osztálytól fog kezdődni az általános iskola (alapiskola, gimnázium), amely öt évig tart majd. Az 5–9. osztályokban megnövelik a tantárgyak számát. A kilencedik osztály elvégzése után minden tanulóknak külső független tesztelésen kell részt vennie. A külső független tesztelés eredményei alapján mehetnek továbbtanulni a kilencedik osztály végzősei. A tesztelés eredménye alapján a jogszabály két irányt tesz lehetővé: 1) a szakoktatásba való továbblépést, vagy pedig 2) az érettségit adó líceumba való továbblépést a 10-12. évfolyamon, amely a felsőoktatási képzésre/felvételre készít fel¹. Ettől eltérhetett és a továbbiakban is eltérhet a magán oktatási intézmények struktúrája². (Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án; Fedinec-Cserniczkó, 2017a. p.7-8.)

Az új törvény előírásait több lépcsőben vezetik be. A hatályos törvény alapján 2018. szeptember 1. veszi kezdetét a reform szerinti oktatás. Azok, akik ez előtt kerültek be az oktatási rendszerbe, a korábbi szabályok szerint folytathatják a tanulmányaikat 2020. szeptember 1-ig bezárólag, utána rájuk is az új törvényi szabályozás vonatkozik, tehát nincs kifutórendszer. (Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. XII. fejezet/3/18-as pont. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án; Fedinec-Cserniczkó, 2017a. p.7-8.)

Az ukrainai oktatási intézmények tannyelvűk szerint eddig több típusúak lehettek (magyar nyelvnek az oktatásban való megjelenése szempontjából az alábbi típusok közül választhattak)³ (Cserniczkó-Melnik, 2007. p.26-27.):

- I. **1. típus.** Olyan iskola, ahol a tannyelv a magyar nyelv, és emellett kötelezően oktatják az államnyelvet (ukrán), illetve kötelező tantárgyként egy (vagy több) idegen nyelvet (angol, német vagy francia) is tanítanak.
- II. **2. típus.** Olyan iskola, ahol egy intézményen belül vannak ukrán tannyelvű osztályok, illetve olyan osztályok, ahol a tannyelv a magyar nyelv. Ez utóbbi osztályokban kötelezően oktatják az államnyelvet

¹ Felsőoktatási rendszer: I. szint – Főiskolai képzés (3-4 éves, BSc), II. szint – Egyetemi (magiszteri) képzés (1,5-2, 1-2 éves, MSc). Ez utóbbira épül a doktori (PhD) képzés.

² A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás története. (<http://kmf.uz.ua/hu/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/>)

³ A 2017-2018-as tanévben is ez volt a helyzet.

(ukrán), illetve kötelező tantárgyként egy (vagy több) idegen nyelvet is tanítanak.

- III. **3. típus.** Olyan iskola, ahol a tannyelv az államnyelv (ukrán), és emellett a magyar nyelv (mint anyanyelv) kötelező tantárgy; továbbá kötelező tantárgyként oktatnak egy (vagy több) idegen nyelvet is.
- IV. **4. típus.** Olyan iskola, ahol a tannyelv az államnyelv (ukrán), és emellett a magyar nyelv választható (fakultatív) tantárgyként van jelen, továbbá kötelező tárgyként oktatnak egy (vagy több) idegen nyelvet is.
- V. **5. típus.** Olyan iskola, ahol a tannyelv az államnyelv (ukrán), és emellett kötelezően oktatnak egy első idegen nyelvet, a magyar nyelv pedig választható második idegen nyelv.
- VI. **6. típus.** A magyar szülőknek természetesen joguk van ahhoz is, hogy olyan iskolát válasszanak gyermekük számára, ahol az ukrán az oktatás nyelve, és kötelezően oktatnak (egy vagy több) idegen nyelvet, a gyermek anyanyelve (a magyar) pedig egyáltalán nem jelenik meg az oktatási folyamatban. (Cserniczkó-Melnik, 2007. p.26-27.)

Az új oktatási törvény szerint az oktatási intézményekben az oktatási folyamat nyelve az államnyelv.

Az új jogszabály viszont a tannyelvvel kapcsolatban megkülönbözteti a nemzeti kisebbségeket és az őshonos népeket⁴.

Az oktatási törvény 7. cikkelyének 1. pontja alapján az őshonos népekhez tartozók számára *az iskola előtti és az általános középiskola szinteken marad meg az anyanyelven való oktatáshoz való jog.* (Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. 7. cikkely/1. pont. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án; Fedinec-Cserniczkó, 2017a. p.7-8.)

A törvény a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek viszont csak az önkormányzati oktatási intézményekben garantálja azt a jogot, hogy az államnyelv mellett anyanyelvükön tanuljanak. Ez a lehetőség is csupán az iskola előtti és az elemi iskolai szinteken (1–4. osztály) engedélyezett.

⁴ Ukrajnában a törvény szerint őshonos népnek egyedül a krimi tatárok számítanak, viszont a kárpátaljai magyarok nem.

Az 5–12. osztályokban, a szakoktatásban, valamint a felsőoktatásban megszűnik a kisebbségek anyanyelvi oktatása. A kisebbség nyelve csak tantárgyként oktatható, illetve annyi engedményt tesz a jogalkotó, hogy egy vagy néhány tantárgy két vagy több nyelven is oktatható – államnyelven, angol nyelven, az EU más hivatalos nyelvein⁵. (Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. 7. cikkely/1. pont. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án; Fedinec–Cserniczkó, 2017a. p.8; Cserniczkó, 2018; Fedinec–Cserniczkó, 2017. p.292-293.)

Megszünteti a törvény a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató iskolák önállóságát is. A fent meghatározott jog ugyanis csak külön osztályokban (csoportokban) valósulhat meg, az ukrán nyelven oktató intézményeken belül. A jogszabálynak az oktatás nyelvére vonatkozó része a társadalom ukránosításának eszköze a hatalom kezében. (Constantinovits Milán, 2018; Pallagi Marianna, 2017; Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. 7. cikkely/1. pont. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án; Fedinec–Cserniczkó, 2017a. p.8; Cserniczkó, 2018; Fedinec–Cserniczkó, 2017. p.292-293.)

Ukrajna (Kárpátalja) oktatási rendszere a számok, statisztikák tükrében

Óvodai nevelés

A 2017. január 31. adatok szerint Ukrajnában 14,9 ezer óvoda/bölcsőde működött, ahová 1,3 millió gyerek járt. Ez az óvodáskorú gyermekek mindössze 55 %-a (Міністерство освіти і науки України; OCBITA B

⁵ Megjegyzések az oktatási törvény 7. cikkelyével kapcsolatban: A törvény indoklása, miszerint azért kell kialakítani a 7. cikkely szerint az oktatást, mert a független tesztelésen nagyon rossz eredményt értek el a nemzeti kisebbségek tanulói, nem megalapozott.

A 7. cikkely szűkíti az anyanyelvi oktatáshoz fűződő jogokat.

A 7. cikkely hosszú ideje létező, nagy hagyományokkal bír, szerzett jogokat veszélyeztet.

A 7. cikkely diszkriminál, négy egymástól erősen különböző jogokkal rendelkező csoportba sorolja Ukrajna állampolgárait.

A törvény 7. cikkelye pontatlanságokat és kétértelműségeket tartalmaz, ezért jogbizonytalanságot teremt.

A 7. cikkely nem egyeztethető össze Ukrajna nemzetközi kötelezettségeivel.

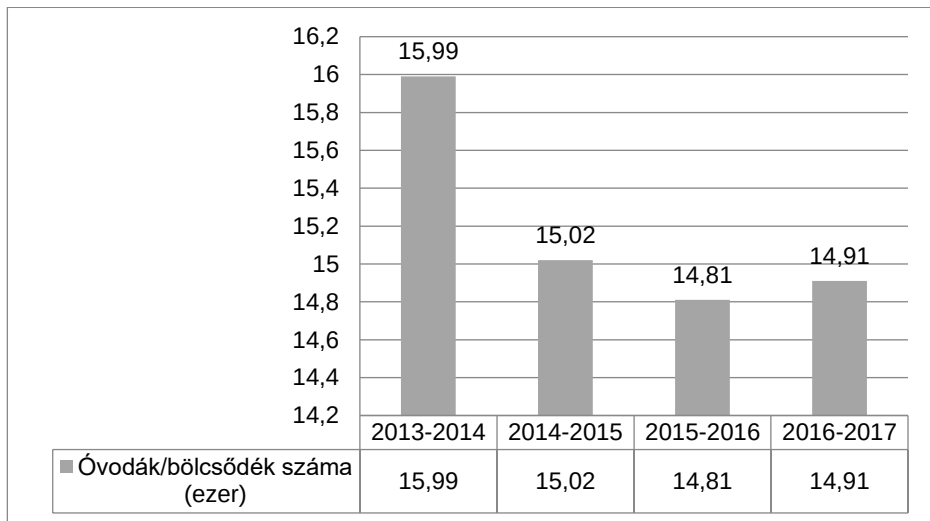
A 7. cikkely alkotmányellenes.

A 7. cikkely számos ukrán nemzeti jogszabálynak is ellentmond.

7. cikkely nem nyújt megoldást az ukrán nyelv oktatásának a legfőbb problémája: az Ukrán állam mind a mai napig nem teremtette meg az ukrán nyelv oktatásának feltételeit.

УКРАЇНИ (дошкільна, загальна середня, позашкільна). Інформаційно-статистичні матеріали за результатами діяльності у 2016/2017 н.р. – Підготовлено Інститутом освітньої аналітики. Київ – 2017.) (2-3. ábra)

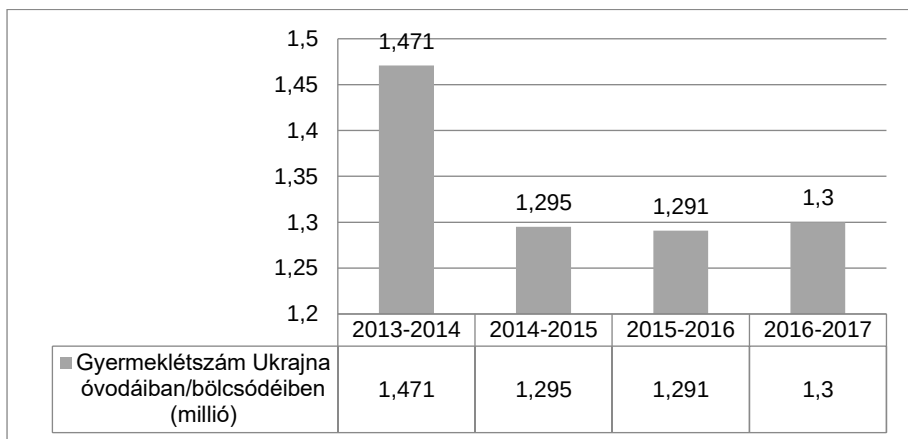
2. ábra: Óvodák/bölcsődék száma Ukrajnában (ezer)

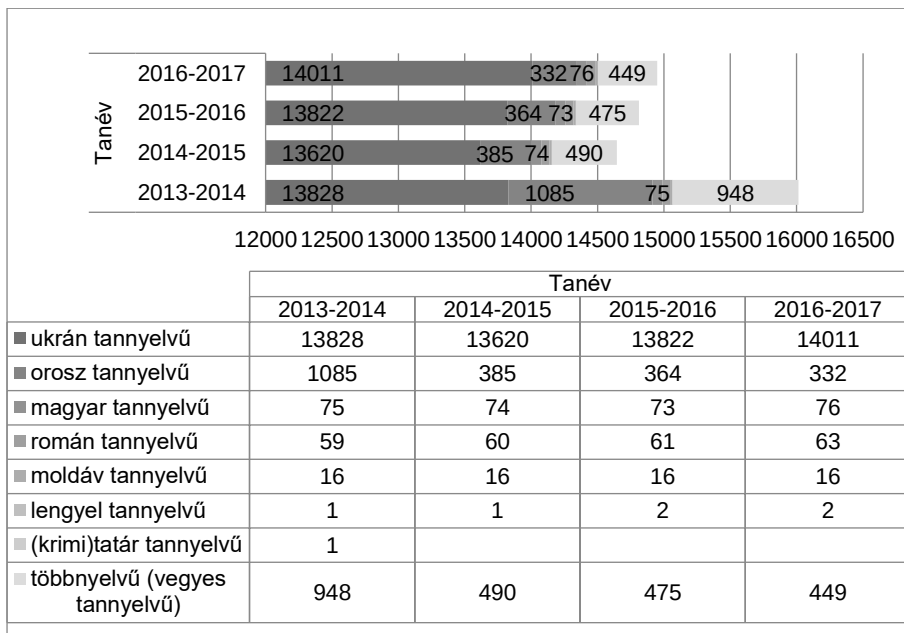
Kárpátalján az adott időpontban 592 óvoda/bölcsőde működött, 40379 gyerekkel. (ОСБІТА В УКРАЇНИ, 2017)

Tannyelv szerinti bontásban az óvodák/bölcsődék 93,7 %-a (14011 óvoda/bölcsőde) ukrán tannyelvű volt. A magyar tannyelvű óvodák aránya a vizsgált tanévben 0,51 % (76 óvoda/bölcsőde). (ОСБІТА В УКРАЇНИ, 2017) (4. ábra)

3. ábra: Gyermeklétszám Ukrajna óvodáiban/bölcsődéiben (millió fő)

4. ábra: Az óvodák/bölcsődék száma tannyelv szerinti bontásban

Az Ukrán Oktatási és Tudományos Minisztérium adatai alapján a legtöbb óvoda Dnyepropetrovzszk megyében működött: 974 óvoda (gyereklétszám: 115343 fő). Az óvodai férőhelyek számát tekintve a legjobb helyzet Luhanszk megyében volt tapasztalható (90 gyermek volt 100 férőhelyre), illetve Donyeck és Herszon megyékben (97 gyermek 100 férőhelyre). Ezen a téren a legrosszabb mutatókkal Ivano-Frankivszk megye (131 gyermek 100 férőhelyre), Lemberg megye (129 gyermek 100 férőhelyre), Volinyi megye (127 gyermek 100 férőhelyre) és Poltava megye (126 gyermek 100 férőhelyre) rendelkezett. (Міністерство освіти і науки України; ОСВІТА В УКРАЇНИ (дошкільна, загальна середня, позашкільна). Інформаційно-статистичні матеріали за результатами діяльності у 2016/2017 н.р. – Підготовлено Інститутом освітньої аналітики. Київ – 2017.)

I. táblázat: A nevelő személyzet száma az óvodákban, 2014-2017

	2013-2014. tanév	2014-2015. tanév	2015-2016. tanév	2016-2017. tanév
Ukrán tannyelvű	1257557	1214199	1216456	1232169
Orosz tannyelvű	202669	70638	64677	57283
Magyar tannyelvű	4755	4952	5031	5232
Román tannyelvű	3493	3397	3406	3480
Moldáv tannyelvű	1200	1281	1304	1325
Lengyel tannyelvű	106	125	141	137
Szlovák tannyelvű	22	76	115	115
Angol tannyelvű				316
Német tannyelvű	22	23	22	28
Héber tannyelvű	51	25	24	24
(Krimi)tátár tannyelvű	830		19	20

Forrás: (ОСВІТА В УКРАЇНИ, 2017)

A 2016-2017-es tanévben az ukrán tannyelvű óvodákban dolgozó nevelő személyzet száma 1257557 fő volt. A magyar tannyelvű óvodákban ez a szám 5232 fő. (OCBITA В УКРАЇНИ, 2017) (I. táblázat)

Közoktatás

A 2014/2015-ös tanévben, Ukrajnában (a megszállt Krím-félsziget és Donyeck és Luhanszk megye Kijev által nem kontrollált területein kívül) 3.675.076 gyermek tanult 17.090 állami iskolában. (Tird perodic of Ukraine implementation of the European charter for regional or minotory langauges Kiyiv, September 2015. p. 193-194.) (II. táblázat) A magyar tannyelvű állami iskolák száma 68 volt (az itt tanuló gyerekek az 1. típusba sorolt iskolákat látogattak). További 27 állami iskolában működtek magyar nyelven oktató osztályok (2. típus). Összesen 15.172 gyerek tanult magyar tannyelvű iskolában/osztályban, az állami iskolákban 2014/2015-ben az országban. Az állami iskolák rendszerében a gyerekek 0,41%-a tanult magyar nyelven Ukrajnában. (Tird perodic of Ukraine implementation of the European charter for regional or minotory langauges Kiyiv, September 2015. p. 193-194.)

Összesen 27 élő nyelven tanultak a gyerekek valamilyen módon: ukrán, orosz, román, krími tatár, moldáv, lengyel, angol, szlovák, bolgár, gagauz, német, ivrit, spanyol, francia, japán, cseh, koreai, arab, hindi, dán, olasz, kínai, norvég, perzsa, török, finn, svéd⁶.

⁶ A már nem élő nyelvek közül latin nyelven lehetett tanulni (tantárgyként).

**II. táblázat: Az iskolák és a tanulók megoszlása az oktatás nyelve szerint
Ukrajnában a 2015. január 1-jei adatok szerint Ukrajnában**

Nyelvek	Az adott nyelven oktató iskolák száma	Az adott nyelven tanulók száma	A tanulók száma, akik tantárgyként tanulják az adott nyelve	Az adott nyelvet fakultatív módon tanulók száma
Összesen	17090	3675076		
Ukrán	15696	3281644	393188	
Orosz	621	362262	1023797	111506
Román	78	19808	972	294
Magyar	68	15172	698	791
Moldáv	5	2984	2373	241
Lengyel	5	1594	26301	10762
Bolgár		78	8103	863
Szlovák		134	180	646

Forrás: TIRD PERIODIC OF UKRAINE IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN CHARTER FOR REGIONAL OR MINORITY LANGUAGES. Kyiv, September 2015. p. 193-194.

A 2017. májusi adatok szerint Ukrajnában, 16858 iskolában (elemi, általános és középiskola) mintegy 3822051 millió gyerek tanult. Ebből 16678 az állami és az önkormányzati iskola, 180 a magán oktatási intézmény, az utóbbiakban 23466-an tanultak. Az állami és önkormányzati iskolák 89,7-ában ukrán, 9,4%-ában orosz az oktatás nyelve, a magániskolákban ez az arány 55%, illetve 41,1%. A maradék az egyéb tannyelvű, közte a magyar (71 iskola). (Fedinec-Cserniczkó, 2017. p.290; 2017a. p.8; Аналітичний портал „Слово і Діло”. 19 травня 2017.) (III-IV. táblázat)

**III. táblázat: Az iskolák és a tanulók megoszlása az oktatás nyelve szerint
Ukrajnában, 2014-2017⁷**

Nyelvek	Tanév							
	2013-2014		2014-2015		2015-2016		2016-2017	
	Iskolák száma	Tanulók száma	Iskolák száma	Tanulók száma	Iskolák száma	Tanulók száma	Iskolák száma	Tanulók száma
Ukrán	16045	3352871	15696	3281644	15476	3316459	15020	3376785
Orosz	1275	703572	621	356262	614	351948	581	355955
Román	81	17518	78	16808	75	16426	75	16139
Magyar	67	15001	68	15172	69	15135	71	16020
Moldáv	5	3087	5	2984	3	2797	3	2693
Lengyel	5	1526	5	1594	5	1698	5	1785
Angol	1		1					
Többnyelvű (vegyes)	1205		616		594		610	

Forrás: OCBITA B УКРАЇНИ, 2017

A fővárosban az ukrán tannyelvű iskolák aránya 97,1%, az orosz tannyelvűeké 2,7%. Ukrajna 24 megyéjéből 15-ben 98-100% az ukrán tannyelvű iskolák aránya. A nyugati határszélen (Kárpátalján), két déli megyében (Csernyivci és Herszon), valamint a háborús megyékkel szomszédos Dnyipropetrovzszk megyében 80-90%, a háborús területtel szomszédos másik két megyében (Harkiv és Zaporizsja) 70-75% közötti. A legalacsonyabb az államnyelvű iskolák aránya az Ukrajna déli határa mentén található Odessza megyében (69,5%) és a két háborús megye, Luhanszk és Doneck fegyveres cselekményekkel nem érintett területein (65,1 és 59,5%)⁸. (Fedinec-Cserniczkó, 2017. p.290; 2017a. p.8; Аналітичний портал „Слово і Діло”. 19 травня 2017.)

⁷ Az iskola-internátusok és az esti iskolák nélkül.

⁸ Kárpátalján 87,1 % az ukrán tannyelvű iskolák száma.

**IV. táblázat: Az iskolák és a tanulók megoszlása az oktatás nyelve szerint
Ukrajnában, régiók szerinti bontásban, 2017⁹**

Területek (megyék)	Tannyelv szerinti megoszlás													
	Magyar		Moldáv		Lengyel		Román		Orosz		Ukrán		Összesen	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Volinyi terület											657	132814	657	132814
Dnyipropetrovszki terület									100	55589	810	260790	910	313379
Vinnicjai terület											855	157154	855	157154
Donecki terület									100	45079	439	110430	539	155509
Zsitomiri terület											700	130362	700	130362
Kárpátontúli terület (Kárpátalja)	53	9643					12	2579	3	1268	5390	145437	658	158921
Zaporizzsjai terület									81	35616	475	124464	556	160080
Ivano-Frankivszki terület					1	907			1	26	701	148818	703	149751
Kijevi terület											681	197411	681	197411
Kirovohradi terület									5	1009	335	90955	340	91964
Luhanszki terület									53	14613	239	38340	292	52953
Lvivi terület					2	362			4	2309	1239	263713	1245	266384
Mikolajivi terület									16	8178	496	102745	512	110923
Odesszai terület			4	1258					107	49188	708	197958	819	247958
Poltovai terület									2	1214	630	128792	632	130006
Rivnei terület											637	152895	637	152895
Szumi terület									10	1101	458	92215	468	93316
Ternopili terület									1	7	759	106731	760	406738

⁹ A táblázatban csak az egynyelvű iskolák (I. típus) szerepelnek.

Harkivi terület									107	46927	637	185196	744	232123
Herszoni terület									26	13381	409	92662	435	106043
Hmelnickij terület											724	130428	724	130428
Cserkaszi terület									3	1432	596	110314	599	111866
Csernyivci terület							68	12825	1	128	349	86639	418	86639
Csernyihivi terület									2	447	529	92796	531	93243
Kijev város											427	274889	427	274889

Forrás: У школах України навчання дітей здійснюється 6 мовами, - Міносвіти – ЦЕНЗОР-НЕТ, 2018. 01. 24.

A 2016-2017-es tanévben Kárpátalján összesen 655 iskola működött: 649 állami és 6 magán. Ezek közül 98 iskolában folyt magyar nyelven az oktatás: 66 állami és 5 magán¹⁰ intézményben. További 27 iskolában működtek magyar nyelven oktató osztályok. A vizsgált tanévben Kárpátalján összesen 157414 gyermek járt iskolába, ebből 16275 gyerek tanult magyar nyelven. (Fedinec-Csernicskó, 2017a. p.9; Інформаційний лист департаменту освіти і науки Закарпатської обласної державної адміністрації № 01-17/1971 від 17.07.2017 p.)

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség adatai alapján, Kárpátalján a 2017-2018-as tanévben 98 oktatási intézetben folyt magyar nyelven tanítás (I; II. típus). Ezekben az intézetekben összesen 16154 gyerek tanult.¹¹ (5-6. ábra; V. táblázat)

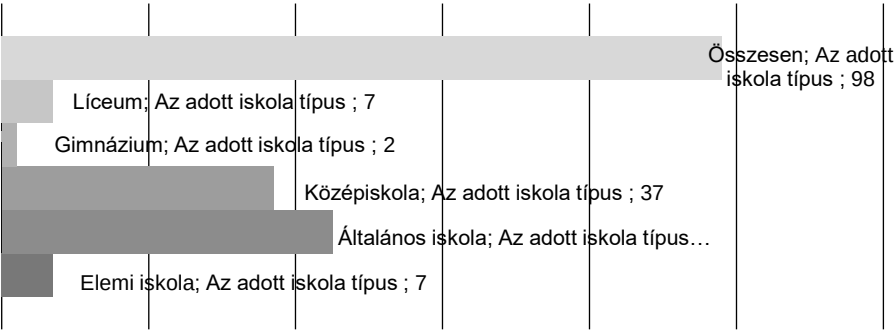
A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség adatai alapján, Kárpátalján a 2017-2018-as tanévben 98 oktatási intézetben folyt magyar nyelven tanítás (I; II. típus). Ezekben az intézetekben összesen 16154 gyerek tanult.¹² (5-6. ábra; V. táblázat)

¹⁰ Ez utóbbiak az egyházi líceumok: Nagydobronyi Református Líceum, Nagyberegi Református Líceum, Péterfalvai Református Líceum, Karácsfalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus Líceum, Munkácsi Szent Erzsébet Római Katolikus Líceum.

¹¹ Magyar tannyelvű osztályokban.

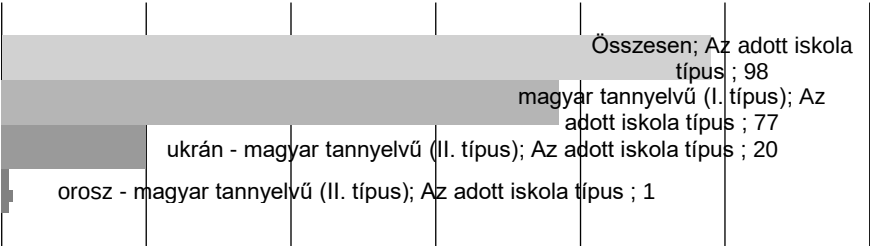
¹² Magyar tannyelvű osztályokban.

5. ábra: A magyar iskolák száma Kárpátalján, 2017-2018

	Az adott iskola típus
■ Összesen	98
■ Líceum	7
■ Gimnázium	2
■ Középiskola	37
■ Általános iskola	45
■ Elemi iskola	7

7. ábra: A magyar iskolák száma anyanyelv szerinti megoszlásban Kárpátalján, 2017-2018

	Az adott iskola típus
■ Összesen	98
■ magyar anyanyelvű (I. típus)	77
■ ukrán - magyar anyanyelvű (II. típus)	20
■ orosz - magyar anyanyelvű (II. típus)	1

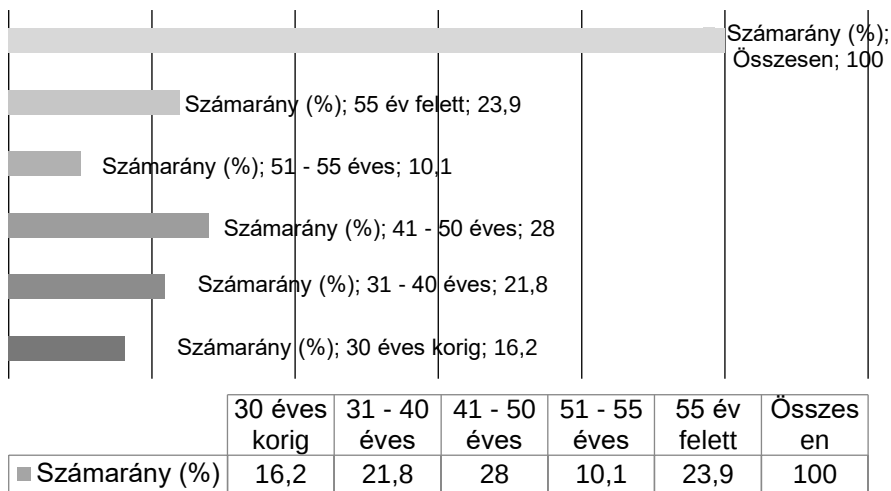
V. táblázat: A magyar tannyelvű iskolák megoszlása Közigazgatási egységekként Kárpátalján, 2017-2018

Közigazgatási egységek	Elemi iskola	Általános iskola	Középiskola	Gimnázium	Líceum	Összesen
Összesen	7	45	37	2	7	98
Beregszászi járás	1	19	9	1	2	32
Ungvári járás	2	8	7		1	18
Munkácsi járás		5	2			7
Nagyszőlősi járás	4	6	8		2	20
Felső-Tisza-vidék		2	4		1	7
Beregszász város		3	4			7
Ungvár város			1	1		2
Munkács város		1	1		1	3
Csap város			1			1
Huszt város		1				1

Forrás: Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség

Az oktatási intézetekben, Ukrajnában a 2016-2017-es tanévben 441 ezer pedagógus dolgozott. (Міністерство освіти і науки України; ОСВІТА В УКРАЇНИ, 2017) (8. ábra)

8. ábra: A pedagógusok korosztályonkénti megoszlása Ukrajnában, 2016-2017

Forrás: OCBITA В УКРАЇНИ, 2017

A 2018-2019-es tanévben Kárpátalja 667 iskolában 164 ezer kezdte meg tanulmányait.

A megyében ugyanakkor jelentős pedagógus hiány mutatkozik. Az előzetes felmérések szerint mintegy 347 tanár hiányzik a kárpátaljai iskolák katedráiról. A legtöbben a magyarok által lakott járásokban: Nagyszőlősi járás – 98 fő, Ungvári járás – 48 fő, Beregszászi járás – 42 fő, Munkácsi járás 21 – fő. (перший.ком.ua; Megyei Oktatási Főosztály)

Felsőoktatás

A 2016-2017-es tanévben, Ukrajnában 657 felsőoktatási intézet működött. Ebből 370 intézet első-második fokozatba¹³, 287 pedig harmadik-negyedik szinten¹⁴ akkreditált intézmény volt. (Державна служба статистики Україниб 2016)

A vizsgált tanévben az ukrainai felsőoktatási intézeteknek 1586754 fő hallgatója volt. Az adott tanévben 313856 fő kezdte el tanulmányait.

A 2017-2018-as tanévben 661 intézetben folyta felsőfokú oktatás (I-II. fokozat: 372, III-IV. fokozat: 289). Az első évfolyamon 313,8 ezer hallgató kezdte meg tanulmányait (I-II. fokozat: 60,6 ezer, III-IV. fokozat: 253,2 ezer). (Державна служба статистики Україниб 2017)

A 2017-2018-as tanévben 24786 fő folytatta különböző tanulmányait aspirantúrában (PhD – képzésben) és 1646 fő nagydoktori képzésben vett részt. (Державна служба статистики Україниб 2017)

A Kárpátalján, magyar nyelven (is) működő felsőoktatási intézetek között tannyelvi szempontból érdemes megkülönböztetni az alábbi három kategóriát:

1. Magyar nyelvi tanszék, lektorátus vagy magyar nyelvet is oktató tanszék.
2. Egészében magyar nyelvű oktatást folytató intézmény.
3. Részben magyar nyelven oktató intézmény. (Ferenc Viktória, 2012. p.22-23.)

Az ukrainai magyar tárgyú vagy magyar nyelvű felsőoktatási képzések döntő többsége állami fenntartású intézmény részeként működik, így a finanszírozása ennek alapján történik.¹⁵ A beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, ugyan államilag elismert intézmény Ukrajnában (III. akkreditációs fokozattal rendelkezik), alapítása és fenntartása alapítványi formában történik. Az intézmény fenntartásához szükséges anyagi

¹³ I. fokozatba akkreditált felsőoktatási intézmények a technikumok, a különböző szakmunkásképzők és az általában érettségit is adó szakiskolák tartoznak. A második fokozattal rendelkező akkreditált felsőoktatási intézeteknek a collegek és más hasonló szintű intézetek minősülnek.

¹⁴ Harmadik és negyedik fokozatúnak minősülnek az akkreditálás eredményétől függően a főiskolák, egyetemek, konzervatóriumok, akadémiák. Az egyetemek IV. fokozatú minősítéssel rendelkeznek.

¹⁵ Állami finanszírozás (részben magyar állami támogatással).

támogatás jelentős hányadát a Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Alapítvány (KMFA) anyaországi forrásokból kapja, illetve pályázati forrásokból egészíti ki. Jelenleg a beregszászi főiskola, egyedüli ukrainai felsőoktatási intézményként, normatív alapú finanszírozásban részesül az anyaország nemzeti jelentőségű intézmények programja keretében. (Ferenc Viktória, 2012. p.22-23; Beregszászi-Csernicskó-Orosz, 2001. p. 54.)

Ukrajnában a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola az egyetlen államilag is elismert, magyar tannyelvű, kisebbségi felsőoktatási intézmény. (V. táblázat) A főiskola a Nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola kihelyezett speciális tagozataként kezdte meg működését 1994-ben, 1996-ban lett önálló, ekkor kapta meg a működési engedélyét Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola néven. Első végzősei 2001-ben szereztek oklevelet. Fennállása óta az intézmény új szakokkal, tanfolyamokkal és egyéb képzési formákkal folyamatosan bővíti profilját, rövid idő alatt a kárpátaljai magyarság tudományos műhelyévé nőtte ki magát. 2003. december 11-én vette fel II. Rákóczi Ferenc nevét a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. Ettől kezdve az intézmény neve hivatalosan is II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola¹⁶. (Matrunics, 2007; II.RFKMF – a főiskola történetéből)

¹⁶ A főiskola egységei: I. Tanszékek – Történelem és Társadalomtudományi Tanszék, Pedagógia és Pszichológia Tanszék, Filológia Tanszék (Magyar Tanszéki Csoport, Ukrán Tanszéki Csoport, Angol Tanszéki Csoport), Matematika és Informatika Tanszék, Biológia és Kémia Tanszék, Földtudományi és Turizmus Tanszék, Gazdaságtudományi Tanszék; II. Szakképzési Intézet (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézete); III. Felnőttképzési Központ; IV. Kutatóműhelyek (Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Fodó István Kutatóközpont); V. Információs Központ (Puskás Tivadar Informatikai Központ, Apáczai Csere János Könyvtár); VI. Tanulmányi és Karrier-követési Osztály; VII. Kölcsény Ferenc Szakkollégium; VIII. Kiadó Részleg; IX. Fodó Sándor Kulturális Központ (Révész Imre Kiállító Terem, Gross Arnold Kiállító Terem, Polónyi Katalin Textilműzeum, Filmklub).

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma engedélyének megfelelően a főiskolán az alábbi szintű képzések folynak:

- „molodsi szpecialiszt”¹⁷ képzés a következő szakokon folyik: „Óvodapedagógia”, „Szociális munka”, „Pénzügy és számvitel”, „Turizmus”, „Alkalmazott matematika”. Ezek közül mind az öt szak már akkreditált¹⁸.

VI. táblázat: Magyar nyelven oktató felsőoktatási intézetek Ukrajnában (Kárpátalján)

Intézmény	Akkreditációs szint	Ukrajnai tagozata	magyar intézmény tagozata	Ukrajnai felsőoktatási intézmény kihelyezett magyar tagozata	Ukrajnai intézményen belül magyar nyelvi tanszék, lektorátus vagy magyar nyelvet is oktató tanszék, vagy részben magyar nyelven is oktató intézmény	Önálló magyar intézmény	Magyarországi felsőoktatási intézmény kihelyezett magyar tagozata
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola	III. fokozat					+	
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképző Intézete	II. fokozat	+					
Beregszászi Egészségügyi Kóledzs	II. fokozat				+		
Ungvári Művészeti és Közművelődési Kóledzs	II. fokozat				+		
Munkácsi Állami Egyetem	II. fokozat	+					

¹⁷ Ifjú szakember (felsőfokú szakképzésben).

¹⁸ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképző Intézetében.

Humánpedagógiai College						
Ungvári Nemzeti Egyetem Ukrán Magyar Oktatási- Tudományos Intézete	IV. fokozat	+				
Kijevi Állami Nyelvi Egyetem	IV. fokozat			+		
Károli Gáspár Református Egyetem						+
Szent István Egyetem						+
Nyíregyházi Egyetem						+
Debreceni Egyetem						+
Sárospataki Református Teológiai Akadémia						+
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola						+
Kaposvári Egyetem ¹⁹						+

- „bachelor”²⁰ (baccalaureatus) képzés a következő szakokon folyik: „Óvodapedagógia”, „Tanítói”, „Történelem”, „Ukrán nyelv és irodalom”, „Magyar nyelv és irodalom”, „Angol nyelv és irodalom”, „Biológia”, „Földrajz”, „Kémia”, „Matematika”, „Pénzügy és számvitel”, „Turizmus”. Ezek közül kilenc szak már akkreditált. A „Kémiát”, „Turizmust”, valamint a „Pénzügy és számvitelt” a 2018/2019-es tanévben tervezik akkreditálni.
- „magiszteri”²¹ képzés a következő szakokon folyik: „Matematika”, „Történelem és archeológia”, „Magyar nyelv és irodalom”, „Ukrán nyelv és irodalom”, „Biológia”. Ezek közül egy szak akkreditált, a „Történelem és archeológia”, „Magyar nyelv és irodalom”, „Ukrán nyelv és irodalom”, valamint a „Biológia” szakok akkreditálására a 2018/2019-es tanévben kerül sor. (II.RFKMF)

¹⁹ Színészképzés 2019. szeptember 1-től.

²⁰ Főiskolai képzés, BSc

²¹ Egyetemi mesterképzés, MSc

A nem akkreditált szakok képzései a következő intézményekkel kötött együttműködési megállapodások alapján kidolgozott oktatási programok szerint zajlanak: Gödöllői Szent István Egyetem (szakok: kertészmérnök, mezőgazdasági mérnök), Nyíregyházi Főiskola (szakok: közgazdaság és menedzsment), Sárospataki Református Teológiai Akadémia (szakok: katekétaképzés), Károli Gáspár Református Egyetem (szakok: magyar mint idegen nyelv, mentálhigiénés segítő szakember), Debreceni Egyetem (szakok: ápolás, betegellátás, szociálpedagógia). (II.RFKMF)

A II.RFKMF szakmai ellenőrző szerve Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma.

Az intézményben költségmentesen folyik az oktatás minden oktatási szinten. A nappali tagozatos hallgatók az ukrán állami előírásoknak megfelelően ösztöndíjban részesülnek. A főiskola minden hallgatót teljesítményének megfelelő ösztöndíjban részesít, illetve több mint 100 diák részesül szociális ösztöndíjban, ami bizonyítja, hogy az intézmény lehetőséget ad a hátrányos helyzetű családokban élő fiataloknak is a felsőoktatásra.

A 2017/2018-as tanévben a diákok létszáma 1210 fő volt: 728-an nappali tagozatos hallgató, 210-en pedig levelező tagozatos diákok. A nem akkreditált képzésekben résztvevő személyek száma 272. (II.RFKMF)

A 2017/2018-as tanév végén 102 végzős hallgató kapta meg a végzettségét igazoló BA/BSc, illetve magiszteri oklevelét, és 92 hallgató az „ifjú szakemberi” diplomát.

2001 és 2017 között összesen 2794 hallgató szerzett állami felsőoktatási oklevelet a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. Közülük 1010-en „szpecialiszt”, 1732-en „bakalavr”, 6-an magiszteri, 46-an pedig „molodsij szpecialiszt” fokozatú diplomát vehettek át.

A tanári kar összlétszáma a 2017-2018-as tanévben: 187 fő. Ebből a tudományok doktora (professzor): 19 fő, PhD/kandidátusi fokozattal rendelkezők száma: 68 fő. (II.RFKMF)

A 2018. szeptember 1. adatok alapján a 2018-2019-es tanévet a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán különböző képzési formákon 1420 hallgató kezdte meg. A diákokat ebben a tanévben 127 főállású, 17 másodállású, 24 óraadó tanár okítja majd. Közülük 18-nak nagydoktori, 63-nak kandidátusi vagy PhD-fokozata van, 14-en professzori, 15-en docensi ranggal is rendelkeznek. (II. RFKMF - <http://kmf.uz.ua/hu/orosz-ildiko-arakoczi-foiskola-rektoranak-tanevnyito-unnepi-beszede/>)

Felnőttképzés

Ukrajnában a felnőttképzés egyik legfőbb megoldandó feladata a felnőttképzési rendszer kialakítása, valamint az irányelvek és az igazgatási keretek kidolgozása. Az ország jogalkotási és politikai keretei politikailag mindeddig nem tették lehetővé a felnőttképzés létrejöttét, a jelenlegi az ukrajnai felsőoktatási szektor/ágazat rendszertelen, szervezetlen, spontán és hatástalan. Az élethosszig tartó tanulás elemei ugyan akkor már megfigyelhetők a közoktatási és a felsőoktatási rendszer keretein belül működő felnőttképzések, a különböző civil szervezetek által kínált képzések, a munkahelyi belső képzések formájában²². (Ádám, 2010)

Jogi környezet:

Ukrajnában nincs önálló felnőttképzési törvény, csak az oktatási törvény keretein belül jelenik meg a felnőttképzés szabályozása.

Az oktatási kerettörvény 18. fejezete foglalkozik a felnőttoktatással²³. A fejezet 11 cikkelyt tartalmaz²⁴.

²² II. vszeukrájinszkij zjzd pracivnyikiv oszviti, MONU, Kijiv, 2001, 212. (A pedagógusok II. összukrajnai konferenciája).

²³ Стаття 18. Освіта дорослих (18. fejezet. Felnőttoktatás) - Ukraina 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án. (<http://www.golos.com.ua/article294010>; letöltve: 2017. október 14.)

²⁴ Többek között:

1. cikkely. Az egész életen át tartó tanulás szerves részét képező felnőttoktatás célja minden felnőtt azon jogának megvalósítása, hogy folyamatos képzésben részesüljön, figyelembe véve személyes szükségleteit.
2. cikkely. Az állami szervezetek és a helyi önkormányzatok szervezik és biztosítják a feltételeket a felnőttek formális, informális oktatásához.
3. cikkely. A felnőttoktatás része: a diploma utáni (posztgraduális) képzés; a munkavállalók szakmai képzése, átképzése és továbbképzése, a folyamatos szakmai fejlesztés/fejlődés, egyéb más képzések.
4. cikkely. Az egyén jogosult az oktatási intézmény vagy szervezet, illetve az oktatás típusának, formájának, a tevékenység egyéb mutatóinak (programjának, idejének, tempójának stb.) szabad megválasztására a felnőttoktatás keretén belül.
5. cikkely. A diplomai utáni képzés magába foglalja a már megszerzett kompetenciák fejlesztését, új kompetenciák megszerzését a korábbi gyakorlati, szakmai és felsőoktatási képzésekre alapozva.
6. cikkely. A felnőttoktatás magába foglalja: a szakosodást, az átképzést, a szakmai továbbképzést és képzéseket.
8. cikkely. A munkavállalók szakmai képzésének elveit a törvény határozza meg.
11. cikkely. Az oktatási intézeteknek, amelyek a munkavállalók képesítéseinek fejlesztése érdekében oktatási tevékenységet végeznek, ehhez meg kell szerezniük az adott tevékenységhez szükséges engedélyt (licenziót) és /vagy jóvá kell hagyatniuk a megfelelő szervekkel.

Az oktatási kerettörvény mellett a 2011-ben elfogadott felnőttképzési koncepció tárgyalja részletesen a kérdés szabályozását (8 fejezetben és 29 cikkelyben), illetve jelenleg néhány ágazati, az oktatáshoz kapcsolódó törvényben is megjelenik dolgozók szakmai továbbképzésének szabályozása:

— Ukrajna törvénye az általános középfokú oktatásról²⁵ (Закан України «Про загальну середню освіту» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 28, ст.230) (27. cikkely: A pedagógusok szakmai továbbképzése és minősítése/atesztációja -Стаття 27. Атестація та підвищення кваліфікації педагогічних працівників);

— Ukrajna törvénye a szakképzésről²⁶ (Закан України «Про професійно-технічну освіту» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 32, ст. 215) (VIII. fejezet/46. cikkely: A szakiskolák és a szakképző intézmények pedagógiai munkásainak képzése - Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів);

— Ukrajna felsőoktatási törvénye²⁷ (Закан України «Про вищу освіту» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004) (4. cikkely: A felsőoktatáshoz való jog - Стаття 4. Право на вищу освіту; 33. cikkely: A felsőoktatási intézmények rendszere - Стаття 33. Структура закладу вищої освіти; 60. cikkely: Posztgraduális (diploma utáni) képzés. A pedagógusok, tudományos munkatársak továbbképzése - Стаття 60. Післядипломна освіта, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників);

A felnőttoktatás szabályozásával Ukrajnában bizonyos normatív-jogi dokumentumok (okiratok, törvények) is foglalkoznak, mint például:

— Ukrajna nemzeti oktatásának fejlesztési stratégiája 2012-2021 évekre (Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 *України* «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»);

— Ukrajna törvénye a munkavállalók szakmai fejlesztéséről (Закон України «Про професійний розвиток працівників» - від 5 липня 2012 року N 5067-VI) (I. fejezet V. cikkely: A szakszervezetek, szakmai civil szervezetek

²⁵ „Az általános középfokú oktatásról” szóló (új) törvénytervezet jelenleg kidolgozás alatt áll.

²⁶ Átdolgozás alatt.

²⁷ Átdolgozás alatt.

és a munkaadók szerepe a munkavállalók szakmai fejlesztésében; II. fejezet: A munkavállalók szakmai képzése);

— Ukrajna törvénye a lakosság foglalkoztatásáról (Закан України «Про зайнятість населення» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 24, ст.243) (V. fejezet: Szakmai orientáció és szakmai képzés - Розділ V. Професійна орієнтація та професійне навчання);

Az Ukrán Oktatási- és Tudományos Minisztérium kezdeményezésére 2017. szeptember 13-án a „felnőttképzés fejlesztését szolgáló” jogalkotási munkabizottságot hoztak létre. A munkabizottság elsődleges feladata volt kezdeményezni és előkészíteni Ukrajna Felnőttképzési Törvényének kidolgozását. A munkabizottság összetételében, munkájában az Ukrán Oktatási- és Tudományos Minisztérium szakemberei mellett részt vettek a DVV International²⁸ ukrajnai képviselőjének és az Ukrajnai Felnőttképzési Szövetség munkatársai is. A törvénnyel kapcsolatos javaslatokat (konceptiót) a munkabizottsághoz 2017. november 15-ig lehetett benyújtani. Az Ukrán Oktatási- és Tudományos Minisztérium a fentiekben elkezdett munka folytatása érdekében 2018. január 12-i 30-as számú miniszteri rendeletével²⁹ munkabizottságot jelölt ki Ukrajna Felnőttképzési Törvényének kidolgozására. A munkabizottság munkájában a minisztérium és különböző ukrajnai felsőoktatási intézetek, illetve civil szervezetek szakemberei vettek/vesznek részt: összesen 40 fő.³⁰

Ukrajna törvényét a felnőttképzésről a munkabizottságnak 2018. július 1. kellett elkészítenie és benyújtania az Ukrán Oktatási- és Tudományos Minisztériumba megvitatásra.

²⁸ A Német Felnőttképzési Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete ukrajnai kirendeltsége.

²⁹ Наказ №30 від 12.01.2018 р. – Про утворення робочої групи з розроблення проекту закону України «Про освіту дорослих».

³⁰ A munkabizottság vezetője: Rakesvics Jurij Mihajlovics (Рашкевич Ю.М.) miniszter-helyettes.

Finanszírozás:

A diploma utáni (posztgraduális) képzések finanszírozása Ukrajnában az állami költségvetésből történik, elsősorban a munkanélküliek számára munkaügyi központok finanszírozása által³¹, illetve különböző szakmai továbbképzésekre használják fel³². Egyéb célcsoportok számára a felnőttképzés pályázati forrásokból, alapítványi támogatásokból és kisebb mértékben magánbefizetésekből zajlik.³³

A kárpátaljai magyar szervezetek, amelyek felnőttképzéssel is foglalkoznak, elsősorban magyarországi pályázatok révén valósítják meg a projektjeiket, illetve kismértékben ukrain pályázatok révén³⁴.

Felnőttképzéssel foglalkozó intézetek Ukrajnában és Kárpátalján

Ukrajnában nem beszélhetünk intézményrendszerről a felnőttképzés terén, de az élethosszig tartó tanulás elemei már megjelennek a különböző a közoktatási és a felsőoktatási rendszer keretein belül működő felnőttképzési programok formájában³⁵. A 17 minisztérium mellett, mintegy 70 állami szerv (hatóság) rendelkezik olyan saját oktatási intézménnyel(ekkel), amelyekben a különböző ágazat(ok) számára folytatnak bizonyos szinteken akkreditált szak- és továbbképzéseket:

1. Munkaügyi központok³⁶ - megyei és járási szinten működő állami intézmények.

³¹ A hiányos jogi szabályozásnak köszönhetően.

³² Főleg a megyei Pedagógus-továbbképző Intézetek finanszírozására. Az ukrán állam az oktatásra szánt költségvetés mintegy 0,1-1,5 százalékát fordítja pedagógus-továbbképzésekre, mintegy 0,8 milliárd hrivnyát évente. Ettől is kevesebb a különböző ágazati minisztériumok (pl. egészségügy, ipar) rendelkezésére álló költségvetési forrás, amit szakmai továbbképzések lebonyolítására fordíthat (pl. orvos és mérnöki továbbképzések).

³³ A pályázati források hatékony kiaknázásának hiánya a felnőttképzés rendszerének fejlődését még tovább lassítja.

³⁴ Nagyon kevés azoknak a magyar szervezeteknek a száma, amelyek ukrán pályázati források révén próbálják megvalósítani szakmai tevékenységüket, elsősorban azért, mert az ilyen pályázatok száma rendkívül kevés, továbbá az ukrán nyelven való pályázás is nagymértékben nehezíti a pályázati kiírásokon való részvételt, lehetőségeket.

³⁵ Elsősorban felsőoktatási intézményekben létrejött felnőttképzési központok, illetve az utóbbi években létrejött kevés számú civil szerveződések.

³⁶ Elsősorban a munkanélküliek számára folytatnak szakmai átképzéseket. Évente mintegy 200 ezer fő munkanélküli vesz részt Ukrajnában valamilyen szakmai átképzésen. (Ljuklyanova Larissza, 2017. p.106.)

2. Felnőttképzési tevékenységet is vállaló intézmények Ukrajnában

- Elszórtnan működnek, elsősorban felsőoktatási egyetemek, főiskolák felnőttképzési központjai, illetve az Ukrajna Oktatási- és Tudományos Minisztériumának intézménye(i)³⁷:

— *Nemzeti Pedagógiai Tudományos Akadémia*³⁸ (Національної Академіє педагогічних наук України)³⁹ – Közvetlenül Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumhoz kapcsolódó centrális irányítású szervként működik, magába foglalva 11 főiskolai akkreditációs fokozattal rendelkező (felnőttképzéssel is foglalkozó) intézetet, mint a:

- Pedagógiai és Felnőttképzési Intézet (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих)⁴⁰ – 1993. november 24-én hozták létre. III. fokozatú minősítéssel rendelkező Intézet (főiskola). Jelenleg 4 tudományos osztállyal működik: 1) *Andragógiai osztály* (Відділ андрагогіки); 2) *Az oktatás elmélete és gyakorlata osztály* (Відділ теорії і практики педпгогічної освіти); 3) *Nemzetközi oktatási és felnőttképzési rendszerek osztálya* (Відділ зарубешних систем педагогічної освіти і освіти дорослих); 4) *Munkapszichológiai osztály* (Відділ психології праці). A főleg elméleti tevékenységgel foglalkozó osztályok mellett az intézetben 5 tudományos központ működik, amelyek a gyakorlati képzést látják el:

- 1) UNESCO Tanszék⁴¹ (Кафедра Юнеско); 2) Továbbképzési Központ (Центр підвищення кваліфікації); 3) Pszichológiai Tanácsadási és Képzési Központ (Психологічний консультативно-тренінговий центр); 4) A Pedagógiai Alkotómunka és a Felnőttképzés Oktatásának Akadémiája (Академія педагогічної майстерності та навчання дорослих); 5) Összehasonlító Szakpedagógiai Központ (Центр порівняльної професійної педагогіки). A Továbbképzési Központ elsősorban az ukrajnai felsőoktatási intézmények pedagógusai, illetve különböző társadalmi-gazdasági ágazatok munkatársainak számára szervez szakmai továbbképzéseket 29 képzési irányban. A képzések 72 órásak.

Az intézetben 83 tudományos munkatárs dolgozik, köztük 3 akadémikus, 25 professzor és 32 kandidátus. Az elmúlt öt évben az intézet munkatársai

³⁷ A teljesség nélkül.

³⁸ 1992. március 4-én hozták létre.

³⁹ Az intézet honlapja: <http://naps.gov.ua/>

⁴⁰ Az intézet honlapja: <http://ipood.com.ua/>

⁴¹ Posztgraduális képzéseket valósít meg.

mintegy 2000 tudományos munkát publikáltak: 47 tudományos könyvet (felnőttoktatás témakörben), 95 tankönyvet, 100 módszertani útmutatót, 62 tudományos cikket (a legmagasabb impaktfaktorial rendelkező folyóiratokban).

Magyar nyelven Ukrajnában és Kárpátalján csak a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felnőttképzési Központja, illetve a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata folytat felnőttképzési képzéseket:

I. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felnőttképzési Központ (Центр перед- та післядипломної освіти ЗУІ ім. Ракоці Ф. ІІ.)

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola által hozott rendelet értelmében 2004-ben alakult meg a Felnőttképzési Központ, mint a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola egyik alegysége. Kezdetben nyelvi képzéseket (angol nyelv, ukrán nyelv, francia nyelv, német nyelv, magyar nyelv nem magyar anyanyelvűeknek)⁴², valamint ECDL (számítógépkezelői) jogosítvány megszerzésére irányuló tanfolyamokat hirdettek meg, de mára már számos különböző képzést valósítanak meg: Titkár-ügyintéző, Európai ismeretek tanfolyamok (2006-2007); Egészségügyi és szociális segítő, Turisztikai szolgáltató, valamint Projektmenedzsment és pályázatkészítés tanfolyamok (2008-2009)⁴³; Pincér képzés (amely az első OKJ-s képzés volt Kárpátalján) (2010); Rádióműsor-vezető, konferanszié képzés (OKJ-s képzés) (2011); Megújuló energetikai szaktanácsadó képzés (2011); Méhészet képzés (2012); Turisztikai-szolgáltató képzés (2013)⁴⁴; Rongyszövő tanfolyam⁴⁵; Falusi vendéglátó tanfolyam (2014-2015)⁴⁶; Idegenvezetői tanfolyam (2017)⁴⁷; Növényvédelmi tanfolyam (2017)⁴⁸.

⁴² A magyar, mint idegen nyelv 60 órában, a többi nyelvtanfolyam 120 órában.

⁴³ Pannon Forrás Kárpát-medencei Felnőttképzési és Szolgáltatási Hálózattal közösen szervezett képzések.

⁴⁴ A 600 órát magába foglaló tanfolyam a Polgárok Tiszalökhért Egyesület, valamint a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvánnyal közös szervezésben valósult meg.

⁴⁵ ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program keretén belül. A 180 órás tanfolyam vizsgával zárult.

⁴⁶ A Türr István Képző és Kutató Központtal közös szervezésben és egy Európai Unió támogatásával megvalósuló (HUSKROUA 1101/041) projekt OKJ-s tanfolyamnak minősült Magyarországon.

⁴⁷ 360 órás tanfolyam. A tanfolyam vizsgával zárult és hivatalos idegenvezetői engedélyt adott.

⁴⁸ Az oktatás 40 órában folyt a Szent István Egyetemmel közös szervezésben.

A tanfolyam-kínálat bővítésének a legfőbb célja, hogy széleskörű lehetőséget biztosítson azok számára, akik felnőtt korban szeretnék fejleszteni ismereteiket, továbbképzésük által szakmát szerezni, esetleg változtatni. A tanfolyamok résztvevői egyben részesei is egy Kárpát-medencei együttműködés által létrejött tananyag és programrendszernek. (Ádám, 2010)

A Felnőttképzési Központ személyi háttere az indított képzések számától, az elnyert pályázatok mennyiségétől függ. Míg 2004-ben 5 fővel kezdte meg működését, 2010-ben 46 tanár oktatott a Felnőttképzési Központban, a 2017-2018-as tanévben pedig: 143 fő, ebből főállású dolgozó – 4 fő (igazgató -1, adminisztrátor – 2, technikus – 1).

A Felnőttképzési Központ nem részesül semmilyen ukrainai állami támogatásban, ezért önfenntartó. Ez azt jelenti, hogy pályázatokból működünk, melyek közül napjainkban legjelentősebbek a Bethlen Gábor Alap forrásai, de törekszik a transznacionális pályázati programok nyújtotta lehetőség megragadására is.

Infrastrukturális hátterét a II. RF KMF biztosítja. Maga a Felnőttképzési Központ irodája az Főiskola Tanulmányi Osztálya mellett kapott helyet.

A képzéseken való részvétel nincs korhoz vagy előzetes végzettséghez kötve. A végzettek száma tanévenként a következő képet mutatja: 2005-2006-os tanév: 190 hallgató, 2006-2007-es tanév: 501 hallgató, 2007-2008-as tanév: 417 hallgató, 2008-2009-es tanév: 634 hallgató, 2009/2010-es tanév: 404 hallgató, 2010-2011-es tanév: 410 hallgató, 2011-2012-es tanév: 313 hallgató, 2012-2013-as tanév: 387 hallgató, 2013-2014-es tanév: 180 hallgató. (Ádám, 2010; II. RFKMF)

A Rákóczi-főiskola Felnőttképzési Központjának szervezésében a 2017-2018-as tanévben az idegen nyelvtanfolyamokra 9471-en iratkoztak be. A tanfolyamokat 12 járásban 45 településen vezették csoportonként 120 órában 139 oktató közreműködésével⁴⁹. (II. RFKMF - Orosz Ildikó, a Rákóczi-főiskola rektorának tanévnyitó ünnepi beszéde, letöltve: 2018. 09. 16. - <http://kmf.uz.ua/hu/orosz-ildiko-a-rakoczi-foiskola-rektoranak-tanevnyito-unnepi-beszede/>)

⁴⁹ Magyar, mint idegen nyelv: 128 fő, orosz nyelv: 1 fő, ukrán nyelv: 2 fő, angol nyelv: 6 fő, német nyelv: 2 fő.

II. Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata

(Філія у м. Берегово Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти)

A felnőttoktatás egyik nagy területének tekinthető a szakmai képzés és továbbképzés. Az oktatási intézményekben dolgozók számára ötévente kötelező szakmai továbbképzésen részt venni, melyet a területi, illetve a nagyobb városokban⁵⁰ létrehozott pedagógus-továbbképző intézetek szerveznek. A pedagógus-továbbképző intézetek III. fokozatú (főiskolai) akkreditációs szinttel rendelkeznek. Az akkreditáció feltételeit minisztériumi szinten, államilag határozzák meg. Minden intézetnek legalább 4-5 tanszékkal és 5-6 módszertani kabinettel szükséges rendelkeznie. Egyes intézeteknek lehetőségük van pedagógiai aspirantúra⁵¹ indítására, amennyiben az ehhez szükséges személyi feltételek adottak és a képzést akkreditálták. Minden ukrainai megyében működik egy pedagógus-továbbképző intézet. Ezek munkáját a *Nemzeti Pedagógiai Tudományos Akadémián* belül működő Pedagógiai és Felnőttképzési Intézet (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих) hangolja össze⁵². Az intézetek kivétel nélkül állami intézetek, államilag elismert pedagógus-továbbképzéseket csak ezek tarthatnak⁵³.

Az intézetek által szervezett továbbképzésekre az elemi, általános, középfokú iskolák, és a pedagógia jellegű szakiskolák, illetve az óvodák pedagógusai jelentkezhetnek, illetve az intézetek tanszékein lehetőség van a fokozattal bíró főiskolai és egyetemi tanárok továbbképzésére is. Az akkreditált pedagógus-továbbképzés érvényességi ideje: 5 év.

A pedagógus-továbbképzések ingyenesek, csupán a végzést igazoló oklevél nyomtatványért szükséges fizetni (19 hriveny)⁵⁴, illetve a szállásért (kollégiumért). Viszont a résztvevő pedagógusok részére a továbbképzés után, a járási/városi tanügyi osztályok visszatérítik a kollégiumi díjat,

⁵⁰ Elsősorban a megyei jogú városokban: pl. Dnyepropetrovszk, Kijev, Harkov, Odessza stb.

⁵¹ Doktori (PhD, kandidátusi) képzés.

⁵² Illetve kisebb mértékben az ugyancsak az NPTA keretein belül működő Oktatásmenedzsment Egyetem (Університет менеджменту освіти) és az Információs és Oktatástechnikai Főiskola (Інститут інформаційних технологій і засобів навчання).

⁵³ A nagyobb felsőfokú intézetek (egyetemek, nemzeti egyetemek) is működtethetnek pedagógus-továbbképző intézeteket, ha átestek az akkreditáción és megszerezték a működéshez szükséges engedélyt. Ilyen azonban kevés egyetemen működik Ukrajnában.

⁵⁴ 190 HUF.

útiköltséget (egyszerit: oda-vissza) és minimális napidíjat. A pedagógus a továbbképzése idejére teljes bért kap, illetve az őt helyettesítő tanár(ok) bérét is az állam költségvetésből finanszírozzák⁵⁵.

A pedagógus-továbbképző intézetek által szervezett háromhetes tanfolyamok a szakmai minősítés részét képezik. (Orosz 2007. p.14; Ádám, 2010. p.55-58; Beregszászi-Cserniczkó-Orosz, 2001. p.20-28.) A szakmai minősítésről az oktatási törvény is rendelkezik (Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án. 50. cikkely: A pedagógusok atesztációjáról. Стаття 50. Атестація педагогічних працівників), melynek értelmében minden pedagógusnak meghatározott időközönként⁵⁶ és meghatározott eljárás szerint ún. „atesztációnl kell átesnie. Ez a pedagógus munkájának minősítését jelenti, ahol egy bizonyos kategóriába sorolják szakember (kezdő diplomás), II. kategóriájú pedagógus, I. kategóriájú pedagógus, felső kategóriájú pedagógus. A bérkategóriák mellett címek is kaphatók: vezető pedagógus (sztársij vcsitely), módszerész, módszertani szaktanácsadó (vcsitely metoduszt), Ukrajna tiszteletbeli pedagógusa (zászluzsenij vcsitely Ukrajini), mely meghatározza a fizetés összegét is. A hatályos rendelet szerint minden öt évben egyszer kötelező az atesztálás, de saját kérésre minden második évben kérhető a minősítés; a friss diplomás pályakezdők csupán három éves munkaviszony letöltése után kérhetik ezt az eljárást. A szakmai minősítést a járási tanügy által összeállított bizottság folytatja le, amely iskolánként is kinevez egy bizottságot erre a feladatra (iskolai bizottság tagjai: igazgatóság, vezető pedagógusok, társadalmi szervezetek képviselői (szülői tanács elnöke, a település polgármestere). A bizottság feladata a hatályos rendelet által előírt számú óralátogatás, a pedagógus szaktárgyi módszertani ismeretének a megvizsgálása, mely témával kapcsolatosan a pedagógus szakreferátumban is beszámol a bizottság előtt. A benyújtott anyag és a személyes tapasztalatok alapján a bizottság javaslatot tesz a kategóriára, melyet a járási bizottság elé terjeszt, amely meghozza a végleges döntést (Orosz 2007. p.14-15; Ádám, 2010. p.55-58; Beregszászi-Cserniczkó-Orosz, 2001. p.20-28.).

⁵⁵ Bár ez utóbbira több járásban nem biztosítanak fedezetet, vagyis nem fizetik ki.

⁵⁶ 5 évente.

A pedagógus-továbbképzések teljesen magyar nyelven történő elvégzésére minden tárgyból nincsen lehetőség. A Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata által szervezett továbbképzéseken az előadások és gyakorlati foglalkozások jelentős része magyar nyelven folyik, illetve a 2016-es évtől van lehetőség a kötelezően leadandó dolgozatok, prezentációk magyar nyelven történő megírására és megvédésére is. A továbbképzések óraszámának megoszlása az előadás/gyakorlat nyelve szerint (pl. igazgatók, igazgató-helyettesek, szervező-pedagógusok továbbképzése, 2017. 03. 06-24; természettudományi tárgyak továbbképzése, 2018. 01. 8-26.) a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata képzései esetében a VII. táblázat szerint alakult:

VII. táblázat: Az óraszámok tannyelv szerinti megoszlása a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata által szervezett tanfolyamokon

Tematika	Kötelező óraszám	Ebből magyar nyelven
Igazgatók, igazgató-helyettesek, szervező-pedagógusok továbbképzése, 2017. 03. 06-24		
Általános tárgyak	16	10
Szaktárgyak	96	58
Gyakorlat	8	8
Összesen	120	76⁵⁷
Önálló munka	22	
Összesen	144	76
Természettudományi tárgyak (kémia, biológia, ökológia, fizika, matematika) továbbképzése, 2018. 01. 8-26.		
Általános tárgyak	16	8
Szaktárgyak	96	76
Gyakorlat	8	8
Összesen	120	92⁵⁸
Önálló munka	22	
Összesen	144	92

⁵⁷ 63 %

⁵⁸ 77 %

A Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata nappali és levelező tagozaton szervez tanfolyamokat iskola és óvodavezetésből⁵⁹, szaktárgyakból⁶⁰, inkluzív pedagógiából a kárpátaljai nemzetiségi (magyar, román, szlovák⁶¹) oktatási intézmények részére, illetve iskolai logopédusok és pszichológusok számára is biztosítja a szakmai továbbképzéseket. A tanfolyamokra a járási/városi tanügyi osztályok felkérése alapján kerül sor, igény szerint.

A Beregszászi Tagozat képzésein a 2017-2018-as tanévben 584 fő pedagógus, óvodapedagógus és iskola-igazgató vett részt⁶² (VIII. táblázat).

VIII. táblázat: A Beregszászi Tagozat képzési programja/listája a 2017-2018-as tanévben

	Tanfolyamok	Csoportok száma	Résztvevők száma (fő)
1.	Oktatásvezetői tanfolyam iskolai igazgatók, igazgató-helyettesek és szervező-pedagógusok részére	1	33
2.	Magyar nyelv és irodalom szakos tanárok tanfolyama	1	26
3.	Ukrán nyelv és irodalom szakos tanárok tanfolyama	2	50
4.	Angol nyelv szakos tanárok tanfolyama	1	31
5.	Tantói tanfolyam	4	92
6.	Napközis nevelők tanfolyama	1	25
7.	Matematika és informatika szakos tanárok tanfolyama	1	25
8.	Természettudományi tanfolyam (kémia, biológia, ökológia, fizika szakos tanárok részére)	1	36

⁵⁹ Iskola-igazgatók, helyettes-igazgatók és óvodavezetők részére, elsősorban iskola/óvodavezetés és iskola szervezeten témakörökben.

⁶⁰ Pedagógusok és óvodapedagógusok részére, gyakorlatilag minden iskolai tantárgyból.

⁶¹ A román és szlovák tananyelvű iskolák részére csak tanítói (elemi iskolai pedagógus) tanfolyamok szervezésére kerül sor. Szaktárgyakból a román nemzetiségi iskolák számára a Csernovci Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet biztosítja a megfelelő tanfolyamokat. Szlovák tananyelvű középiskolák nincsenek Kárpátalján (3. típus, lásd. 10. oldal).

⁶² A Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata adatai alapján.

	Tanfolyamok	Csoportok száma	Résztvevők száma (fő)
9.	Történelem és földrajz szakos tanárok tanfolyama	1	30
10.	Testnevelő tanárok tanfolyama	2	44
11.	Iskolai könyvtárosok tanfolyama	1	32
12.	Szakkörvezetők tanfolyama	1	17
13.	Munkavédelem	3	85
14.	Óvodapedagógiai tanfolyam	2	58
	Összesen	22	584

A továbbképző intézetek szakmai színvonala kielégítő. A Beregszászi Tagozat szakmai munkájához a pedagógus-továbbképzések mellett hozzátartozik módszertani szemináriumok szervezése és megtartása a magyar tananyelvű oktatási intézmények pedagógusai számára illetve szakmai konferenciák szervezése⁶³. A tagozat az elmúlt hat évben (2013-2018) 44 módszertani szemináriumot és 19 konferenciát szervezett, ebből 11 nemzetközi konferencia volt. (IX. táblázat)

A Beregszászi Tagozat által szervezett rendezvényeken (szemináriumok, konferenciák) jelentős számban vesznek részt elismert magyarországi szakemberek, előadók, elsősorban a Nyíregyházai Egyetem, a Debreceni Egyetem, az Eötvös József Tudomány Egyetem és a Gál Ferenc Főiskola Pedagógia Karának pedagógusai. Több alkalommal tarthattak előadásokat, szemináriumokat a Sellye János Egyetem (Komárom) tanárai és a Komáromi Felnőttképzési Központ munkatársai is.

⁶³ A Beregszászi Tagozat látja el Kárpátalján a nemzetiségi iskolák módszertani szakfelügyeletét.

**IX. táblázat: A Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi
Tagozata által szervezett nemzetközi konferenciák**

	A konferencia tematikája	Időpont	Helyszín	Résztevők száma (fő)
1.	Projektpedagógia – Helye az oktatás-nevelés folyamatában	2013. 05. 17.	Beregszász	60
2.	Motivációs tényezők a roma nemzetiségű tanulók oktatásában	2013. 10. 23	Beregszász	36
3.	„Gyermekek központú iskola” A projektpedagógia elméleti és gyakorlati vonatkozásai	2014. 10. 24.	Beregszász	54
4.	A roma nemzetiségű gyerekek életmódja, oktatásának problémái és lehetőségei	2015. 03. 27.	Beregszász	62
5.	A szakmai oktatás munkaerőpiaci hatásainak átfogó elemzése. a szakmai – műszaki oktatás aktuális kérdései	2015. 04. 24.	Makkosjányosi	108
6.	Ukrainai posztgraduális képzés lehetőségei és kilátásai az euro-integrációs fejlesztések tükrében	2015. 10. 28.	Ungvár	187
7.	A nemzetiségi (magyar, szlovák, román, roma) pedagógusképzés sajátosságai. Ukrainai, Szlovákiai és Magyarországi tapasztalatok	2015. 10. 30.	Beregszász	42
8.	Modern oktatási intézmények _ Ukraina, Magyarország (jelen helyzet, problémák, perspektívák)	2017. 04. 15.	Beregszász	90
9.	„A pedagógus-továbbképzések lehetőségei és kilátásai Ukrajnában” – a Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet fennállásának 70. évfordulója alkalmából	2016. 11. 10- 11.	Ungvár- Beregszász	155
10.	Kompetenciafejlesztés az óvodai nevelésben	2018. 03. 23- 24.	Beregszász	111
11.	Romák oktatása Kárpátalján (problémák és lehetőségek)	2018. 04. 10.	Beregszász	25

A tagozat szakmai munkáját ebben a tekintetben jelentős mértékben segíti a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (terem és szállás biztosítása területén is), illetve a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség.

III. Civil szervezetek a felnőttképzésben – Ukrajna 1991-es függetlenné válása óta a civil társadalom, a „harmadik szektor” rendkívüli mértékben fejlődött, és tapasztalatokban gazdagodott. A rendszerváltozást követően új megoldások, új struktúrák váltak lehetségessé és szükségessé. Ukrajnában 1992-ben elfogadták az *állampolgárok egyesüléséről szóló törvényt* (Закон України «Про громадянство України» - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 50, ст.701), majd a kilencvenes évek közepén megalkotott jogszabályok továbbfejlesztették a nonprofit szektor működésének jogi kereteit⁶⁴. Szervezetek alakultak a szociális, gazdasági és kulturális szükségletek kielégítésére. Mintegy egyharmaduk szociális, karitatív, humanitárius tevékenységet folytat, 16%-uk foglalkozik gyermekekkel, ifjúsággal, 9%-uk egészségüggyel. A kormány közvetlen anyagi támogatást ugyan nem nyújt a civil szervezeteknek, de bizonyos adókedvezményeket biztosít számukra. A civil szervezetek bevételeinek nagyobbik része az üzleti szférából származik. A külföldi források is fontos szerepet játszanak a civil társadalom életében. 1996-ban mintegy 1200 civil szervezetet regisztrált az Ukrán Igazságügyi Minisztérium, és számuk az óta csak nőtt. (Jelentés a külhoni magyarság helyzetéről, 2008. p.50.) Ukrajnában jelenleg minden 10 ezer lakosra mintegy 12 civil/társadalmi szervezet jut.

⁶⁴ A törvényt többször módosították, jelenlegi formájában 2001. január 18-tól van életben.

I. „Ukrán Felnőttképzési Egyesület” Országos Társadalmi Egyesület (Ukrainian Adult Education Association; *Українська Асоціація освіти дорослих*⁶⁵) – A Nemzeti Pedagógiai Tudományos Akadémia és a „Tudás” Társadalmi Szervezet kezdeményezésére 2015. május 13-án alakult meg az országos szervezet. Az Egyesület fő célja a felnőttképzési rendszer kialakítása és fejlesztése Ukrajnában, az élethosszig tartó tanulás hangsúlyozása, a nemzetközi kapcsolatok kiépítése. Ezen túlmenően az oktatással foglalkozó nem kormányzati szervek együttműködésének koordinálása és egységesítése, konzultáció és módszertani segítség nyújtása számukra⁶⁶. Az Egyesület 2017-ben 35 jogi személyt: egyesületet, alapítványt, oktatással foglalkozó szervezetet foglal magába országos szinten. (Elena Merzliakova, 2016. június 24.) Az Egyesület 2016-tól az Európai Felnőttképzési Szövetség (EAEA) tagja lett.

II. DVV International (A Német Felnőttképzési Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete Ukrajnai Kirendeltsége; *Німецької асоціації народних університетів*) – Ukrajnában 2010-ben kezdte meg, elsődleges feladatként a felnőttoktatást, mint a fenntartható fejlődés eléréséhez az egyik leghatékonyabb módszert jelölte meg. A felnőttoktatás területét három szinten támogatja: 1) mikro-szint (oktatási intézmények felnőttek számára); 2) mezo-szint (a felnőttképzési független struktúrák és hálózatok kialakítása); 3) makro-szint (tanácsadási szolgáltatások, ágazati politika és az érdekképviselési tevékenységek).

III. Magyar civil szervezetek Kárpátalján – A kárpátaljai magyarság több helyi és regionális szintű civil szervezettel rendelkezik, amelyek teljes mértékben, vagy részben foglalkoznak a felnőttképzés valamilyen formájával, a teljesség igénye nélkül:

- ADVANCE Kárpátaljai Tanácsadó és Fejlesztő Központ (Едванс, Закарпатський центр розвитку та консультацій, благодійний фонд);
- Biokultúra Egyesület Kárpátalja (Громадська організація спілка "Біокультура");
- Kárpátaljai Fejlesztési Társaság (Закарпатська компанія з розвитку);

⁶⁵ Rövidítve ukrán nyelven: УАОД.

⁶⁶ Az Egyesület honlapja: <http://www.uaod.org.ua/>

- Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство);
- Kárpátaljai Magyar Turisztikai Egyesület (ГО "Закарпатська Туристична Угорська Спілка");
- Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége (Угорська асоціація субпідприємців Закарпаття);
- Komjáti Benedek Jótékonyági Alapítvány (Благодійний фонд "Бенедикт Ком'яті");
- Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása (Регіональна асоціація органів місцевого самоврядування "закарпаття");
- Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ (Закарпатський Центр розвитку);
- Beregszászi Turisztikai Információs Központ (Туристичний інформаційний центр м. Берегово);
- Kárpátaljai Pedagógus-továbbképző Intézet Beregszászi Tagozata (Філія у м. Берегово Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти);
- II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felnőttképzési Központ (Центр перед- та післядипломної освіти ЗУІ ім. Ракоці Ф. II.);

Hivatkozott források:

- A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás története. (<http://kmf.uz.ua/hu/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/>).
- Ádám Erzsébet (2010): Felnőttképzés gyerekcipőben. In: Kozma Tamás-Ceglédi Tímea (szerk.): *Régió és oktatás: A Partium esete*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-Hungary), Debrecen, 2010. p.52-58.
- Baranyi Béla (szerk.) (2009): *Kárpátalja*. A Kárpát-medence régiói 11. (Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó (2001): *Nyelv, oktatás, politika*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász. p.54.
- Braun László – Csernicskó István – Molnár József (2010): Merre visz a „cigány út”? Magyar anyanyelvű cigányok Kárpátalján. In: *Régió*, 2010/1. szám, p.45; 46-47.
- Constantinovits Milán (2018): Az ukránosítás végveszélybe sodorja a magyar identitást – Szakértő az oktatási törvényről. *Mandiner*, 2018. 02. 12.
- Csernicskó István – Melnyk Svitlana (2007): Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás. In: Orosz Ildikó szerk.: *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. Ungvár: PoliPrint. p.120-148. (összesen: 178 oldal)
- Csernicskó István – Melnyk Svitlana (Черничко Степан – Мельник Світлана) (2010): *Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. (Ukraina etnikai és nyelvi sokszínűsége. Helyzetelemzés)*. Kijevi Tarasz Sevcsenko Nemzeti Egyetem – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Ungvár: PoliPrint. p. 164 oldal.
- Csernicskó István (2018): Jogokról és lehetőségekről az új ukrán oktatási törvény 7. cikkelye kapcsán. *Együtt*. 2018/1. szám. p. 78-90.
- Dupka György – Zubánics László (évszám nélkül): *Belső-Ukrajna a népszámlálástükrében*. (www.kmmi.org.ua/uploads/attachments/Belso-Ukrajna.doc - letöltve: 2012. július 27; 13. óra 57. perckor).

- Elena Merzliakova (2016): Го Українська асоціація освіти дорослих, 2016. június 24. Letöltve: 2018. 09. 09. (<https://prezi.com/bnwyw0xvvd38/presentation/>)
- Fedinec Csilla – Csernicskó István (2017): A 2017-es ukrajnai oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *Régió*. 2017/3. szám. p. 278-300.
- Fedinec Csilla – Csernicskó István (2017a): Mi lesz velünk, magyarokkal? Új oktatási törvény Ukrajnában. *Közoktatás*, 2017/4. szám, p.5-11.
- Ferenc Viktória (2012): *Magyar nyelvű kisebbségi felsőoktatás a kárpát-medencében: nyelvi, nyelvpolitikai kihívások (a szlovákiai és ukrajnai példa)*. Doktori (PhD) értekezés. Pécs, 2012.
- Fodor Gyula (2010): *A humánerőforrás fejlesztés helyzete Kárpátalján interetnikus megközelítésben*. Debreceni Egyetem. Doktori (PhD-) értekezés. p. 27.
- Hajdu–Moharos József (1995): *Fehéroroszország, Ukrajna, Moldávia, Kárpátalja leírása*. Balaton Akadémia, Vörösberény. p. 89. http://mandiner.hu/cikk/20180212_az_ukranositas_veszelybe_sodor_ja_magyar_identitast_csernicsko_istvan_interju.
<http://www.karpatalja.ma/karpatalja/oktatasi-torveny-7-cikkelye/>
https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm;
[file:///C:/Users/tanar/Downloads/merezha_vnz%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/tanar/Downloads/merezha_vnz%20(1).pdf);
http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html)
- II.RFKMF – a főiskola történetéből (<http://kmf.uz.ua/hu/a-foiskola-tortenetebol/>) (Letöltve: 2018. 08. 17.)
- Іл'яо, І. (Ільто І. В.) ed. 2003. *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики. (A lakosság nemzetiségi összetétele és nyelvi jellemzői. Ungvár: Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal)
- Jelentés a külföldi magyarság helyzetéről. 2008. Miniszterelnöki Hivatal, Budapest. p.118.

- Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal (Закарпатське обласне управління статистики), 2003: Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень). Ужгород. p. 84.
- Ljuklyanova Larissza (2017): *A felnőttoktatás jogalkotása és annak biztosítása – nemzetközi tapasztalatok alapján.* (Лук'янова Л.Б (2017): Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід.). Ukrajna Felnőttképzési Szövetsége – DVV International. Kijev, 2017. 147.p.
- Matrunics András (2007): A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar főiskola története és végzőseinek karriervizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, 2007/11. sz. p.87-108.
- Megyei Oktatási Főosztály (statisztikai adatok).
- Molnár József – Molnár D. István (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* PoliPrint Kiadó. Ungvár. p.8.
- Pallagi Marianna (2017): Az oktatási törvény 7. cikkelye. *Karpatalja.ma*, 2017. 09. 14.
- Tóth Antal (2011): *Magyarország és a Kárpát-medence regionális társadalomföldrajza.* (http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0038_foldrajz_TotAntal/ch01s37.html; letöltve 2013. november 28.)
- Ukrajna 2017. szeptember 5-én kelt 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”. Hatályba lépett 2017. szeptember 28-án. (<http://www.golos.com.ua/article294010>; letöltve: 2017. október 14.)
- Vszeukrájinszkij zjizd pracivnyikiv oszvitі, MONU, Kijiv, 2001, 212
- Zasztevaccka, O. V. – Zasztecackij, B. I. – Gyitscsik, I. L. – Tkacs, D. V. (Заставецька, О. В. – Заставецький, В. І. – Дітчук, І. Л. – Ткач, Д. В.) (1996): *A kárpátaljai terület földrajza. (Географія Закарпатської області).* Ternopil (Тернопіль).
- Державна служба статистики України. 26.12.2016ю №407/0/05.4в.н.-16 .
- Інформаційний лист департаменту освіти і науки Закарпатської обласної державної адміністрації № 01-17/1971 від 17.07.2017 р.
- Лілія Гриневич (2017): *Реформа загальної середньої освіти: Нова Українська Школа.* Міністерство освіти і науки України.

- <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>
(Letöltve: 2018. 06. 15.).
- Лук'янова Л.Б (2011): *Концептуальні положення освіти дорослих*. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПНУ, Україна
http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm
(Letöltve: 2018. 06. 12.) – Ukrajna Felnőttképzési koncepciója, 2011. Szerkesztette: Ljuklyanova Larissza. Megjelent: Felnőttképzés – elmélet és gyakorlat. 2011/3. szám. p.8-16.
 - Міністерство освіти і науки України;
 - Мова викладання у навчальних закладах: де в Україні найбільше російських шкіл. Аналітичний портал „Слово і Діло”, 19 травня 2017.
<https://www.slovoidilo.ua/2017/05/19/infografika/suspilstvo/movavykladannyanavchalnyx-zakladax-ukrayini-najbilshe-rosijskix-shkil>.
(Letöltve: 2018. 04. 20.)
 - Наказ №30 від 12.01.2018 р. – Про утворення робочої групи з розроблення проекту закону України «Про освіту дорослих». (Letöltve: 2018. 06. 12.)
 - ОСВІТА В КРАЇНИ (дошкільна, загальна середня, позашкільна). Інформаційно-статистичні матеріали за результатами діяльності у 2016/2017 н.р. – Підготовлено Інститутом освітньої аналітики. Київ – 2017.
 - перший.com.ua – <https://pershij.com.ua/na-zakarpatti-brakuievchyteliv> (letöltve: 2018. augusztus 28.)
 - Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 *раїни* Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року - <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
(Letöltve: 2018. 06. 12.)

A FELNŐTT TANULÁS SAJÁTOSSÁGAI, A FELNŐTT TANULÓK TANULÁSI MOTIVÁCIÓI

A felnőtt tanulás sajátosságai, a felnőtt tanulók tanulási motivációja

A kutatás háttere¹

A felnőtt tanulás eredményességének feltétele, hogy ismerjük a hallgatók motivációját, érdeklődési területeit. Ehhez lehessen a képzési tartalmat, a tanulási formákat, a curriculáris és extracurriculáris tartalmakat igazítani, fejleszteni. Nem előzmények nélküli a felnőtt tanulók sajátosságainak kutatása. Több hazai és nemzetközi vizsgálat foglalkozik a felnőtt tanulók aktivitásával, motivációjának, a tanulásuk akadályainak vizsgálatával.

Fogalmi háttér

Ha csak a hazai irodalmat nézzük a tanulási motiváció vizsgálata mind elméleti, mind kutatási megközelítésben megjelenik. A tanulási motiváció fogalmának, folyamatának, motivációs háttérének elemzése megjelenik többek között Kozéki (1975), Csoma (2002), Réthyné (2003), Zrinszky (2005) munkáiban.

A felnőtt, felnőttiség fogalmára nincs egy elfogadott nemzetközi meghatározás, így több oldalról szükséges megközelíteni a fogalmat. Az egész életen át tartó tanulás szereplője, meghatározó fogalom az andragógiában. Knowles az oktatás szempontjából a társadalmi szerepek és a pszichológiai érettség szempontjából tekinti át. Úgy gondolja, ha az egyének önmagukat tartják felelősnek a tanulásuk iránt, képzési szempontból felnőttként kezelhetők (Knowles, 1980). A felnőtt tanuló meghatározása Zrinszky szerint: olyan állampolgár, aki a tanköteles kort már betöltötte (országoként változó) és önként vagy külső késztetésre vállalja kompetenciájának, tudásának, illetve képességeinek fejlesztését. Ezt esetlegesen munka mellett vagy a munka hiányában vállalja a személy (Zrinszky, 2005). Természetesen a felnőttek életében különböző színtereken,

¹ A fejezet Márkus Edina munkája.

élethelyzetekben jelenik meg a tanulás. Függhet a társadalmi viszonyoktól, anyagi lehetőségektől, család támogatásától, a belső késztetéstől, az elérhetőségtől, az időbeosztástól. A felnőtttség meghatározása változó. Eltér szubkultúránként, társadalmanként. Zrinszky szerint különböző sajátosságok együttese: szociális életkor, pszichikus életkor, biokémiai fiziológiai életkor, illetve értékrendbeli, morális érettség (Zrinszky, 2005).

A felnőttkori tanulás definiálásánál figyelembe kell venni a formális, non-formális és informális képzést és oktatást is. Figyelembe kell venni a felnőttek tanulási szándékát, miért tanulnak, mi célból. Ez lehet például munkahelyi tanulás, saját képességek fejlesztése, önmegvalósítás, szabadidős tevékenység során, munkahely váltás szempontjából. Számos összetevője lehet a felnőttkori tanulásnak, amihez minden feltétel teljesítésére szükség van. Amint valamelyik hiányzik – például idő vagy anyagi ráfordítás - nagy erőfeszítések árán lehet fenntartani a tanulást (Mihály, 2003). A felnőttkori tanulás során gyakran nincs lehetősége a felnőtteknek formális, szervezett keretek között tanulni, ekkor szükség van úgynevezett önszabályozó, önkontrolláló tanulási folyamatra. A személy önmagát motiválja, szervezi és strukturálja a saját tanulási folyamatát, illetve vezérel és bizonyos keretek között tartja a tanulást. Ebben a folyamatban az egyén figyelembe veszi saját képességeit és ahhoz mérten cselekszik, és képes a saját, személyes céljait megfogalmazni (Réthyné:2003).

A motiváció, tanulási motiváció kérdéskört, mint elméleti keretet a zárótanulmányban röviden érintjük, főként a vizsgálat eredményiére fókuszálunk munkánkban.

A motívum a latin „mozgat” szóból ered (pszichológia) belső tényező, mely a szervezet adott állapotának, valamint a környezeti feltételeknek megfelelő viselkedést kiválasztja, kiváltja és energizálja. Emellett a motívum specifikitását (sajátosságát) a szervezet szükségállapotainak minősége és a környezeti feltételek (cél tárgyak stb. együttesen) határozzák meg. A motívumok lehetnek alapvető, biológiai, öröklött jellegűek és az egyéni élet során szerzettek, tanultak (Nagy, 1978:172). A motiváció egyrészt motívumok rendszere, amely együttesen determinál valamely meghatározott viselkedést, cselekvést, másrészt pszichológiai gyűjtőfogalom, mely az összes különböző motívumot tartalmazza. Az embernél a motiváció szinte kibogozhatatlanul komplex (Nagy, 1978:171).

Ahhoz, hogy a tanulási motivációt pontosan meg tudjuk határozni, érdemes a fogalmat külön-külön is megvizsgálni. Ehhez segítséget nyújt Nagy Sándor és Réthy Endréné definíciója, mivel Ők ketten egy letisztult és elterjedt fogalmat vezettek be.

Nagy (1981:53) szerint az iskolai tanulás valójában művelődési folyamat: a személyiség alakítása-önalakítása érdekes ismeretek feldolgozása útján, a modern társadalmi kultúra alapvető javainak minél nagyobb aktivitással, a gondolkodás és cselekvés minél teljesebb egységben történő asszimilálása. Nagy (1983:5) definíciójában a tanulás fogalma-kifejezetten pedagógiai megközelítésben az alábbi elemeket foglalja magába: az ismeretek tanulása; az ismeretek alkalmazását biztosító műveletek tanulása; a különböző gyakorlati cselekvések (pszichomotorikus készségek) tanulása; a gondolkodás elvárásainak (formáinak) tanulása; a társadalmilag kívánatos szociális irányulások és magatartásformák tanulása.

Réthy (1988:62) megfogalmazásában a tanulás a megismerési szükséglet kielégítésének formája és célja, a tudás megszerzési módja, amely a különböző szintű viselkedéseken keresztül realizálódik, s rendszere maga a tanulási tevékenység. Az eredményes tanulás alapfeltétele a motiváció. Optimális esetben a tanulási folyamatot elindító motiváció folyamatosan fennáll a teljes folyamat végéig. Így nincs szükség minden egyes feladat előtt állandó ösztönzésre. A motiváció egy eléggé erősen ingadozó, állandó változásban lévő hatás, ami pillanatról pillanatra ingadozhat. A motiváció az egész tanulási folyamatban fontos szerepet tölt be. Nem elég csak felkeltenie az egyén érdeklődését, hanem a további elsajátításnál is jelen kell lennie.

A tanulási motívum a tanulási tevékenységre készítető, azt megindító és a tanulás közben kialakuló, annak folytatására ösztönző, egy-egy tanulási program egészére és részleteire irányuló motívumok (Csoma, 2002:528; Réthy, 1989).

Réthy (1988:64) szerint a tanulási motiváció a tanuló-környezet-interakció magasan szervezett kognitív, affektív, effektív rendszerén nyugszik. Így a tanulási motivációs folyamatokat a tanuló és környezete között létrejött komplexen irányított interakcióként fogjuk fel. A tanulási motiváción a tanulási tevékenységre készítető belső feszültséget értjük, mely a tanuló és az iskolai követelmények kapcsolatának rendszerében formálódik. A tanulási motiváció olyan belső feszültségnek tekinthető, amely irányítja a tanulási tevékenység egész folyamatát.

A tanulási motiváció a külső és belső ösztönzők kölcsönhatásában alakul ki, a tanuló-környezet rendszerében. Szituációfüggőnek és tanulhatónak tekinthető, hiszen a speciális tapasztalatoktól folyamatosan változóban van. A tanulás és a motiváció közötti kapcsolatban feltételként jelenik meg, hogy motiváció nélkül nincs tanulás (Réthyné, 2003).

Kósáné és munkatársai a motivációnak alapvetően 2 típusát különböztetik el: a belső motivációt és a külső motivációt. A belső motiváció (intrinzik) olyan belső indíttatás, amely minden tanulási tevékenységben megjelenik, valamint a tárgyra irányuló érdeklődésben, kíváncsiságban pedig felszínre kerül. A motiváció másik típusa pedig a szekunder (extrinzik) motiváció, amely olyan külső indíték, amely a cselekvés tárgyától általában független. Ilyen például a dicséret, a jutalom, az érdek, a büntetéstől való félelem. A tanulás motiválásában mindkét típus fellelhető, de a stabil, eredményes tanuláshoz a belső motiváció járul hozzá (Kósáné – Porkoláb – Ritoókné, 1984).

A motiváció típusait illetően Réthyné 1980-as évek végi munkáiban három, majd 2003-as munkájában négy típusát különbözteti meg a tanulási motivációnak pedagógiai megfontolásból:

1. A beépült (internalizált), belső tanulási motiváció az alatt a szocializációs folyamat alatt alakul ki, amely az ember egész életét végigkíséri, egészen gyermekkortól az időskorig. Az internalizált motívumok olyan hajtóerők, amelyek az egyéni értékrenden belül a személyiséghez kapcsolódnak. Pl.: kötelességtudat, erkölcs, becsület, lelkiismeret. Ennél a motívumnál a pozitív eredmények megerősítik, a kudarcok viszont gyengítik a tanulási motivációt.
2. A belső (intrinzik) tanulási motiváció kiinduló pontja lehet a feladat, a tevékenység, a feladathoz kapcsolódó kíváncsiság vagy érdeklődés. Itt hajtóerővé maga a feladat válik, a tanuló saját örömszerzés céljából igyekszik az ismereteket elsajátítani.
3. A külső (extrinzik) tanulási motiváció a belső indíttatásoktól (pl.: érdeklődés, kíváncsiság, lelkiismeret, erkölcs) függetlenül valamilyen külső hatás következtében alakul ki. Az extrinzik motiváció szociális jutalmak (pl.: jó jegy, tanári dicséret) megszerzésének érdekében vagy negatív következmények (pl.: büntetés) elkerüléséért jön létre. A külső motivációs tényezők kevésbé tartósak, hiszen jutalomért kevesebb erőfeszítést teszünk, mint saját örömszerzéséért. A külső motiváció akkor

bizonyul a leghasznosabbnak, ha a tevékenység végzésében az egyén egyáltalán nem motivált.

4. A presztízsmotiváció a belső és a külső motiváció között helyezkedik el. A tanulót az énérvényesítés és a külső versenyhelyzet motiválja, elsősorban hosszútávú tevékenységek esetében, melyek gyors eredményekkel járnak együtt (Réthyné, 2003).

Csoma (2002) az iskolai felnőttoktatásban elvégzett vizsgálatokra alapozva a tanulást megindító motívumokat három nagy csoportra osztja.

- Az ún. egzisztenciális indítékok. Az egzisztenciális érdek természetesen összefonódik egy sor más motívummal, és önmagában is elég differenciált.
- A motívumok másik csoportját az ún. presztízsz motívumok alkotják. Tehát a mobilizációs lehetőség vagy cél, az életfeltételek javulása, a munka által az egyénnel szemben támasztott követelmények – mind nagyon fontosak a tanulási kedv kifejlődése szempontjából.
- A motívumok harmadik csoportjába a korábbi művelődés során kialakult érdeklődés és tanulási vágy kap helyet.

A felsorolt három motívumcsoport nem a művelődés–tanulás indításához köthető, hanem a zártrendszerű, kötött, huzamosabb ideig tartó tanulás vállalásának motívumait foglalja össze. Azok a vizsgálatok, amelyek erre a tipizálásra vezettek itthon és külföldön, az iskolai felnőttoktatás irányába induló továbbtanulást vizsgálták. A három motívumcsoport nem „tisztán”, nem önmagában jelenik meg a vizsgálatokban, hanem egymással összefonódva. Egy-egy ember motivációs bázisa a motívumok egész rendszerét tartalmazhatja, amelyben a felsorolt csoportokhoz tartozó motívumok keveredhetnek egymással (Csoma, 2002:78)

Sz. Molnár (2009) Boshier véleményét vette alapul véve a felnőttek esetében ösztönző tényezőként az alábbi csoportokat emeli ki:

- „A társas kapcsolatok keresése”: A csoportban történő tanuláskor alkalom nyílik új emberi kapcsolatok, esetlegesen barátságok kialakítására.
- „Társas ösztönzés keresése”: Az egyedüllét, az elhagyatottság, az unalom stb. mind kiváltó okai lehetnek az ismeretszerzésnek, hiszen az ember érző lény, akinek szüksége van a külvilággal mindennapos kapcsolatokra.
- „Szakmai előrelépés”: A legfőbb kiváltó ok lehet. Hiszen a munkahely kulcsszerepet játszik az egyének és családjaik életében. A munkahelyszerzés, a munkahely megtartása, a munkahelyi előrelépés mind szükségessé tehetik a tanulást.
- „Közösségi munka”: A mások segítségével folytatott tevékenység következtében is kialakulhat tanulás.
- „Külső elvárások”: Létrejöhét nem önkéntes tanulás. A családi/ munkahelyi kényszer által kiváltott tanulás magában hordozza annak a veszélyét, hogy a tanulási folyamat nehézségek következtében csökken/ megszűnik.
- „Tudásvágy”: Az egyik fő motiváció lehet a tanulás kedvéért folytatott tanulás, hiszen ennek alapja a kíváncsiság, a tájékozódás és az ismeretszerzés.

Zrinszky (2005) és Maróti (2005:213) szerint bármilyen motívum következtében jön is létre a felnőttkori tanulás, annak a tartósságát és eredményességét az a tény befolyásolja, hogy mennyire képes a felnőtt tanuló az érzelmeit, a gondolkodását, az akaratát és cselekvését a tanulás céljainak elérése érdekében mozgósítani. Központi szerepe van az extrinzik és az intrinzik motivációs tényezőknek, a személyes tapasztalatoknak, a tanulási múltnak, a tanulási stratégiának és az információ feldolgozásához kapcsolódó tényezőknek (pl.: tudatos gondolkodás, emlékezeti működés stb.).

Kocsis szerint a motiváció, a felnőttkori tanulás hatékonysága attól függ, hogy benne az „életkori kopásnak kitett” és a „stabil” összetevőknek milyen konkrét működési szerveződése szükséges, ezek milyen hatásfokúak, mennyire képesek más tényezők hiányos működését ellensúlyozni. E meghatározó tényezők közül különös jelentőségű a motiváció, amelyben a személyiség tanulás iránti érdekeltsége, érdeklődése, belső igényessége, beállítottsága és tanulási szándéka jelenik meg. Befolyásával képes a személyiség tanulásra való erőteljesebb ráhangolására és az életkorral esetleg rigidebbé (merevebbé) váló képességek negatív hatásának ellensúlyozására is (Kocsis, 2006: 114).

Bábosik-Bábosik véleménye alapján a motiváció a frusztrációval ellentétes hatást jelent, vagyis azt, hogy érvényesülni engedjük, nem pedig korlátozzuk az egyén szükségletét vagy szükségleteit. A motiválás nem mást jelent, mint az egyén már meglévő szükségletének vagy szükségleteinek bekapcsolását az általa végzett tevékenység folyamatába. A „bekapcsolás” ebben az esetben úgy értendő, hogy engedjük érvényesülni ezeket a szükségleteket a tevékenységi folyamatban, s ezáltal tesszük a tanuló számára vonzóvá a tevékenységet, őt pedig nyitottá a tevékenység nevelő – formáló – fejlesztő hatásai iránt. Ha az úgynevezett „bekapcsolás” ellenkezőjét végezzük, akkor negatív következményekre számíthatunk. Ennek oka, hogy egy már meglévő szükségletünk frusztrációja negatív hatással van egy új vagy egy fontosabb szükségletünkre. Például: a folyamatos kudarcélmény, amelynek negatív hatása miatt a tanuló érdeklődése és új ismeretszerzés iránti vágya lelkad, vagy egy időre meg is szűnik (Bábosik - Bábosik, 2006:106).

Vizsgálatunkban a Csoma által megállapított motívumcsoportokra vonatkozóan igyekszünk feltárni a vizsgálatba bevont felnőtt tanulók ösztönzőit.

Vizsgálatok a témában

Számos empirikus kutatást is találunk a témában, amelyek általában egy-egy korosztály, egy-egy képzési szinten tanulók vagy egy-egy terület pl. nyelvtanulás ösztönzőinek és folyamatának vizsgálatára irányulnak, itt megemlíthetjük Dörnyei (1996), Török (2006), Györgyi (2003), Kerülő (2008, 2009, 2010), Engler (2014) munkáit. A hazai motivációkutatók közül többen vannak, akiknek a kutatásuk középpontjában nem a tanulási motiváció áll, hanem pl. a felnőtt tanuló jellemzői, de ahhoz, hogy a felnőtt tanulást

jellemezzék, több esetben figyelembe kell venni a motivációs tényezőket. A következő részben ilyen vizsgálatokat mutatunk be.

A felnőttek tanulási motívumai című kutatást Kerülő (2006) vezetésével 2005 februárjában készítették nyíregyházi főiskolások körében, akik levelező képzésben végezték a művelődésszervező szakot. Kérdőíves vizsgálatot folytattak, ahol 388 kérdőívet töltettek ki, az akkori 450 hallgató közül.

A vizsgálat célja az volt, hogy megismerjék a hallgatókat jellemző tanulási motívumokat, valamint azokat a tényezőket és okokat, amelyek segítik vagy nehezítik a tanulást. A megkérdezett hallgatók nemek szerinti megoszlásban 74%-ban nő és 26%-ban férfi volt. Életkort tekintve a megkérdezettek háromnegyede 35 évnél fiatalabb. Foglalkozási státuszt illetően pedig 83%-ban aktív dolgozó.

Ebből a felmérésből kiderül, hogy a hallgatók a tanulást ösztönző motívumokat elsősorban a munka világában helyezik el. Legfontosabbnak tartják, hogy a tanulásba fektetett energia, megtérüljön majd a munka során. Továbbá a tanulási tevékenységet ösztönzi a munkahely megtartása (44%), - A tanulásra stabilizációs tényezőként a 35 év felettiek tekintenek. - a magasabb pozíció (40%), vagy éppen az állás reménye (16%). A tanulási folyamatot fenntartó kiemelkedő tényezők a vizsgálat alapján a sikerélmény (pl.: külső elismerés, jó érdemjegy), az önbizalom és az érdeklődés. Ezzel szemben a tanulást hátráltató tényezők főként az egzisztenciális tényezőkkel függnek össze. Ide sorolhatjuk az önbizalom- hiányt, a kudarcélményt, a magas elvárásokat, az irreális célokat és az időzavart (a munkahely és a család viszonylatában). Különösen megnehezíti a tanulást, ha a képzésben résztvevőre az oktató nem felnőttként tekint, és nem veszi figyelembe, hogy családja, munkahelye van. A felnőtt tanulóknak azzal a nehézséggel is szembe kell nézniük, hogy a munkahely sokszor hátráltatja a tanulását. Pl.: nem engedik el vizsgára; konzultációra; szabadságra, a vizsgára való felkészüléshez. A megkérdezett hallgatók 80%-a szerint a munkahelye negatív véleménnyel van főiskolai tanulmányairól. Egyesek titkolják, hogy felsőoktatási intézménybe járnak.

Összegzésképpen a kutatás eredményei segítséget nyújtanak ahhoz, hogy az intézmények megismerjék és megpróbálják kielégíteni a képzések iránti igényeket. Az elégedett tanuló lehet az adott intézmény legjobb marketingje. A kutatásból az a szemléletváltás is kiderül, mely szerint a tanulók nem kötik életkorhoz a tanulást (Kerülő, 2006).

Török (2008) A felnőttkori-tanulás országos reprezentatív felmérés alapján című kutatásának fő célja nem a felnőtt tanulók motivációinak meghatározása, de a felnőttkori tanulás pontos jellemzéséhez a motivációik felderítése alapvető feladat. Ezért kitért rájuk, elemezte és rangsorolta őket. A kutatás célja, hogy megismerjék a felnőtt lakosság aktivitását a tanulásban. Elkülönítette a tanulásra serkentő, motiváló és a hátráló, akadályozó tényezőket. A felmérés során 1200 18 évnél idősebb személyt vizsgáltak 2005 decemberében. A vizsgálat során kiderült, hogy a felnőttek tanulását, tanulási aktivitását nagymértékben befolyásolja, hogy a tanulási eredmény milyen kedvező hatással van az egyén élethelyzetére, munkaerő-piaci viszonyaira, jövedelmi hátterére. Ezek szerint a felnőttek nagytöbbsége önszántából csak akkor tanul, ha tudja, hogy a tanulás következtében alkalmazzák, magasabb beosztásba kerül, több pénzt fog keresni. Aktivitásra késztető tényező még az, hogy a választ adók fele gondolja úgy, hogy végzettségük elértéktelenedik, elavul. Mégis sokan közülük (41%) úgy vélik, hogy a tanulásba fektetett erőfeszítés nem térül meg, tehát nincs elég erős motivációjuk a tanulásra. A kutatás szerint a legfőbb tanulási motívum az, hogy az emberek félnek attól, hogy elveszítik munkahelyüket. Igazából ez egy kényszermagatartás, és sok kudarcot szülhet akkor, ha a tanulás ellenére más okból kifolyólag mégis munkanélkülivé válnak. Ekkor a legtöbb ember úgy érzi, hogy felesleges volt tanulni, és egy életre elmegy a kedve a tanulástól. E fő motivációs tényező helyett, sokkal jobb lenne, ha az emberek azért tanulnának, hogy magasabb beosztásba kerüljenek, új és jobb munkát keressenek, javuljon az önértékelésük. A kutatásból megtudhatjuk, hogy van egy olyan réteg hazánkban (10-15%) amely ellenáll, passzivitást mutat a tanulás iránt. Ennek a rétegnek a tanulási motivációját lehetne növelni, meg kellene mutatni a tanulásban és a megszerzett tudásban rejlő lehetőségeket. Rá kellene világítani, hogy a tanulásba fektetett idő többszörösen megtérül, mindenféleképpen javítja az életminőséget. Sokak szerint (42%) könnyebb lenne bekapcsolódni a felnőttoktatásba, és nagyobb lenne a részvétel, ha maguk oszthatnák be az idejüket, és a képzés ideje is rugalmasabb lenne. Sokan szeretnék saját maguk megválasztani a tanulási tempójukat (32,2%) és a tanulás módszerét (25,8%). A felmérés rávilágít egy a napjainkban egyre aktuálisabb problémára. Az információs és kommunikációs technológiák rohamos fejlődése eléggé szétválasztja a tanulókat. Most azokra gondoljunk, akiknek van otthon számítógépe, internet hozzáférése, CD lejátszója, és

akinek nincs. Ez az ellentét eléggé kiéleződik, és nagy problémákat szül. Hiszen pont azok nem tudják kihasználni a technológiák fejlődéséből származó előnyöket, akiket nehéz visszahozni, bent tartani a tanulásban, mivel többen közülük már gyermekkorukban lemorzsolódtak az iskolából. Nagytöbbségük az alacsony végzettségük miatt még mindig hátrányos helyzetben van, és nincs lehetőségük például arra, hogy internetezzenek, segédanyagokat töltsenek le. Így manapság sokkal nehezebb tanulniuk, hiszen az oktatás egyre jobban kapcsolódik az új technológiák alkalmazásához (CD, számítógép, internet). Emiatt nehezebb visszahozni ezt a réteget a tanulásba, ezáltal nehezebb ösztönözni, motiválni is őket, hiszen sokan közülük úgy érezhetik, hogy úgysem tudják megtanulni, elvégezni a feladatot, és a többiek, akik otthonaikban is hozzáférnek ezekhez a technikákhoz, előnyben vannak. Összegezve tehát a kutatásból kiderül, hogy a fő tanulási motívum felnőttkorban a munkahely elvesztésétől való félelem.

Fehérvári (2000) Egy hallgatói vizsgálat tapasztalatai elnevezésű kutatásában az iskolarendszeren kívüli képzésben résztvevőket vizsgálta. A kutatásban tanulmányozta a tanulók tanulási motivációit is. A kutatás 1998-ban az Oktatókutatási Intézetben készült, 5 település összesen 25 képző intézmény közreműködésével. A vizsgálat kérdőíves adatfelvétellel történt. 701 kérdőívet töltettek ki, egy-egy intézményem belül a tanfolyamokat véletlenszerűen választották ki. Kutatásunkhoz a vizsgálatból a képzésben résztvevők tanulási motivációiról szóló rész hasznos és feldolgozható. A felmérésből kiderül, hogy a hallgatókat négy fő ok motiválta a képzésben való részvételben: a szaktudásbővítés, az állás reménye, a szakma iránti érdeklődés, és a bizonyítvány megszerzése. Ezeket az okokat faktoranalízissel elemezték, így öt fő motívumot kaptak. Az első faktor a „kell a papír”: Ide olyan válaszok tartoznak, mint a „bizonyítvány miatt”, „kötelezték rá”. A második faktor a szaktudásbővítés. A harmadik a karrierépítés: A képzésben résztvevőket a jobb állás reménye és a munkahelyi előmenetel motiválta. A negyedik motívum a „cége beiskolázta” vagy „még nincs szakmája”. Az ötödik motívumba tartoznak azok, akik vállalkozást akarnak indítani, vagy szaktudásukat bővíteni. A vizsgálatból kiderül, hogy a meghatározott faktorok összefüggésben vannak a tanulók iskolai végzettségével. Tehát az alacsonyabb végzettségűek főként a bizonyítvány, szakma megszerzését, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők a

karrierépítést, munkahelyi előmenetelt tartják szem előtt, amikor képzést választanak. A szakmunkásokat általában a vállalkozás indítása motiválja. A kutatásból megtudhatjuk, hogy annak ellenére, hogy sokan a képzési piac túlkínálatáról beszélnek, a hallgatók válasza ezzel ellent mond. Harmaduk kényszerből választotta a képzést, amiben jelenleg részt vesz, mivel a közelben nem indult máshol ilyen tanfolyam vagy nem tudott róla. Sokan azért járnak az adott képzésre, mert az volt nagyobb mértékben támogatott.

Összegzőként elmondhatjuk, hogy mint sok más kutatásban, ahol a tanulási motivációt vizsgálták, itt is a legjellemzőbb motívum a munkahely elvesztésétől való félelem, valamint a jobb állás reménye és a magasabb jövedelem elérése. Ezek a tényezők általában az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők tanulását motiválja. A felsőfokú végzettségűeket motiválja, hogy új, érdekes ismereteket tanulhatnak, bővíthetik szaktudásukat, feljebb léphetnek a munkahelyi hierarchiában. A kutatás többi részéből megtudhatjuk, hogy a képzésben résztvevők 51,7%-ának oktatását a Munkaügyi Központok finanszírozták részben vagy teljesen. Tehát elég erősen motiváló tényezők a Munkaügyi Központokban kérhető támogatások, hisz főleg a hátrányos helyzetben lévők önértékeléséből nem tudnák fizetni képzéseiket, így valószínűleg nem is vennének részt benne, pedig a legnagyobb szükségük nekik van az oktatásra.

Külföldi motivációkutatások. Egyik vizsgált kutatásunk az OECD kutatási programja (Mihály, 2003), melynek tömören megfogalmazott témája az, hogy hogyan tanulnak a felnőttek. A program 1996 januárjában került elhatározásra, az oktatási miniszterek együttműködésével. Majd 1997 októberében csatlakoztak a munkaügyi miniszterek is ehhez a felnőttoktatásról szóló vizsgálathoz. Még meg kell említenünk, hogy 1998-ban az Amerikai Egyesült Államok Oktatási Minisztériumának közreműködésével konferenciát tartottak „How Adults Learn?” (Hogyan tanulnak a felnőttek?) címmel. Végül a már említett minisztériumok mellett csatlakozott a foglalkoztatási, munkaügyi és szociális bizottság is. Így közösen elindították a felnőttek tanulásával foglalkozó összehasonlító felmérést. A vizsgálatban az országok önként vehettek részt. A jelentkező országok a következők voltak: Dánia, Finnország, Norvégia, Spanyolország, Portugália, Kanada, Svédország, Svájc és Anglia. A felmérést összesen 27 szakember, és az OECD-titkárságának tagjai végezték. A vizsgálat 1999 júniusában kezdődött és 2001 novemberében ért véget.

De fontos közölnünk, hogy 2001 novemberére már a teljes összehasonlító elemzés is elkészült. A kutatás során problémák adódtak a felnőtt fogalom jelentésével, ugyanis az egyes országok más-más tartalmakat tulajdonítanak ennek a definíciónak. (Pl.: Dánia-életkori megkülönböztetés) Arra a kérdésre válaszolva, hogy miért tanulnak a felnőttek? – a felmérés eredményei a következők: 1. munkahelyi követelés, elvárás, hogy szakmai képzésen vagy átképzésen vegyen részt 2. "második esély" iskolái (oktatásból kimaradt (fiatal) felnőttek képzése, oktatása) által elvégezhető képzések iránti igény 3. magasabb jövedelemforrás elérése valamilyen képzés megszerzésével 4. olyan munkahelyen dolgozik, ahol nem jut hozzá ahhoz a neki megfelelő képzéshez, ami a „nagyobb” cégeknél rendszeres 5. bevándorlóként nélkülözhetetlen számára a tanulás, mert így nagyobb eséllyel jut munkához 6. fogyatéka miatt speciális munkahelyen szeretne dolgozni A kutatás egy másik motivációval kapcsolatos eredménye szerint: minél magasabb iskolázottsággal rendelkezik valaki, annál valószínűbb, hogy ő felnőtt fejjel is tanulni fog. De ha valakinek alacsonyabb az iskolázottsága, akkor annál kevésbé valószínűbb, hogy ő felnőttként újra tanulni kezdjen. Ezzel együtt egy másik összefüggésre is felfigyeltek a szakemberek. Még pedig, hogy a felnőttek tanulási kedve függ a foglalkozásuktól és a fizetésük nagyságától. Az úgynevezett „fehérgallérosokról” elmondható, hogy ők felnőttként nagyobb számban tanulnak, mint az úgynevezett „kékgallérosok”. Sőt fontos eredmény az is, hogy a „kékgallérosok” közül is csak a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők tanultak felnőtt éveik során. Egyértelmű megállapítás az is, ami a béreket illeti, ugyanis itt is az figyelhető meg, hogy aki magasabban képzett az felnőttként is „beül az iskolapadba”, de aki alacsony bért kap az kevésbé. De ha tanul is, akkor is a magasabb jövedelem elérésének céljából. A felnőttek tanulásra való ösztönzése a jövőt tekintve. A szakértők a következő területektől várnak lehetőséget arra, hogy a felnőtteket még jobban motiválni lehessen a tanulásra. 1. A felsőfokú képzések kötelezővé tétele, vagy legalábbis a jövőbeli tanulmányok alapjaként tekinteni. 2. Tudatosítani kell a tanulás kötelezőségét 3. Valamilyen formában mindenkinek részt kell vennie az élethosszig tartó tanulás rendszerében 4. A média segítségével meg kell szólítani azokat, akiknek szüksége lenne a tanulásra 5. olyan képzéseket kell létrehozni, ahol a tanulás inkább szórakozást jelent. (szeretnénk meg az emberekkel a tanulást) 6.

Biztosítani kell, hogy az emberek befejezzék a képzéseket, amelyeket elkezdtek. 7. A munkahelyeknek igazodniuk kell a munkavállaló képzéseihez 8. Népszerűsíteni és biztosítani kell az e-learninget, stb.

Egy másik nemzetközi vizsgálat az UNESCO Oktatási Intézete által kiadott felnőtt tanulói életútinterjúkat tartalmazó tanulmány, az Ezen az úton érkeztem című interjúkötet (2008). Az interjúk összegyűjtésében segédkeztek a Nemzetközi Felnőtt Tanulók Hete résztvevői. Magyar fordításban 2005-ben jelent meg. Az interjúgyűjtemény sokféle célt hordoz magába. Sok olyan felnőtt tanulónak segíthet, aki a különböző felmerülő nehézségek miatt feladni kényszerül a tanulást. Ez a munka motivációként is szolgál a már tanuló, vagy a tanulást még csak fontolgató felnőttek számára. A kiadvány irányt mutat és segítséget nyújthat a tanároknak, oktatóknak, intézményeknek. Bemutatja a tanulók hozzáállását a tanuláshoz, nehézségeiket, ezáltal segít közelebb kerülni a felnőtt tanulók világához. Az interjúk 14 európai országban készültek.

A kiadvány 27 életutat mutat be. Sikerességét annak köszönheti, hogy az alanyok nyíltan, tabuk nélkül mesélik el sokszor megrázó élettörténeteiket, megismerkedésüket a felnőtt tanulással. Mivel felnőttekről van szó, megtudhatjuk előzetes tanulási tapasztalataikat, motivációjukat, kudarcaikat, és sikerélményeiket. Erősen ösztönző interjúk, mivel olyan életutakat mutat be, melyek a tanulással való összekapcsolódásuk révén teljessé, sikeressé váltak. Az interjúk összegzése, kiértékelése. Legtöbbjüknek kezdetben negatív tapasztalataik voltak a tanulás terén. A legtöbben lemorzsolódtak az iskolából. A környezetük és hátrányos helyzetük miatt sokan még az általános iskolát sem fejezték be. Találkozhatunk olyan interjúkkal, amelyben a tanulók pozitív élményekről számolnak be a gyermekként eltöltött iskola évekről. Ők általában diplomával rendelkeznek. Mivel a diplomások tanulmányaikat egy régebbi rendszerben folytatták, sokuknak szembe kellett nézniük a társadalmi, rendszerbeli változásokkal, melyek hatására tudásuk elavultnak bizonyult, munkahelyük, ahol már több tíz éve dolgoztak, megszűnt, átalakult. Vannak olyanok, akik különböző tanulási rendellenességük miatt (pl. diszlexia), vagy testi fogyatékoságuk miatt kényszerültek abbahagyni tanulmányaikat fiatal korban. A felnőttoktatás olyan lehetőségeket adott számukra, melyek révén újra a társadalom „teljes jogú” tagjaivá válhattak. Végzettségüket tekintve is elég heterogén a minta.

Felük rendelkezik valamilyen végzettséggel és ugyanennyien vannak, akiknek nincs semmilyen végzettségük. A legfőbb motivációs tényező a megfelelő munkában való elhelyezkedés reménye. Ez főleg azoknál figyelhető meg, akik már hamar lemorzsolódtak az iskolából. Ők csak később szembesültek a problémával, hogy végzettség nélkül nem alkalmazzák őket. A legtöbb európai országban az ilyen tanulók be tudják pótolni lemaradásukat. Sokan közülük az általános ismeretek megtanulása után szakmát szereznek vagy érettségit, majd főiskolára egyetemre járnak. Az interjúalanyok között is sokan vannak, akiknek bár van szakmájuk, és sokáig el is tudtak benne helyezkedni, mégis valamilyen váratlan esemény miatt munkanélkülivé váltak (pl. betegség, munkahely megszűnése).

Találkozhatunk olyan interjúkkal, melyekben a felnőttek hobbiként – főként nyugdíjazás után –, vagy valamilyen lelki krízisválság következtében fordulnak a tanuláshoz. A fő motiváció itt már nem a presztízstényezők, hanem hogy valamilyen módon kapcsolódjanak, társas kapcsolatokat alakítsanak ki. Valamennyi interjúban szerepel az is, hogy a tanulás során nőtt önértékelésük, önbizalmuk. Ez nagyon lényeges, mert sokan, akik munkanélkülivé válnak, azt hiszik, hogy már nem fontosak, és a társadalmi szereposztás periferiájára helyezik magukat. Az tanulás és a megszerzett tudás növeli az önértékelést, önbizalmat, ezáltal újabb célokat, feladatokat tűznek ki maguk elé, bátran próbálkoznak munkába állni. Érdekes módon egy-két esetben a fő tanulási motívum az volt, hogy a felnőtt, a gyerekei példaképévé akart válni. Szégyenérzete volt amiatt, hogy még a házi feladatokat sem tudja kijavítani. Tanulmányai befejeztével úgy gondolta, hogy megfelelő példa lesz gyerekeinek, hogy a tanulás és a tudás egész életen át végigkíséri az embert, és hogy nélkülözhetetlen. Valamennyi interjúban szerepel a tanárok támogató, segítő magatartása. A tanulókra ez nagyon ösztönző hatást gyakorolt. Hálásak és többek szerint, ha a tanárok nem lettek volna ilyen türelmesek és segítőkészek, ismét feladták volna a tanulást. Ösztönző hatásként számoltak be még az erős csoportkohézióról. A képzéseken sok egymáshoz hasonló életút találkozott, ennek hatására igazán bensőséges kapcsolatok alakultak ki. Az egyes csoportokba, osztályokba járók segítették, biztatták egymást. Sok esetben ösztönzőleg hatottak az iskolákban, tanfolyamokon, önkormányzatokon igényelhető pénzbeli támogatások. Hiszen többen a tanulás mellett nem tudtak dolgozni, így támogatás nélkül abbahagyták volna a tanulást.

Azoknak a tanulóknak, akik munka mellett tanultak, sokat segített, hogy a munkahelyen toleránsak voltak velük szemben. Fontos ösztönzőként szerepel még a család, és a szűkebb környezet, akik támogató magatartásukkal segítették a tanulókat. Valamennyien tanulmányaik befejezése után el tudtak helyezkedni. Sok esetben a tanulók nem hagyták abba a tanulást, van, aki egyetemre, főiskolára, és van, aki további tanfolyamokra jár. Mindannyian sokat kaptak a tanulástól. Pozitív élményekkel gazdagodva számolnak be a felnőttként eltöltött iskola évekről. Úgy vélik, hogy nagyszerű lehetőségek tárulkoznak azok elé, aki tanulnak.

A kutatás módszerei

Kvantitatív kérdőíves felmérést végeztünk saját készítésű kérdőívvel. A kérdőív a mellékletben elérhető. SPSS program segítségével elemeztük az adatokat, egy- és többváltozós elemzéseket is alkalmaztunk.

A vizsgálat alanyai a hazai és partnerországi felnőtt tanulók. Felnőtt tanulónak azt tekintjük, aki a vizsgálat idején vagy az azt megelőző 12 hónapon belül valamilyen típusú felnőttképzésben részt vett, felnőtt tanulási tevékenységet végzett. A nemzetközi vizsgálatok, pl. EUROSTAT Adult Learning Statistics Felnőtt Tanulás Statisztikái 12 hónapos (AES – Adult Education Survey) és 4 hónapos (Labour Force Survey (LFS)) időintervallummal dolgozik. Ezekben a vizsgálatokban a résztvevők arányát nézik és vetik össze az EU tagországok összehasonlításában ilyen időintervallumokban. A mi esetünkben nem a részvételi arányok voltak a fontosak, hanem azért vettük alapul a 12 hónapot, mert azt szerettük volna, ha viszonylag közeli élménye van a tanulásról a válaszadónak, frissek a felnőtt tanulási tapasztalatai.

A megkérdezettek a partnerintézményeinkkel kapcsolatban álló felnőttek, elérési mintának nevezhető a mintánk, nem reprezentatív, azonban a célunknak, hogy megismerjük a szervezetek hatókörében lévő felnőttek tanulási sajátosságait, megfelel. A partnereink hasznos információkat kaphattak a vizsgálat eredményei révén a jövőbeni tevékenységeik tervezéséhez.

A vizsgálat során a tanulási motivációkat és akadályokat vizsgáltuk. A felnőtt tanulás formáira, módszereire, helyszíneire, a felnőttek tanulási igényeire, a tanultak hasznosíthatóságára fókuszáltunk. Próbáltuk azt megvizsgálni, hogy

milyen háttérváltozók (nem, életkor, iskolai végzettség, ország, településnagyság stb.) befolyásolják ezeket. A felnőtt tanulás során elsajátított ismereteket és készségeket hogyan használják és hol (családi környezetben, munkahelyen és helyi közösségekben); hogyan befolyásolják, befolyásolhatják a képzések a munkaerő-piaci részvételt, jövedelmet, egészségi állapotot, a társadalmi és politikai részvételt.

Hivatkozott források:

- Bábosik István – Bábosik Zoltán (2006): A motiválás szerepe és alkalmazása a felnőttoktatás folyamatában. In Koltai Dénes és Lada László: Az andragógia korszerű eszközeiről és módszereiről. Felnőttképzési Tanulmánykötet, Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest
- Csoma Gyula (2002): Felnőttoktatási sajátosságok. In Mayer József (szerk.): Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban /Problémák, kérdések – megoldások, válaszok. Budapest, OKI 72-105.
- Dörnyei Zoltán (1996): Motiváció és motiválás az idegen nyelvek tanításában. Modern Nyelvoktatás, 4 3-21p.
- Engler Ágnes (2014): Hallgatói metszetek. A felsőoktatás felnőtt tanulóí. Debrecen, CHERD-H
- Fehérvári Anikó (2000): Az iskolarendszeren kívüli képzés Iskolakultúra 5. szám <http://www.epa.oszk.hu/00000/00011/00038/pdf/tanulm.pdf> 32-48o.
- Györgyi Zoltán (2002): Tanulás felnőttkorban. Budapest, Oktatáskutató Intézet
- Kerülő Judit (2006): A felnőttek tanulási motívumai. Szín – Közösségi Művelődés, 11. évf. 5. sz. 18-21 p.
- Kerülő Judit (2008): A felnőttek tanulási motivációja. In Juhász Erika (szerk.): Andragógia és közművelődés. Felnőttnevelés, művelődés. Acta Andragogiae et Culturae sorozat 21 Debrecen, Debreceni Egyetem 177-186. p.
- Kerülő Judit (2009): Akkor most tanuljak vagy ne? A tanulási motivációról. In Henczi Lajos (szerk.): Felnőttoktató. A felnőttek tanításának-tanulásának elmélete és gyakorlata. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 263-268. p.

- Kerülő Judit (2010): A felnőttkori tanulás gondjai és örömei. In Juhász Erika – Szabó Irma (szerk.): Nemzetnevelés – felnőttnevelés – közművelődés. Debrecen, Csokonai Kiadó – Debreceni Egyetem – KultúrÁsz Közhasznú Egyesület
- Knowles, Malcolm S. (1980). The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy. Englewood Cliffs, NJ: Cambridge Adult Education
- Kocsis Mihály (2006): A felnőttek tanulási motivációi. In Koltai Dénes és Lada László: Az andragógia korszerű eszközeiről és módszereiről. Felnőttképzési Tanulmánykötet, Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest 113-143.
- Kósáné Ormai Vera – Porkolábné Balogh Katalin – Ritoók Pálné (1984): Neveléslélektani vizsgálatok. Budapest, Tankönyvkiadó
- Kozéki Béla (1975): Motiválás és motiváció. Budapest, Tankönyvkiadó
- Maróti Andor (2005): Tanulmányok és előadások a felnőttek képzéséről. Budapest, Nyitott Könyv
- Márkus Edina (2015): Magyarországi pedagógusok továbbképzési tapasztalatai és tanulási tervei. In Pusztai Gabriella - Morvai Laura (szerk.): Pálya - modell: Igények és lehetőségek a pedagógus-továbbképzés változó rendszerében. Felsőoktatás & Társadalom 4. Nagyvárad – Budapest, Partium Könyvkiadó Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó 107-128. p.
- Martinez, Francisca (szerk.) (2005): Ezen az úton érkeztem. Felnőtt tanulói életútinterjúk Európából. Budapest, Magyar Népfőiskolai Társaság
- Mihály Ildikó (2003): Felnőttek tanulása-elméleti és gyakorlati tapasztalatok (OECD kutatás). Új Pedagógiai Szemle <http://ofi.hu/tudastar/felnottek-tanulasa>
- Nagy Sándor (1978) Pedagógiai Lexikon III. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Nagy Sándor (1981) Az oktatáselmélet alapkérdései. Budapest, Tankönyvkiadó
- Nagy Sándor (1983) A tanulás pedagógiai kérdései. Veszprém, OOK
- Réthy Endréne (1988) A tanítás-tanulási folyamat motivációs lehetőségeinek elemzése. Akadémiai Kiadó, Budapest

- Réthy Endréné (1989) Teljesítményértékelés és tanulási motiváció. Tankönyvkiadó, Budapest
- Réthy Endréné (2003): Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul? Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
- Sz. Molnár Anna (2009): A tanuló felnőtt. Pedagógusképzés, 7 évf. 2-3. sz. 199-220 p.
- Török Balázs (2006): Felnőttkori tanulás – célok és akadályok. Educatio, 2. sz. 333-347 p.
- Zrinszky László (2005): A felnőttképzés tudománya. Bevezetés az andragógiába. Budapest, Okker Kiadó
- Zrinszky László (2005): A felnőttképzés tudománya: bevezetés az andragógiába. Budapest, OKKER

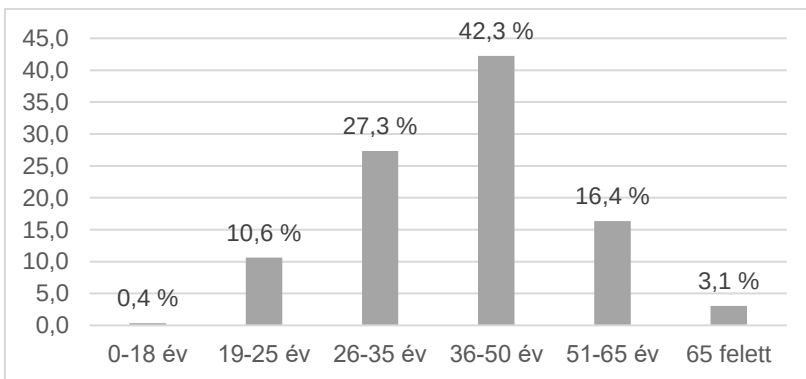
A felnőtt tanulók tanulási motivációit vizsgáló kutatás eredményei¹

A következőkben a válaszadók jellemzésén túl, a kutatási kérdőív fő témakörei szerint elemezzük a vizsgálat során feltárt adatokat, a felnőttkori tanulás sajátosságaival és a tanulási motivációval kapcsolatos kérdésekre, a felnőtt tanulás módszertanára (eszközhasználat, tanulási módok, módszerek), felnőtt tanulás körülményeire (oktatási intézmények, finanszírozás) vonatkozó eredményeket.

A válaszadók legfontosabb jellemzői

A kérdőív kitöltőinek alapadatait tekintve a következő megállapítások tehetők. A válaszadók nagyobb része nő, az 577 fő válaszadóból 449 fő (80,6%), 108 fő (19,4%) férfi. Ha az életkori megoszlást nézzük (1. ábra), azt láthatjuk, hogy legnagyobb arányban, a válaszadók, több mint 40 %-a, a 36-50 év közöttiek közül került ki.

1. ábra: Életkori megoszlás a kitöltők körében (n=556)

¹ A fejezet Márkus Edina és Juhász-Nagy Ibolya közös munkája.

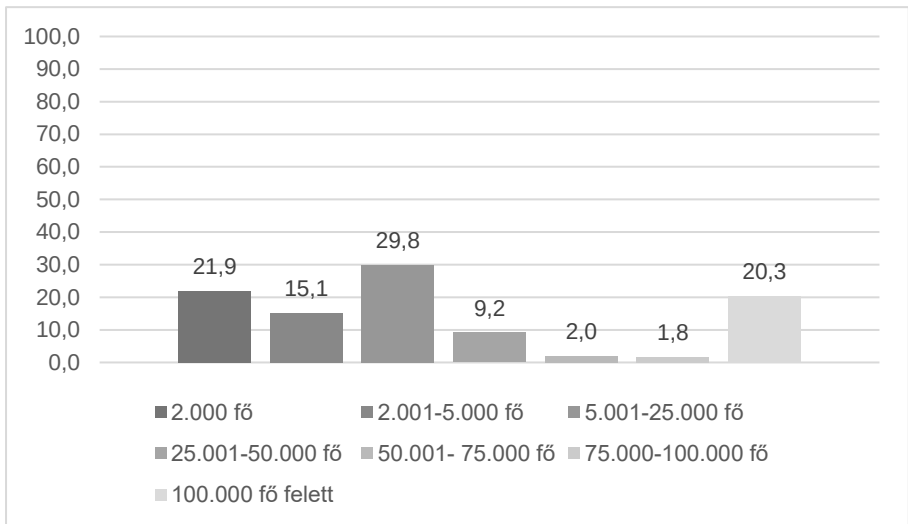
Ha a lakóhelyet nézzük, akkor megállapítható, hogy a kitöltők 39,5 %-a Magyarországon él, 23,5%-a Romániában, 19 %-a Szlovákiában és 17,6 %-a Ukrajnában (a válaszadók közül 0,4%-ot tett ki az angliai lakóhelyet megjelölők aránya (2. ábra).

2. ábra: A kitöltők megoszlása országonként (%)

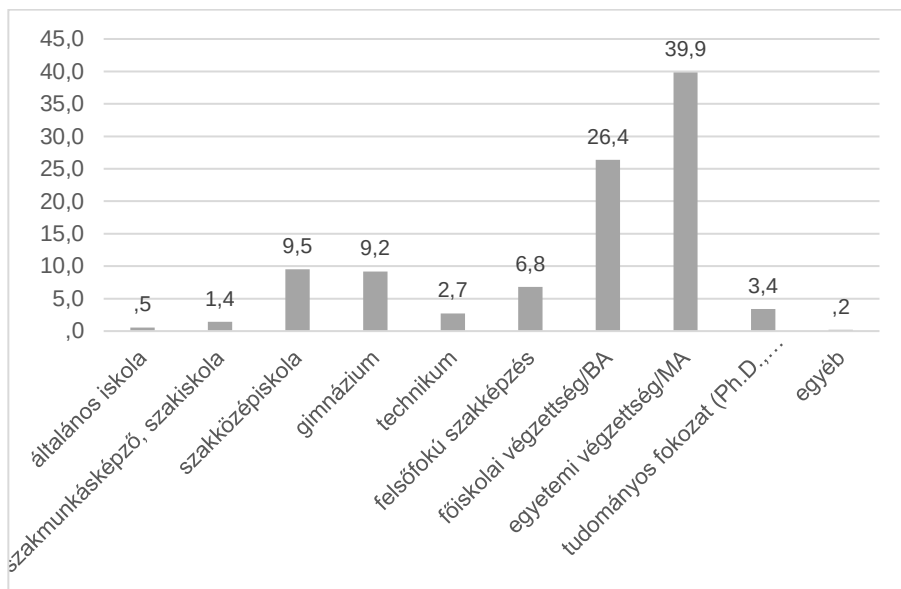

Ha a lakóhely településének nagyságát tekintjük, megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb arányban az 5.001-25.000 fő lakosú településekről vannak a válaszadók (29,8%), de jelentős a 2000 fő alatti és a 100.000 fő feletti településnagyságról is a válaszadók aránya (3. ábra). Tehát relatíve a kisvárosi válaszadók vannak túlsúlyban.

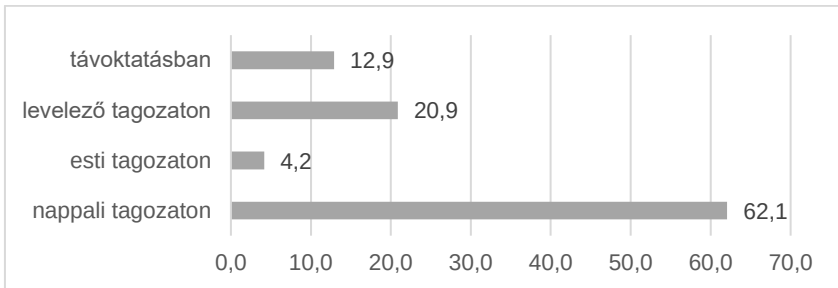
**3. ábra: Lakóhelyek lakosság számának alakulása a kitöltők körében,
% (n=557)**

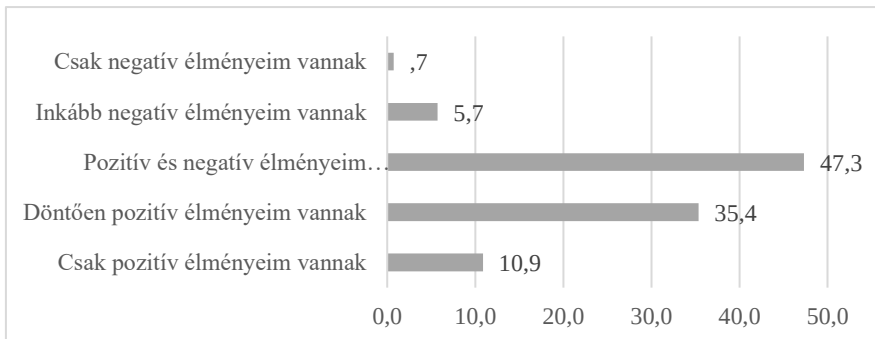
A válaszadók iskolai végzettsége szerint a diplomások vannak jelentős arányban, ez mindenképpen hatással lehet a tanulási motivációra és módszerekre, így az erre vonatkozó kérdések esetében ezt figyelembe vettük (4. ábra).

4. ábra: A kitöltők legmagasabb iskolai végzettségének alakulása, %

Megkérdeztük a válaszadókat, hogy milyen tagozaton szerezték a legmagasabb iskolai végzettségüket. Elmondható, hogy közel 40%-uk nem nappali tagozaton, tehát feltehetőleg felnőttként tette ezt meg. Ez azért fontos nekünk, mert így lehet tapasztalatuk a felnőtt tanulás ösztönzőiről, akadályairól, módszereiről, amelyek a vizsgálatunk központi kérdései közé tartoznak.

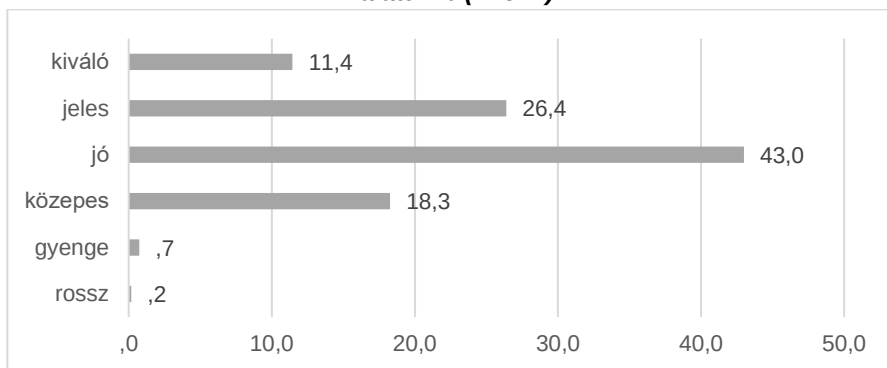
5. ábra: Legmagasabb iskolai végzettség megszerzése - tagozat, % (n=551)

Kíváncsiak voltunk arra, hogy milyen módon értékelik az iskolai életútjukat a válaszadók a sikeresség szempontjából. Az eredményekből (6. ábra) láthatjuk, hogy a megkérdezettek közel fele döntően pozitív, vagy csak pozitív élményekkel rendelkezik, emellett a pozitív és negatív élmények egyaránt vannak kérdésre válaszolóknak 47,3 százalékban jelennek meg. Ez alapján azt mindenképpen elmondhatjuk, hogy a felnőttkori tanulást választók esetében mindenképpen fontos szerepe van az előzetes tapasztalatoknak, és valamilyen módon volt pozitív tanulási tapasztalatuk az iskolai évek alatt. Feltehetően ez fontos feltétele lehet annak, hogy felnőttként is tanulni kezdjenek.

6. ábra: Iskolai évek sikeressége, % (n=543)

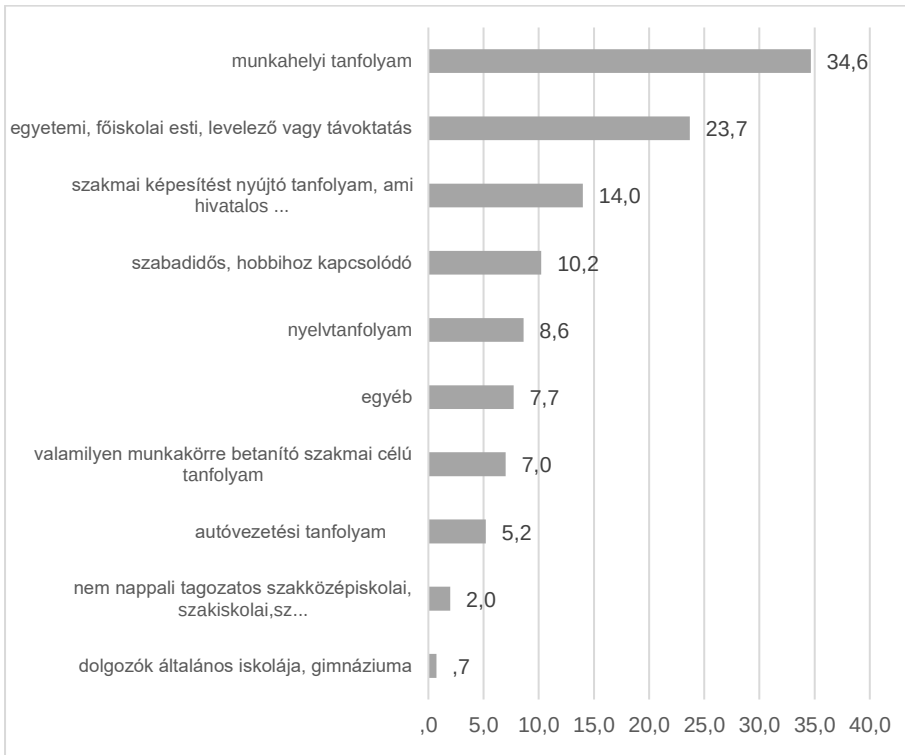
Azt is megkérdeztük, hogy milyen eredményessége volt a tanulóként a válaszadóknak, hogyan ítélik meg a saját tanulási teljesítményüket, ez az előző kérdésnél még jobban rávilágít arra, hogy mennyire fontosak az előzetes tapasztalatok. Mivel a válaszadók 80 százaléka jó, jeles vagy kiváló eredményességet jelölt meg (7. ábra). Tehát a korábbi eredményesség segítheti a felnőttkori tanulási motivációt.

7. ábra: Milyen tanuló volt Ön saját véleménye szerint, az iskolai évek alatt? % (n=542)

A felnőttképzések sajátosságaival és a tanulási motivációval kapcsolatos kérdésekre vonatkozó eredmények

A képzés jellegére vonatkozó kérdés esetében az figyelhető meg, hogy döntően munkához, szakmai képesítés megszerzéséhez köthető vagy felsőfokú szakképzettség megszerzésére irányuló képzésben vettek részt a legutóbbi felnőttképzésük keretében a válaszadók (8. ábra).

8. ábra: A legutóbbi felnőttképzés jellege szerinti megoszlás, %

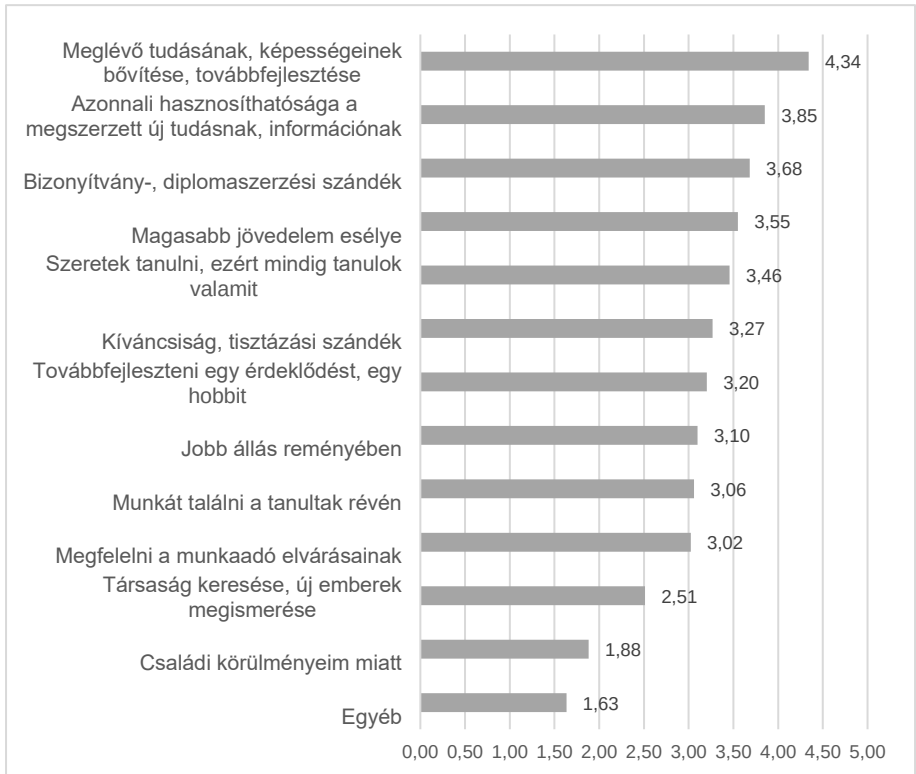
Ha azt vizsgáljuk, hogy van-e eltérés országonként a felnőttképzés jellege szerint, akkor azt láthatjuk, hogy nem jelentős. Minden ország esetében a munkahelyi tanfolyam van az első helyen és ezt követi a felsőoktatási képzés, majd a magyarországi, ukrainai és szlovák válaszadók esetében a szakmai képesítést nyújtó tanfolyamok következnek, a romániai kitöltők esetében a szabadidős tanfolyamok jelennek meg. Ezen túl még a nyelvtanfolyam és a valamilyen munkakörre vonatkozó tanfolyamok említése jellemző.

1. táblázat: A legutóbbi felnőttképzés jellege országoként

	Magyarország	Románia	Szlovákia	Ukrajna
Munkahelyi tanfolyam	63	47	32	51
Egyetemi vagy főiskolai esti, levelező vagy távoktatás	47	37	24	24
Szakmai képesítést nyújtó tanfolyam, hivatalos	35	10	17	14
Szabadidős, hobbihoz kapcsolódó	19	16	11	11
Nyelvtanfolyam	18	5	17	8
Valamilyen munkakörre betanító szakmai célú tanfolyam	11	11	11	6
Autóvezetési tanfolyam	6	6	4	12
Nem nappali tagozatos szakiskolai, szakközépiskolai	7	1	2	1
Dolgozók általános iskolája, gimnáziuma	2	2	0	0
Egyéb	16	5	6	16

Megkérdeztük, hogy milyen céllal kezdett hozzá a válaszadók a felnőttkori tanuláshoz gyakorláshoz. Az alábbi 9. ábrán az egyes célra vonatkozó megállapítások átlagai láthatók, 5-ös skálán (1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző) értékelték az egyes felnőttkori tanulási célokat a válaszadók. Amint látható a tudás, képesség bővítése a meghatározó, ezután következik a hasznosítható, alkalmazható tudás szerzése, majd a bizonyítvány és diplomaszerzés.

9. ábra: A felnőttkori tanulás megkezdésének a célja (1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző)

A változók összevonása érdekében faktorelemzést végeztünk, melynek segítségével 3 jól elkülöníthető faktort tudtunk megkülönböztetni a tanulási célokra vonatkozó megállapításokból (2. táblázat).

Az első faktorba azok a válaszok tartoztak, amelyek esetében az egzisztenciális motívumok a meghatározóak, a második csoportba az érdeklődés alapú motívumok, a harmadik csoportba a presztízs és a tudás hasznosítására vonatkozó célok. Ezek teljesen megfeleltethetők a Csoma féle tipológiának. Csoma (2002) az iskolai felnőttoktatásban elvégzett vizsgálatokra alapozva a tanulást megindító motívumokat három nagy csoportra osztja. Az ún. egzisztenciális indítékok. Az egzisztenciális érdek

természetesen összefonódik egy sor más motívummal, és önmagában is elég differenciált. A motívumok másik csoportját az ún. presztízs motívumok alkotják. Tehát a mobilizációs lehetőség vagy cél, az életfeltételek javulása, a munka által az egyénnel szemben támasztott követelmények – mind nagyon fontosak a tanulási kedv kifejlődése szempontjából. A motívumok harmadik csoportjába a korábbi művelődés során kialakult érdeklődés és tanulási vágy kap helyet.

2. táblázat: A felnőttkori tanulási célok faktorai

	egzisztenciális motívumok	érdeklődés alapú motívumok	presztízs és a tudás hasznosítására vonatkozó motívumok
Jobb állás reményében	,875	,047	,083
Munkát találni a tanultak révén	,852	,078	,057
Családi körülményeim miatt	,571	,271	,038
Továbbfejleszteni egy érdeklődést, egy hobbist	,163	,745	-,033
Kíváncsiság, tisztázási szándék	,013	,716	,150
Társaság keresése, új emberek megismerése	,364	,680	-,135
Szeretek tanulni, ezért mindig tanulok valamit	-,095	,678	,270
Meglévő tudásának, képességeinek bővítése, továbbfejlesztése	-,128	,369	,645
Azonnali hasznosíthatósága a megszerzett új tudásnak, információnak	,075	,260	,575
Magasabb jövedelem esélye	,551	-,075	,560

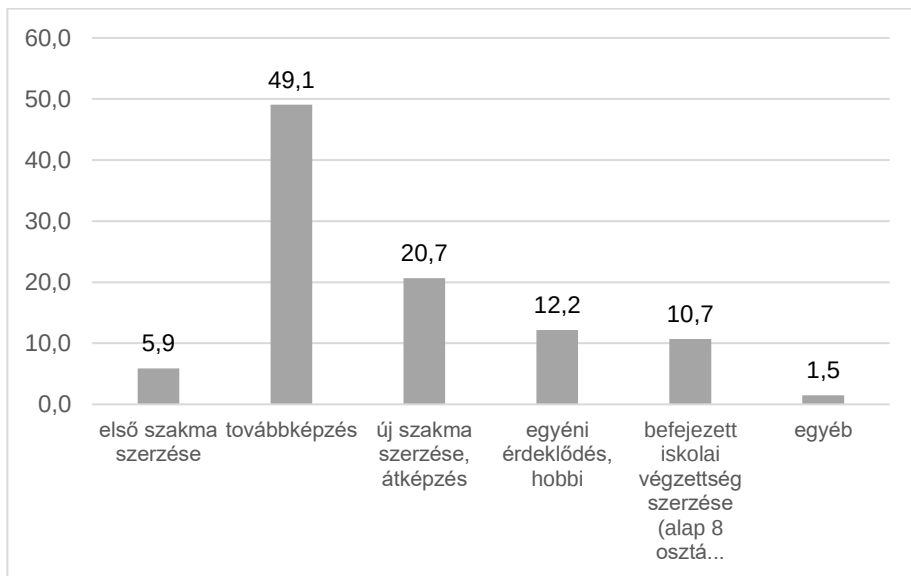
Ha országonként nézzük meg a felnőttkori tanulási célokat (3. táblázat), akkor azt látjuk, hogy, egy-egy esetben térnek el az átlagértékek. Például egy érdeklődési motívum (kíváncsiság, tisztázási szándék) a magyarországi és romániai válaszadók esetében, egy egzisztenciális motívum (jobb állás reményében) magyarországi és szlovákiai válaszadók esetében. Ami még megfigyelhető, hogy az ukrainai válaszadók valamivel alacsonyabb értéket jelöltek meg, szinte minden motívum esetében, ami némileg negatívabb hozzáállást mutat a felnőtt tanuláshoz.

3. táblázat: A felnőttkori tanulás megkezdésének a célja országonként (átlagértékek)

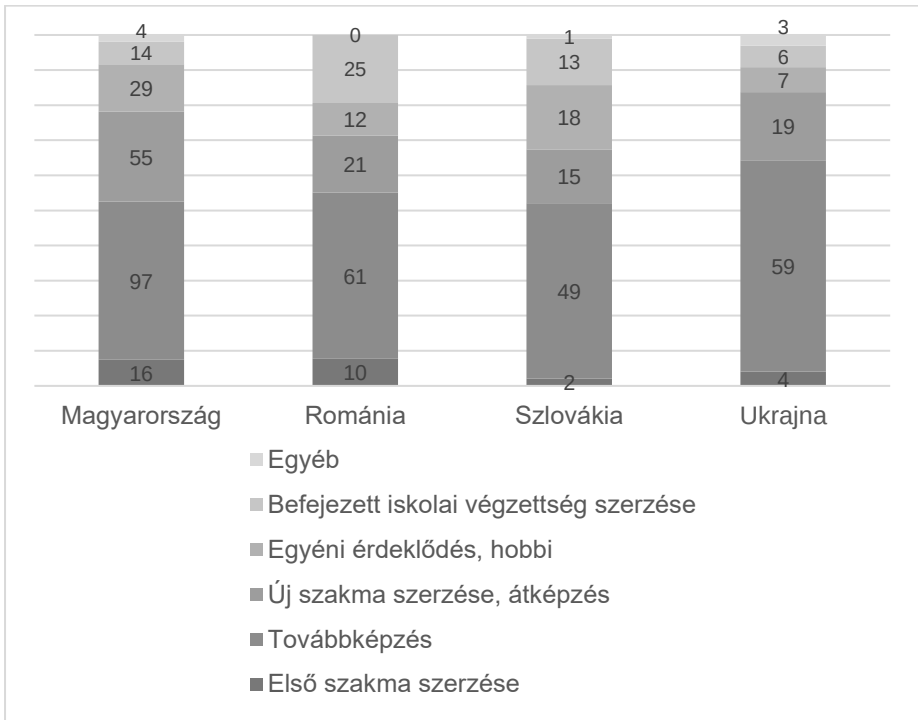
	Magyarország	Románia	Szlovákia	Ukrajna
Meglévő tudásának, képességeinek bővítése, továbbfejlesztése	4,35	4,38	4,36	4,24
Azonnali hasznosíthatósága a megszerzett új tudásnak, információknak	4	3,75	3,98	3,53
Bizonyítvány-, diplomaszerezési szándék	3,84	4,03	3,44	3,11
Magasabb jövedelem esélye	3,7	3,51	3,7	3,12
Szeretnek tanulni, ezért mindig tanulok valamit	3,53	3,64	3,32	3,21
Kíváncsiság, tisztázási szándék	3,49	3,47	3,06	2,72
Továbbfejleszteni egy érdeklődést, egy hobbit	3,26	3,52	3,1	2,74
Jobb állás reményében	3,34	2,75	3,52	2,61
Munkát találni a tanultak révén	3,25	2,97	3,17	2,63
Megfelelni a munkaadók elvárásainak	3,13	2,63	3,26	3,09
Társaság keresése, új emberek megismerése	2,57	2,53	2,45	2,39
Családi körülményeim miatt	2,04	1,89	1,82	1,59
Egyéb	1,72	1,5	1,62	0

A 10. ábrán az is látható, ha a tanulás közvetlen célja felől közelítünk, akkor azt láthatjuk, hogy a továbbképzés a meghatározó cél, a válaszadóink közel fele ilyen céllal tanult felnőttként. Emellett még meghatározó az új szakma megszerzése, átképzés is.

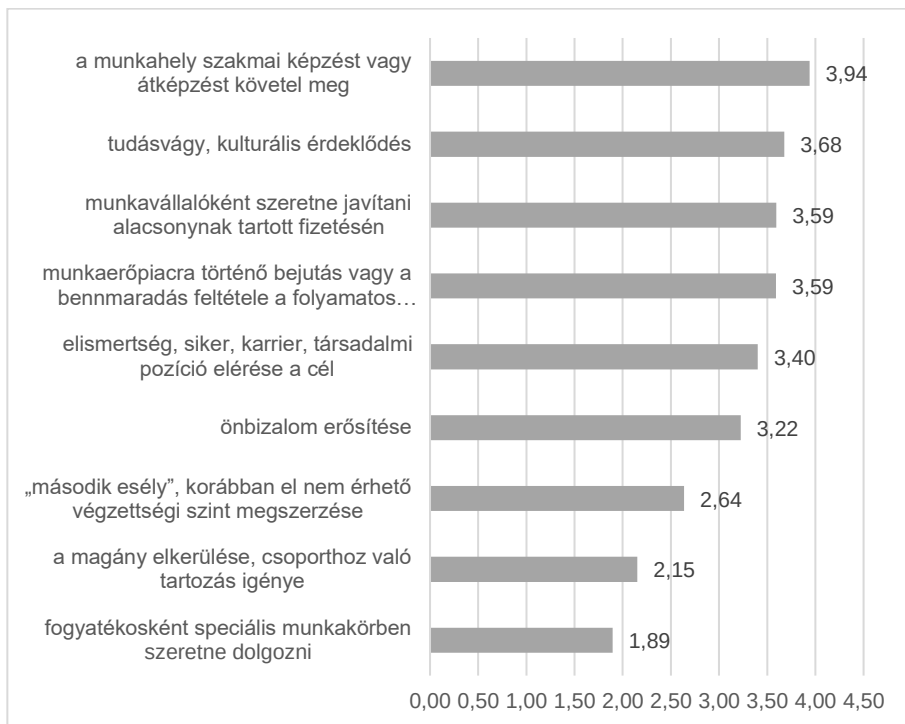
10. ábra: Tanulás célja a kitöltők körében, % (N=542)

Országonként nincsenek nagy különbségek, mert az adott ország összes válaszadójának arányában a továbbképzés szintén a meghatározó (11. ábra).

11. ábra: Tanulás célja (közvetlen) a kitöltők körében (db)

Megkérdeztük azt is, hogy a válaszadók véleménye szerint általában milyen célból tanulnak a felnőttek (tehát nem a személyes motivációkra voltunk kíváncsiak ebben az esetben). Ez alapján azt tapasztaltuk, hogy a munkahely, mint külső motiváció érvényesül, de rögtön másodikként megjelenik a tudásvágy, kulturális érdeklődés is (12. ábra).

12. ábra: Általában milyen célból is tanulnak a felnőttek?

(1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző)

Összevetve az általános ösztönzést és a személyes motivációt (9. ábra adatai) megfigyelhető, hogy a személyes kérdés esetében magasabbak valamivel az átlagértékek, de hasonló a preferencia.

Ha országonként megvizsgáljuk, akkor az tapasztalható, hogy jelentős eltérések nincsenek, időnként az ukrainai válaszadók értékei térnek el, de ez sem tekinthető jelentős különbségnek.

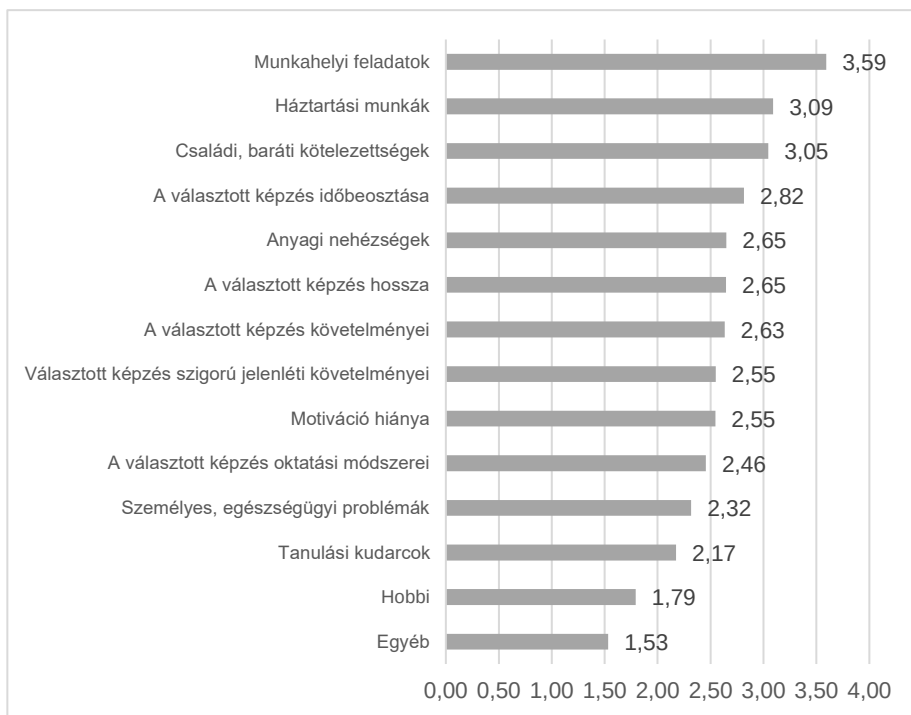
4. táblázat: Általában milyen célból is tanulnak a felnőttek?

	Ország			
	Magyarország	Románia	Szlovákia	Ukrajna
„Második esély”, korábban el nem érhető végzettségi szint megszerzése	2,65	2,81	2,90	2,10
A munkahely szakmai képzést vagy átképzést követel meg	3,95	3,73	3,81	4,32
Elismertség, siker, karrier, társadalmi pozíció elérése a cél	3,54	3,38	3,49	3,02
Munkaerőpiacra történő bejutás vagy a bennmaradás feltétele a folyamatos tanulás	3,92	3,57	3,65	2,83
Munkavállalóként szeretne javítani alacsony nak tartott fizetésén	3,78	3,40	3,64	3,40
Önbizalom erősítése	3,19	3,33	3,29	3,09
Tudásvágy, kulturális érdeklődés	3,75	3,71	3,57	3,59
Fogyatékosként speciális munkakörben szeretne dolgozni	1,97	2,02	2,01	1,47
A magány elkerülése, csoporthoz való tartozás igénye	2,29	2,05	2,32	1,84

(1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző) (átlagértékek)

Kíváncsiak voltunk a tanulás nehezítő, korlátozó tényezőkre is. Ez a kérdés segítheti a felnőttképzéssel foglalkozó partnerszervezeteket abban, hogy mire figyeljenek a képzéseik szervezésekor. Hogyan tehetők sikeresebbé a képzések, eredményesebbé a tanulás a felnőttek számára. A válaszokból az látható, hogy főleg külső munkahelyi és családi akadályozók állnak a háttérben, kevésbé jellemzőek a belső, egyéni korlátok. Közepes korlátokat jelentenek a képzést szervező intézmények szervezési gyakorlatai (13. ábra).

13. ábra: Milyen mértékben nehezítik egyes tényezők a tanulást? (1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző)

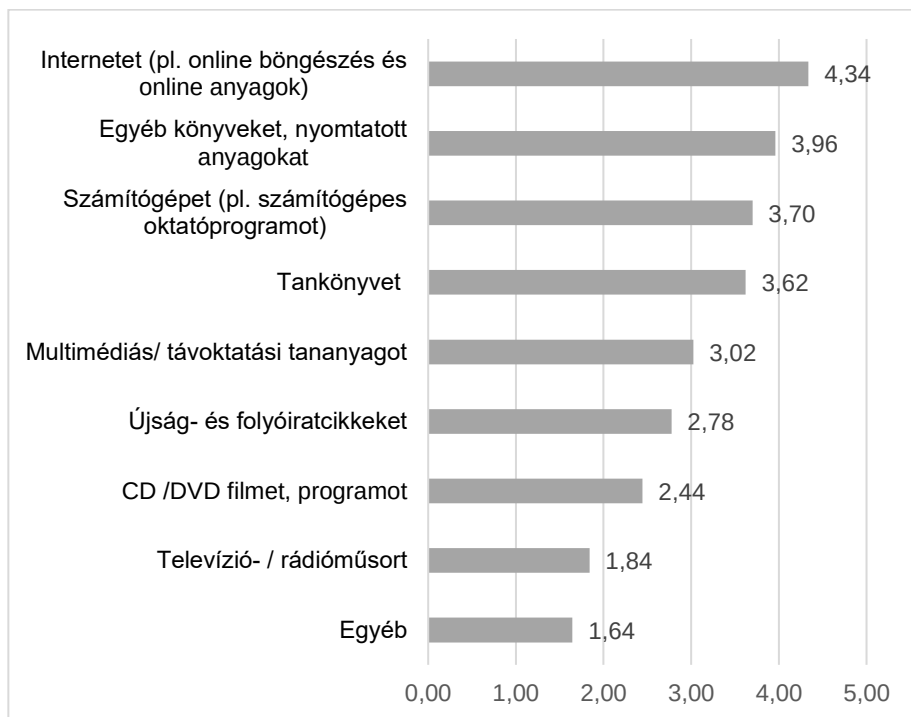
A változók összevonása érdekében faktorelemzést végeztünk, melynek segítségével 3 jól elkülöníthető faktort tudtunk megkülönböztetni a tanulási nehézségekre vonatkozóan (5. táblázat), világosan elkülönülnek az intézményi szervezéshez, az egyéni belső tényezőkhez és külső tényezőkhez tartozó akadályok.

5. táblázat: Tanulási nehézségek - faktoranalízis

	az intézményi szervezéshez köthető akadályok	egyéni, elsősorban belső akadályok	egyéni, elsősorban külső akadályok
A választott képzés követelményei	,822	,276	,048
A választott képzés hossza	,814	,178	,088
A választott képzés időbeosztása	,810	,114	,124
Választott képzés szigorú jelenléti követelményei	,787	,271	,094
A választott képzés oktatási módszerei	,698	,353	-,012
Tanulási kudarcok	,215	,775	-,082
Személyes, egészségügyi problémák	,167	,688	,081
Anyagi nehézségek	,133	,681	,237
Motiváció hiánya	,384	,641	-,065
Családi, baráti kötelezettségek	-,022	,132	,841
Háztartási munkák	,036	,166	,833
Munkahelyi feladatok	,173	-,043	,629

A felnőtt tanulás módszertanára vonatkozó kérdések (eszközhasználat, tanulási módok, módszerek)

Megkérdeztük, hogy a felmérésben résztvevők milyen eszközöket vesznek jellemzően igénybe a tanulásuk során. 1-5-ig kellett értékelniük az egyes eszközök használatát. A legjellemzőbb az internethasználat volt, de a könyv, számítógép és tankönyvek is 3,5 feletti átlaggal szerepeltek (14. ábra)

14. ábra: A felnőttkori tanuláshoz használt eszközök

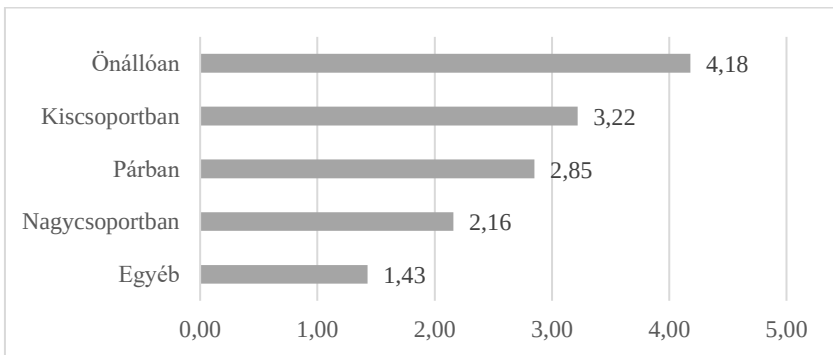
Az eszközhasználat itemeiből három markáns faktor rajzolódik ki, a számítógépes eszközök, az elektronikus eszközök (rádió, televízió, cd, dvd) és a hagyományos eszközök (6. táblázat).

6. táblázat: Felnőttkori tanulás eszközök

	számítógépes eszközök	elektronikus platformok	hagyományos eszközök
Internetet (pl. online böngészés és online anyagok)	,825	,031	,185
Számítógépet (pl. számítógépes oktatóprogramot)	,782	,167	-,031
Multimédiás/ távoktatási tananyagot	,573	,176	,041
Televízió- / rádióműsort	,085	,894	,059
CD /DVD filmet, programot	,334	,739	,094
Újság- és folyóiratcikkeket	,077	,509	,479
Tankönyvet	-,026	,093	,808
Egyéb könyveket, nyomtatott anyagokat	,165	,060	,790

Érdekes módon az életkornak nem volt meghatározó szerepe az eszközválasztásban, nem jellemző, hogy fiatalabbak használnák nagyobb arányban a számítógépes eszközöket.

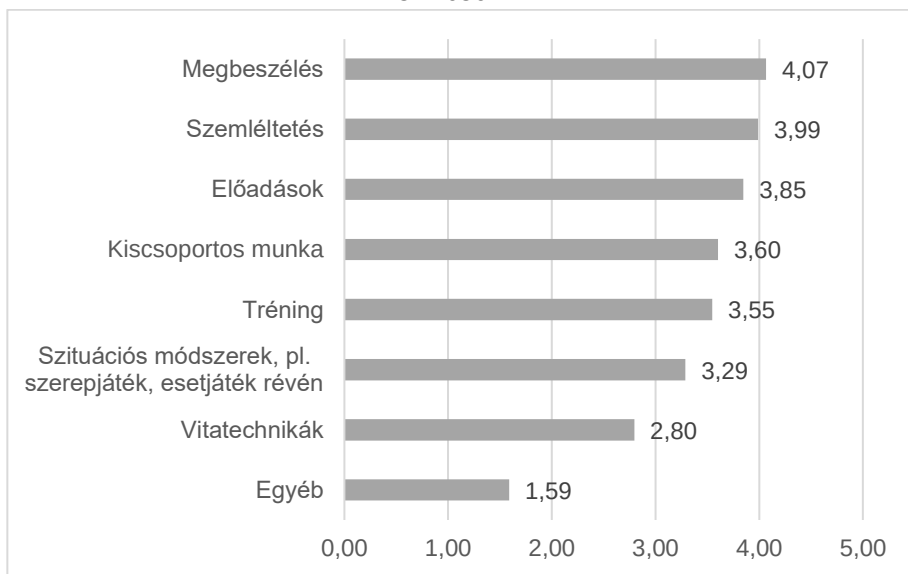
Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a válaszadók tanulás szervezése szempontjából hogyan tanulnak szívesen, itt igen magas átlagot kapott az egyéni tanulás. Ennek hátterében az is állhat persze, hogy erre van lehetőségük is a felnőtteknek a körülményeik miatt, de az is, hogy a középfokú oktatási rendszer is erre szocializálja a tanulásban résztvevőket.

15. ábra: A tanulás szervezését tekintve hogyan tanul szívesen?

(1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző)

Az oktatási módszereket tekintve legmagasabb átlagot egy résztvevőközpontú módszer, a megbeszélés kapott (16. ábra). Amelyben érvényesülhet a felnőttek korábbi élet- és szakmai tapasztalata, már előzetesen megszerzett tudása. Azonban ezt a szemléltetés és előadások módszerei követik, amelyek elsősorban az előadóra fókuszálnak. Az aktivizáló módszerek (kiscsoportos munka, tréning, szituációs módszerek) csak ezek után következnek. Az a feltevés igen népszerű a felőttotálás módszertanával foglalkozók körében, hogy a felnőttek inkább a résztvevőközpontú, aktivizáló módszereket részesítik előnyben. Ez a mi válaszadóink esetében nem mutatkozott meg egyértelműen. Ennek számos oka lehet, egyrészt az, hogy milyen tartalmakra gondoltak a felnőtt tanulási folyamatok esetében (bizonyos tartalmak, elméleti, új ismeretek előadóközpontú módszerekkel adhatók át eredményesebben), másrészt az is, hogy milyen módszerekkel, milyen előzetes tapasztalataik voltak, vagy voltak-e már egyáltalán.

16. ábra: Az oktatási módszereket tekintve mely módszerrel tanul szívesen?

A felnőtt tanulás körülményeire vonatkozó kérdések eredményei

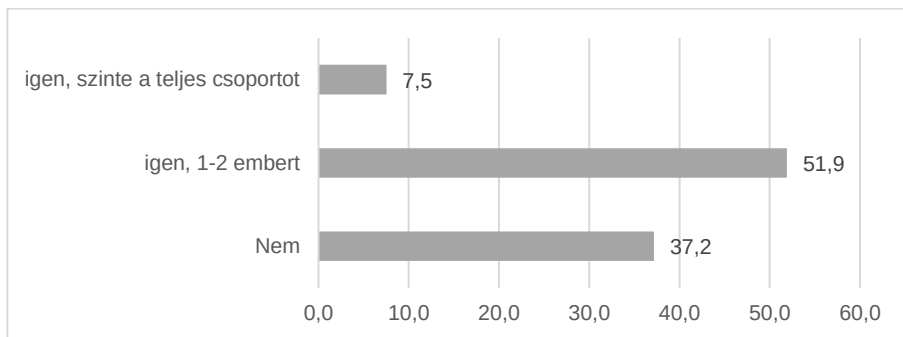
A felnőtt válaszadóink elsősorban a felsőoktatási intézményeket, valamint a munkahely által szervezett képzéseket veszik igénybe jellemzően, ahogyan az alábbi 17. ábra is mutatja. Ez persze a mi válaszadói körünkre érvényes, tehát a partnerszervezetek által elért, az ő kapcsolati hálójukban lévő felnőtt tanulókra.

17. ábra: A felnőttkori tanulás során igénybevett intézmények

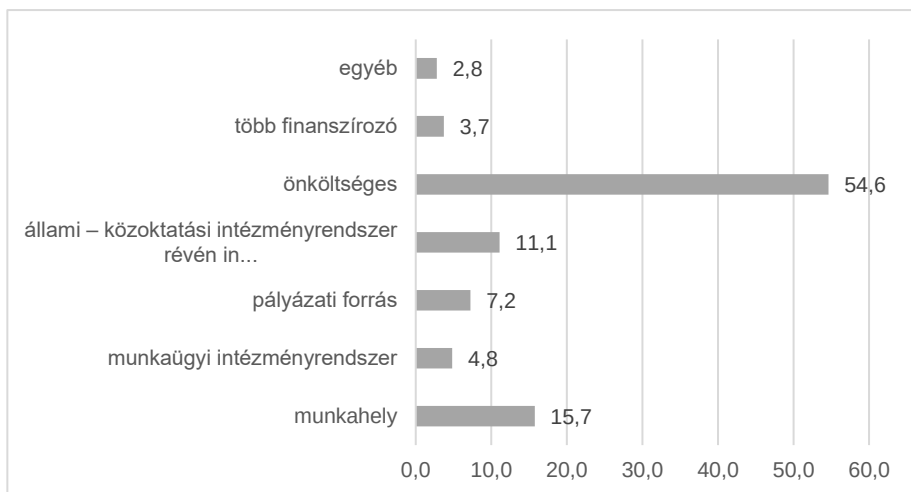

(1 – legkevésbé jellemző, 5 – leginkább jellemző)

A megkérdezettek több mint fele már ismert 1-2 embert a képzési csoportjában, ami alapján azt feltételezhetjük, hogy a felnőtt tanulók egymás ösztönzésére és személyes kapcsolatok révén kezdenek felnőttkorban tanulni (18. ábra). Ez alapján érdemes a felnőttképzés szervezésekor, egy-egy tanfolyamra toborzáskor az informális csatornákra, a személyes megkeresésekre is alapozni.

18. ábra: Képzést megelőzően ismerősök száma a csoportban, % (N=538)

A válaszadók több mint fele saját maga finanszírozza a képzését, kis mértékben megjelenik még a munkahely és az állam, mint finanszírozó (19. ábra).

19. ábra: A képzések finanszírozója, % (N=540)

Összegzés

Kutatásunkban a válaszadók a parterintézményeinkkel kapcsolatban álló felnőttek, elérési mintának nevezhető a mintánk, nem reprezentatív, azonban a fő célunkat, hogy megismerjük a szervezetek hatókörében lévő felnőttek tanulási jellemzőit, elérhettük vele. A partnereink hasznos információkat kaphattak a vizsgálat eredményei révén a jövőbeni tevékenységeik tervezéséhez.

Országspecifikus jellemzők nem voltak, néhány esetben volt csak megfigyelhető eltérés pl. felnőttképzés jellege, felnőttkori tanulás megkezdésének célja.

A háttérváltozók sem voltak meghatározóak, azt feltételeztük, hogy az iskolai végzettség és az életkor befolyásoló lehet, azonban ezek sem voltak meghatározóak az egyes felnőtt tanulási motivációk és akadályok, valamint a módszerválasztást tekintve.

Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók nagy része pragmatikusan a munkához, megélhetéshez köthető jól hasznosítható, de a személyes érdeklődést, tudásvágyat is kielégítő tanulási lehetőségeket keresi. Elsősorban a munkahely és saját finanszírozási forma jelenik meg. Feltehetőleg, ha lennének támogatott képzések, akkor nagyobb arányban tudnának részt venni a felnőttek a képzéseken. Ezen túl az akadályok beszédesek még, a munkahely, mint gátló tényező és a családi kötelezettségek, amelyek megjelennek. Ez azt mutatja, hogy erős érzékenyítés és motiválás lenne szükséges a munkáltatók számára a felnőtteknek nyújtott képzések tekintetében.

Fontos tapasztalat volt, hogy a válaszadók jelentős része jellemzően önállóan tanul, tehát az önálló tanulást segítő eszközöket érdemes kidolgozni számukra, ha támogatni szeretnénk a tanulásukat (tankönyv, interaktív tananyagok, videó tutoriálok, mobil appok stb.), a résztvevőközpontú módszerek mellett pl. megbeszélés fontosak nekik a hagyományos előadóközpontú módszerek pl. szemléltetés, előadás.

Sokan ismertek már előzetesen 1-2 embert a képzési csoportból, ami arra enged következtetni, hogy az informális kapcsolatok révén jól el lehet érni a képzésekre jelentkezőket. A toborzás modern eszközei mellett még mindig nagy szerepe van a személyes kapcsolatoknak.

Hivatkozott források:

- Csoma Gyula (2002): Felnőttoktatási sajátosságok. In Mayer József (szerk.): Módszertani stratégiák az iskolarendszerű felnőttoktatásban / Problémák, kérdések – megoldások, válaszok. Budapest, OKI 72-105.

MELLÉKLETEK

Kérdőív a felnőttkori tanulás sajátosságai, a felnőtt tanulási motiváció témakörben

Általános kérdések

1. Neme

1. férfi 2. nő

2. Melyik évben született?

..... év

3. Lakóhelye (település):.....

4. Sorolja be lakóhelyét lakosságszám szerint a következő kategóriák valamelyikébe!

1. 1-2.000 fő
2. 2.001-5.000 fő
3. 5.001-25.000 fő
4. 25.001-50.000 fő
5. 50.001- 75.000 fő
6. 75.000-100.000 fő
7. 100.000 fő felett

5. Mi a jelenlegi családi állapota?

1. házas
2. élettársi kapcsolatban
3. özvegy
4. nőtlen, hajadon
5. elvált, külön élő

6. Mi az édesapja legmagasabb iskolai végzettsége? (Csak egy, a legmagasabb jelölhető meg!)

1. nem fejezte be az általános iskolát
2. általános iskola
3. szakmunkásképző, szakiskola
4. szakközépiskola
5. gimnázium
6. technikum
7. felsőfokú szakképzés
8. főiskolai végzettség/BA
9. egyetemi végzettség/MA
10. tudományos fokozat (Ph.D., C.Sc., D.Sc. stb.)
11. egyéb, éspedig:

7. Mi az édesanyja legmagasabb iskolai végzettsége? (Csak egy, a legmagasabb jelölhető meg!)

1. nem fejezte be az általános iskolát
2. általános iskola
3. szakmunkásképző, szakiskola
4. szakközépiskola
5. gimnázium
6. technikum
7. felsőfokú szakképzés
8. főiskolai végzettség/BA
9. egyetemi végzettség/MA
10. tudományos fokozat (Ph.D., C.Sc., D.Sc. stb.)
11. egyéb, éspedig:

8. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége? *(Csak egy, a legmagasabb jelölhető meg!)*

1. nem fejeztem be az általános iskolát
2. általános iskola
3. szakmunkásképző, szakiskola
4. szakközépiskola
5. gimnázium
6. felsőfokú szakképzés
7. főiskolai végzettség/BA
8. egyetemi végzettség/MA
9. tudományos fokozat (Ph.D., C.Sc., D.Sc. stb)
10. egyéb, éspedig:

9. Melyik évben szerezte legmagasabb iskolai végzettségét?
évben

10. Milyen tagozaton szerezte legmagasabb iskolai végzettségét?

1. nappali tagozaton
2. esti tagozaton
3. levelező tagozaton
4. távoktatásban

11. Részt vesz-e bárhol, bármilyen iskolai képzésben jelenleg?

1. nem
2. általános iskolai oktatásban
3. szakiskolai képzésben
4. szakközépiskolában (9-12. osztály)
5. gimnáziumban
6. felsőfokú képzésben tagozaton

12. Az utolsó egy évben (12 hónapban) hányszor vett részt a nappali tagozatos iskolai oktatáson kívüli szervezett képzésben (a jelenlegi képzésen kívül)?

Kérem, gondoljon: az esti- és levelező tagozatos képzésekre, távoktatásra, szakmai tanfolyamokra, vállalati tréningekre, nyelvi-, autóvezetési-szabadidős- és mástanfolyamokra, amelyekben akár csak egy napig is részt vett ezen időszak alatt, függetlenül attól, hogy befejezte-e a képzést!

0. Nem vettem részt semmilyen képzésben
1. Részt vettem alkalommal

13. Az utolsó alkalommal milyen jellegű felnőttképzésben vett részt vagy vesz részt jelenleg is (a jelenlegi képzésen kívül)? Több válasz is megjelölhető!

Kérjük, hogy most csak az utóbbi 12 hónapra gondoljon, és azon belül is az utolsó megkezdett képzésre, tanfolyamra!

1. dolgozók általános iskolája, gimnáziuma
2. nem nappali tagozatos szakközépiskolai, szakiskolai, szakmunkásképző oktatás, ami hivatalos szakmai végzettséget ad
3. egyetemi, főiskolai esti, levelező vagy távoktatás
4. szakmai képesítést nyújtó tanfolyam, ami hivatalos szakmai végzettséget ad
5. valamilyen munkakörre betanító szakmai célú tanfolyam
6. nyelvtanfolyam
7. szabadidős, hobbihoz kapcsolódó
8. munkahelyi tanfolyam
9. autóvezetési tanfolyam
10. egyéb, éspedig:

14. Mi az Ön jelenlegi kereső foglalkozása?

A. Nincs kereső foglalkozásom, mert:

1. tanulói/hallgatói jogviszonyban állok

14/1. Hol tanul?

1. Általános iskolában
2. Szakiskolában
3. Középiskolában
4. Felsőfokú képzésben
5. Egyéb helyen, éspedig:

- 2. háztartásbeli vagyok
- 3. gyermeknevelési szabadságon vagyok
- 4. munkanélküli vagyok

14/2. Mióta? hónapja

- 5. betegszabadságon/táppénzen levő beteg vagyok
- 6. rokkantnyugdíjas vagyok
- 7. nyugdíjas vagyok
- 8. egyéb okból, éspedig:

B. Van kereső foglalkozásom, éspedig

- 1. részmunkaidős
- 2. teljes munkaidős

14/3. Foglalkozásom:

14/4. Beosztásom:

- 1. segédmunkás
- 2. betanított munkás
- 3. szakmunkás
- 4. művezető, technikus
- 5. beosztott értelmiségi
- 6. középvezető
- 7. felsővezető
- 8. önálló vállalkozó vagyok
- 9. egyéb, éspedig:

15. Van-e az Önök háztartásában vállalkozás?

- 1. van
- 2. nincs

16. Hány munkahelye volt eddig (a jelenlegit is beleértve)?

- 1. nem volt még munkahelyem
- 2. 1 munkahelyem volt, de jelenleg munkanélküli vagyok
- 3. 1 munkahelyem van, a jelenlegi
- 4. 2-5 munkahelyem volt
- 5. 6 vagy több munkahelyem volt

A felnőttkori tanulással kapcsolatos kérdések

1. Milyen céllal kezdett hozzá a felnőttkori tanuláshoz, gyakorláshoz?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 - jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

	Tanulási célok	1	2	3	4	5
1	Azonnali hasznosíthatósága a megszerzett új tudásnak, információnak.					
2	Kíváncsiság, tisztázási szándék.					
3	Meglévő tudásának, képességeinek bővítése, továbbfejlesztése.					
4	Bizonyítvány-, diplomaszerzési szándék.					
5	Magasabb jövedelem esélye.					
6	Munkát találni a tanultak révén.					
7	Jobb állás reményében.					
8	Társaság keresése, új emberek megismerése.					
9	Továbbfejleszteni egy érdeklődést, egy hobbit.					
10	Megfelelni a munkaadó elvárásainak.					
11	Szeretek tanulni, ezért mindig tanulok valamit.					
12	Családi körülményeim miatt					
13	Egyéb, éspedig:					

2. Milyen eszközöket vett-vesz igénybe felnőttkori tanulása során?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 - jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

		1	2	3	4	5
1	Tankönyvet					
2	Újság- és folyóiratcikkeket					
3	Egyéb könyveket, nyomtatott anyagokat					
4	Internetet (pl. online böngészés és online anyagok)					
5	Számítógépet (pl. számítógépes oktatóprogramot)					
6	CD /DVD filmet, programot					
7	Televízió- / rádióműsort					
8	Multimédiás/ távoktatási tananyagot					
9	Egyéb, éspedig:					

3. Miért választotta felnőttkorban a tanulást?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 - jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

	Tanulási okok	1	2	3	4	5
1	Most lett rá időm					
2	Most lett hozzá anyagi hátterem					
3	Új érdeklődési köreim alakultak ki					
4	Most vált szükségessé					
5	Mostanra éreztem át a tanulás szükségességét					
6	Minden életkorban szükségesnek tartom, így felnőttkorban is					
7	Most találtam számomra megfelelő képzést					
8	A felnőttek oktatásának módszerei szimpatikusabbak számomra a hagyományos pedagógiai módszerekhez képest					
9	Most már saját választásból tanulok					
10	Hasznos időtöltést lelek benne					
11	Új emberek, új közösségek megismerése miatt					
12	Egyéb, éspedig:					

4. Milyen intézményeket vett igénybe felnőttkori tanulása során?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 - jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

		1	2	3	4	5
1	Felnőttképzési célú szervezetek képzéseit					
2	Felsőoktatási intézmények képzéseit					
3	Középfokú intézmények képzéseit					
4	Közművelődési intézmények (művelődési ház, faluház) képzéseit					
5	Civil szervezetek (egyesület, alapítvány) képzéseit					
6	Munkahely által szervezett képzéseket					
7	Egyéb, éspedig:					

5. A képzést megelőzően ismert valakit a csoportból?

- 1 – nem
- 2 – igen, 1-2 embert
- 3 – igen, szinte a teljes csoportot

6. Milyen célból tanul? (A legjellemzőbbet jelölje meg!)

- 1 – első szakma szerzése
- 2 – továbbképzés
- 3 – új szakma szerzése, átképzés
- 4 – egyéni érdeklődés, hobbi
- 5 – befejezett iskolai végzettség szerzése (alap 8 osztály, közép 12 osztály – érettségi), felsőfok diploma)
- 6 – egyéb, éspedig.....

7. Ki a képzésének a finanszírozója(a legjellemzőbbet jelölje meg)

- 1 – munkahely
- 2 – munkaügyi intézményrendszer
- 3 – pályázati forrás
- 4 – állami – közoktatási intézményrendszer révén ingyenes (befejezett iskolai végzettség megszerzésének támogatása)
- 5 – önköltséges
- 6 – több finanszírozó:.....
- 7 – egyéb, éspedig.....

8. A következő állítások arra utalnak, hogy általában milyen célból is tanulnak a felnőttek leginkább manapság, rangsorolja az alapján, hogy mennyire tartja fontosnak őket! (1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 - jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

	1	2	3	4	5
1 a munkahely szakmai képzést vagy átképzést követel meg	1	2	3	4	5
2 munkavállalóként szeretne javítani alacsonynak tartott fizetésén	1	2	3	4	5
3 tudásvágy, kulturális érdeklődés	1	2	3	4	5
4 a magány elkerülése, csoporthoz való tartozás igénye	1	2	3	4	5
5 munkaerőpiacra történő bejutás vagy a bennmaradás feltétele a folyamatos tanulás	1	2	3	4	5
6 önbizalom erősítése	1	2	3	4	5
7 fogatékosként speciális munkakörben szeretne dolgozni	1	2	3	4	5
8 „második esély”, korábban el nem érhető végzettségi szint megszerzése	1	2	3	4	5
9 elismertség, siker, karrier, társadalmi pozíció elérése a cél	1	2	3	4	5

9. A következő állításokat rangsorolja az alapján, hogy mennyire érte vele egyet!

(1 - egyáltalán nem ért egyet; 2- inkább nem ért egyet; 3 – egyet is ért meg nem is; 4 – inkább egyetért; 5 - teljes mértékben egyetért)

	1	2	3	4	5
1. Azért tanulok, hogy a családom büszke legyen rám.	1	2	3	4	5
2. Azért tanulok, hogy meg tudjam tartani a munkám.	1	2	3	4	5
3. Azért tanulok, hogy új barátokat ismerjek meg.	1	2	3	4	5
4. Azért tanulok, mert szükségem van az új tudásra.	1	2	3	4	5
5. Azért tanulok, hogy magasabb legyen a fizetésem.	1	2	3	4	5
6. Azért tanulok, mert érdekel az, amit új ismeretként megtanulhatok.	1	2	3	4	5
7. Azért tanulok, mert ma már nélkülözhetetlen, hogy valaki ne frissítse a tudását.	1	2	3	4	5
8. Azért tanulok, hogy munkát találjak.	1	2	3	4	5
9. Azért tanulok, hogy változatosabb, érdekesebb legyen az életem.	1	2	3	4	5
10. Azért tanulok, mert örömet lelem benne.	1	2	3	4	5

10. Az alábbiak közül melyek nehezítik a tanulást?

(1 - legkevésbé nehezíti; 2 - kismértékben nehezíti; 3 - nehezíti is meg nem is; 4 - inkább nehezíti; 5 - leginkább nehezíti)

		1	2	3	4	5
1	Munkahelyi feladatok					
2	Családi, baráti kötelezettségek					
3	Háztartási munkák					
4	Személyes, egészségügyi problémák					
5	Tanulási kudarcok					
6	Anyagi nehézségek					
7	Hobbi					
8	Motiváció hiánya					
9	Választott képzés szigorú jelenléti követelményei					
10	A választott képzés időbeosztása					
11	A választott képzés követelményei					
12	A választott képzés hossza					
13	A választott képzés oktatási módszerei					
14	Egyéb, éspedig:					

11. Kivel beszél meg a tanulás során felmerülő kérdéseit, problémáit?
(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3- jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5 - leginkább jellemző)

		1	2	3	4	5
1	Házastárssal, élettárssal					
2	Baráttal					
3	Munkatárssal, munkahelyi vezetőjével					
4	Tanulótárssal, volt iskolatárssal, osztálytárssal					
5	Családtagokkal, rokonokkal					
6	Szomszédokkal					
7	Levelezőtárssal elektronikus levélben (e-mail)					
8	(Tanácsadó) Intézményektől kérek segítséget					
9	Szakemberrel					
10	Tanárral					
11	Nem beszélem meg senkivel					
12	Más módon, éspedig:					

12. Melyik a legsikeresebb felnőttkori tanulási élménye?

13. Melyik a legsikertelenebb felnőttkori tanulási élménye?

14.A tanulás szervezését tekintve hogyan tanul szívesen?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5- leginkább jellemző)

		1	2	3	4	5
1	Nagycsoportban					
2	Kiscsoportban					
3	Párban					
4	Önállóan					
5	Egyéb, éspedig:.....					

15. Az oktatási módszereket tekintve mely módszerrel tanul szívesen?

(1 - legkevésbé jellemző; 2 - kevésbé jellemző; 3 jellemző is meg nem is; 4 - inkább jellemző; 5- leginkább jellemző)

		1	2	3	4	5
1	Előadások					
2	Tréning					
3	Vitatechnikák					
4	Kiscsoportos munka					
5	Szemléltetés					
6	Megbeszélés					
7	Szituációs módszerek, pl. szerepjáték, esetjáték révén					
8	Egyéb, éspedig:.....					

16. Hogyan tekint vissza a gyermekként, fiatalon átélt iskolai évekre iskolai sikerek szempontjából?

- 1 - Csak pozitív élményeim vannak.
- 2 - Döntően pozitív élményeim vannak.
- 3 - Pozitív és negatív élményeim egyaránt vannak.
- 4 - Inkább negatív élményeim vannak
- 5 - Csak negatív élményeim vannak

17. Milyen tanuló volt Ön saját véleménye szerint, az iskolai évek alatt?

- 1 - rossz
- 2 - gyenge
- 3 - közepes
- 4 - jó
- 5 - jeles
- 6 - kiváló

18. Ön szerint mennyire fontosak az alábbi tényezők a felnőtt tanulás szempontjából?

(1 - legkevésbé fontos; 2 - kevésbé fontos; 3 - fontos is meg nem is; 4 - inkább fontos; 5 - leginkább fontos)

		1	2	3	4	5
1	Csoportléggör					
2	Önállóság					
3	Értékelés, visszajelzés					
4	A tananyag hasznosíthatósága					
5	A tananyag érdekessége					
6	Az oktatási módszerek változatossága					
7	A tanárokkal való személyes konzultáció					

19. Tagja-e Ön valamilyen szervezetnek, csoportnak, körnek, egyesületnek?

- 1 – igen
- 2 – nem

20. Milyen szervezet(ek)nek (csoport lehet formális pl. egyesület, de lehet informális is) tagja? (Több válasz lehetséges)

0 – nem tag

1 – kulturális, művészeti csoportnak, egyesületnek,

2 – sportegyesületnek

3 – környezetvédelmi egyesületnek,

4 – településfejlesztő csoportnak, egyesületnek,

5 – szabadidős egyesületnek

7 – egyéb, éspedig:

Az egész életen át tartó tanulásra fókuszáló kutatások, de a területre vonatkozó szakpolitikai elemzések is felhívják a figyelmet arra a tényre, hogy az iskolai végzettségnek, képzettségnek meghatározó szerepe van a társadalmi felemelkedésben, az esélyek kiegyenlítésében. Mindennapi életünkben rendszeresen megjelennek olyan változások, amelyek szükségessé teszik a folyamatos tanulást az egyén számára, ezért különösen fontos, hogy a tanulási lehetőségek kínálata lépést tartson a tanulási szükségletek növekedésével.

„A Tanuló közösségek és társadalmi átalakulás – Kelet-közép európai tapasztalatok” elnevezésű projekt célja az volt, hogy megvizsgáljuk, milyen szerepe van a tanulásnak, a felnőttek tanulásának, a közösségi tanulásnak egy-egy közösség, térség életében. Egyes térségekben mely tanulási formák tudnak hozzájárulni a fejlődéshez. Számos eszközzel tettük ezt, pl. tanulmányút, műhelymunka, szakirodalmi és szervezeti adatbázis készítése, jó gyakorlatok gyűjtése, módszertani ajánlások készítése, kutatás.

A kiadvány a kutatás eredményeit foglalja össze. A vizsgálódásunk során az volt a célunk, hogy megismerjük a partnerországokban folyó felnőtt tanulási tevékenységet, feltárjuk a tanulók képzési motivációit, a tanulási akadályait, érdeklődését. Vizsgáltuk, hogy milyen témákban, milyen intézményekben, milyen forrásból és milyen módszerekkel tanulnak a felnőttek az adott térségekben. Mely tényezők befolyásolják a tanulási aktivitást.